

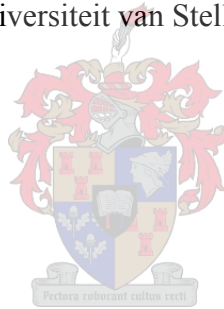
**TALING EN KERKLIKE KOMMUNIKASIE:
'N PRAKTIES-TEOLOGIESE ONDERSOEK**

Barend Rudolf Buys

Tesis voorgelê ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes vir die graad

Magister Theologia

Universiteit van Stellenbosch

Studieleier: Prof. JH Cilliers

Desember 2010

VERKLARING

Hiermee verklaar ek, Barend Rudolf Buys, dat hierdie elektroniese weergawe van die M.Th-tesis in geheel en alle dele my oorspronklike werk is.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'BR Buys', with a stylized, cursive script.

BR Buys

Desember 2010

Kopiereg © 2010 Universiteit van Stellenbosch

Alle reg voorbehou

OPSOMMING

Taal dien as ‘n primêre medium waarin die mens betekenis vind en kommunikeer. Om te kan “taal” op so ‘n manier dat ‘n belewenis van lewenskragtigheid vir mense moontlik word, vra dat die aard en rol van taal op spesifieke maniere verstaan word – veral dan op maniere wat getrou is aan die rol van taal as medium en raamwerk vir die eksistensiële integriteit van die mens voor die aangesig van God, eerder as slegs die oorweging van taal as medium van kommunikasie tussen persone.

In die studie word gepoog om ‘n bepaalde benadering tot taal en taling te verdedig deur verskillende toepaslike vakdissiplines te verken met die oog daarop om die kerklike praktyk van kommunikasie van die evangelie in ‘n hedendaagse konteks te begelei.

Die ondersoek word prakties-teologies aangepak en beoog om die ruimtelik-evolusionêre verstaan van taal en taling as geldig te bewys.

ABSTRACT

Language serves as a primary medium for humanity to find and communicate meaning. To use language in such a way that an experience of vitality becomes possible for people requires particular understandings of the nature and role of language as medium and framework that mediates the existence of man in the presence of God, rather than merely a consideration of language as medium of communication between persons.

The study aims to defend a particular approach to language and language activity by exploring various subject disciplines with the purpose of mediating church practice of communicating the gospel in current contexts.

The investigation is done with a practical theological approach and aims to prove as valid the spatial evolutionary understanding of language.

BEDANKINGS

Ek gee graag erkenning aan en spreek my opregte dank en groot waardering uit vir die ontmeetlike groot bydraes om hierdie projek te voltooi wat die volgende kollegas en geliefdes gelewer het:

- My studieleier en -mentor, Johan, vir oneindige geduld en begeleiding,
- My lewensvennoot en vriendin, Carin, vir saamleef en geloof,
- My ouers en hero's, Gerhard en Claudette, vir aansporing en 'n geskiedenis, en
- My ouers en vriende, Ron en Leza, vir aansporing en ondersteuning.

INHOUDSOPGAWE

1. DIE NAVORSINGSPROBLEEM EN HIPOTESE	1
1.1. Navorsingsvoorstel	
1.2. Navorsingstema	
1.3. Navorsingsprobleem	
1.3.1. Noodsaak	
1.3.1.1. Die noodsaak van die postmoderne “Facebook”-generasie	
1.3.1.2. Die noodsaak van die middestad as vertrekpunt	
1.3.1.3. Die noodsaak van die estetiese	
1.3.1.4. Noodsaak van kultuurtransformasie	
1.3.1.5. Die noodsaak van die Afrika-konteks	
1.3.1.6. Twee gevallestudies: nuutkerklike inisiatiewe	
1.3.2. Afbakening	
1.3.3. Probleemstelling	
1.4. Navorsingshipotese	
1.4.1. Stelling en rasionaal	
1.4.2. Operasionele definisies	
1.5. Navorsingsmodel	
1.5.1. Instrument	
1.5.2. Metodologie en integrasie	
2. TAAL EN HOE DENKE FUNKSIONEER	21
2.1. Taal en betekenis	
2.2. Taal en die psige	
2.2.1. Psige en <i>Gestalt</i>	
2.2.2. Terapeutiese benaderings as toetsgronde	
2.2.2.1. Eksistensiële terapie	
2.2.2.2. <i>Gestalt</i> -terapie	
2.2.2.3. Kognitiewe gedragsterapie	
2.2.3. Psige en neuro-linguistiek	
2.2.4. Psige en taal in selfintegrasie	
2.3. Taal en kategorisering	

- 2.4. Taal en taalwetenskap
- 2.5. Taal en kommunikasie
 - 2.5.1. Taal en taling: aangeleer of ingebore?
 - 2.5.2. Taal, taling en kommunikasie
 - 2.5.3. Taal, taling en gemeenskap

3. DIE FUNKSIONERING VAN TAAL TOT KENNIS EN BEGRIP

49

- 3.1. Epistemologie: taal en kennis
 - 3.1.1. Evolusionêre epistemologie
 - 3.1.2. Epistemologie en antropologie
- 3.2. 'n Antropologie van beweging
 - 3.2.1. Antropologie: 'n oorsig
 - 3.2.2. Teologiese antropologie
 - 3.2.2.1. Skepping en die wese van God
 - 3.2.3. Ruimtelikheid en die wese van God
 - 3.2.4. Die mens in verband met die wese van God
- 3.3. Die rol van paradigma
 - 3.3.1. Paradigma as fenomeen
 - 3.3.2. Taal en paradigma
- 3.4. Paradigmatiese skuiwe: die bewegingsaard van taal

4. RUIMTELIKE EN EVOLUSIONÊRE TAAL

70

- 4.1. 'n Ruimtelike kontinuum en aksioomsisteem
- 4.2. Ruimte, aksioom en taal
 - 4.2.1. Ruimte: die aksioom
- 4.3. Ruimte: vennootskap tussen fondament en aksioom
- 4.4. 'n Evolusionêre kontinuum en netwerk
 - 4.4.1. Ruimte, beliggaming en evolusie
 - 4.4.2. Gees en evolusie: Normatiewe ruimte
- 4.5. Evolusie van taal
 - 4.5.1. Taalverandering en ekologie
 - 4.5.2. Taalevolusie in aksiome

5. DIE PRAGMATIESE TAAK	85
5.1. Taal en die Kerk	
5.1.1. Die aard van godsdienstige taal	
5.1.2. Kerklike en teologiese taal	
5.1.3. Kerklike taal: eksistensieel gesien	
5.1.4. Kerklike taal en die liturgiese ruimte	
5.1.5. Kerklike Taal: die geskiedenis as voorbeeld	
5.1.6. Kerklike aksiome: rede en misterie	
5.2. Gevolgtrekking	
5.3. Slot	
 6. BRONNELYS	 100
 7. LYS VAN FIGURE	
Figuur 1: Twee-asse-sisteem	37
Figuur 2: Kommunikasieproses	41
Figuur 3: Basiese konstruksies	44
Figuur 4: Oorvleuelendede sirkels	45
Figuur 5: Basiese matriks met aksiome	72
Figuur 6: Basiese kontinuum met aksiome op ruitlyne	72
Figuur 7: Aksioom in 'n matriks	75
Figuur 8: Ruimte van oorvleueling	76
Figuur 9: Kreatiewe subruimte	76

HOOFSTUK 1

1. DIE NAVORSINGSPROBLEEM EN HIPOTESE

1.1. Navorsingsvoorstel

Hierdie studie poog om in die veld van navorsing aangaande kommunikasie, taal en die oordrag van betekenis, met toespitsing op die kerklike praktyk, basiese “noemers” as breër raamwerk vir die oorweging van taal in die kerklike praktyk te suggereer. In die proses word ook ‘n verskeidenheid van temas aangeraak wat as moontlike temas in verdere navorsing oorweeg kan word met betrekking tot kreatiwiteit, eksistensie, sisteem en interdisiplinêre vennootskappe.

Aangesien die ondersoek ‘n poging is om taal as veld in praktiese teologie te verken, is verdere navorsing noodsaaklik. Dit is veral noodsaaklik omdat in die basiese verkenning daar reeds die suggestie van nuwe moontlikhede in kerklike praktyk na vore tree, moontlikhede waarna die tydsgees en landskap van spiritualiteit smag. Dit dui op die potensiaal vir vernuwende teologiese taal en daarom ook vernuwende kerklike kommunikasie en praktyk.

1.2. Navorsingstema

Die noodsaak vir vernuwende kerklike praktyk word uit verskillende oorde bevestig. Die vorige eeu was een waarin die mens by uitstek voor die vraag na sin te staan gekom het. In verskillende tradisies word hierdie vraag anders verwoord – “The church should start looking for innovative new ways to reach the lost”, verklaar McCauley (2000:15), maar by *Rhema* word die uitdaging anders verstaan as in die NGKSA.

Die werk van gevange 119104 van die Nazi-konsentrasiekampe is ‘n volgende toonaangewende hantering van die sinsvraagstuk. Viktor Frankle het die gesprek oor betekenis/sin in *Man's search for meaning* (1984: 15) aan die orde gestel en het die skool van logoterapie gevestig waardeur hierdie vrae vir die post-wêreldoorloë-mens beantwoord kon word.

Die debat van die “post”-era het reeds verskeie golwe beleef en ook plaaslik in felheid toegeneem.

Die terrorisme-aanvalle van 11 September 2001 en uitgebreide buitelandse beleidsbesluite regoor die wêreld, wat die nuwe millennium ingelui het, het die post-era-debatte verder aangevuur. Die ekonomiese wêreldkrisis voed die debatte steeds meer en meer, soos veral gemeet aan die heroorweging van die resultate van globalisering en kapitalisme. Kung (1997: 114) ondersoek ook die verband tussen die hedendaagse (en historiese) rol van godsdiens en die wêreldgodsdienste in voortgesette politieke konflikte en stel verskillende nuwe vrae aan die orde ten einde 'n globale etiek in antwoord op hedendaagse maatskaplike vrae daar te stel.

Dus: ou vrae word opnuut gevra; nuwe vrae word gevind; ou antwoorde word afgestof, en na nuwe antwoorde word gesmag. 'n Volgende tydsgees soek na 'n volgende vertaling van bekende antwoorde ten einde steeds die vraag na sin te antwoord.

Die tema van hierdie ondersoek is hierin te vinde: hoe vertaal die evangelie van ou waarhede en van Waarheid (as persoon in Jesus Christus) na 'n wêreld en tyd wat radikaal verskil van nie net alleen 30 nC nie, maar van 'n vorige eeu. Tilley (1995:vi) wys daarop dat in die post-era die verlede as afgehandel beskou word en die toekoms hanteer wil word. Die post-era bied unieke uitdagings.

Smith (2001:175) wys daarop dat alhoewel 'n ordelike sisteem oor tyd heen vanuit 'n relatiewe sisteem van chaos kan groei, geen absoluut vasgestelde raamwerke as verwysing bestaan nie – tyd en verandering heers onbeperk. Hierdie standpunt vorm deel van 'n argument vir die interdisiplinêre vennootskap tussen fisika, biologie en die kognitiewe wetenskappe.

Dit word aangevoer dat die skuiwe in denke oor verskillende wetenskappe se bydra tot sin en betekenis meer prominent moet wees in populêre prosesse van kommunikasie en taal. So byvoorbeeld moet die “versoening” tussen wetenskap en godsdiens meer tot voetsoolvlak deurdring; veral in terme van verbeelding as platform vir diesulke vennootskappe (Green 1989: 5). Sin en betekenis kan dus toenemend in ander kategorieë as die normale gevind word. Verskeie ander temas kan in die ondersoek by die tema van vernuwende kategorieë aangesny word.

‘n Eerste is die tema van noodsaaklike integriteit in die kommunikasie van die evangelie sodanig dat dit getrou is aan die evangelie en die wese van God – in identiteit, betekenisoordrag en praxis. Ongeag die unieke aard van verskillende tradisies loop hierdie tema regdeur verskillende tradisies weens die verhouding tussen integriteit en geloofwaardigheid – “integrity produces credibility”, verklaar McCauley (2000:160).

Die tema van geloofwaardigheid plaas verder die tema van die rol van die kerk op die markplein onder die soeklig – veral met die oog op die kerklike en sosio-politiese konteks en geskiedenis van ons land. So voer Buys (2000: 37) aan dat kommunikasie van die evangelie gevorm moet word deur die kontoere van gemeenskap, narratiewe en ekumene te hanteer en so die integriteit en geloofwaardigheid van die evangelie vir die sekulêre mens te behou. Die spanningslyn wat tussen die sekulêre en sakrale ruimte na vore tree, kan ook as navorsingstema betrek word aangesien die ondersoek ten dele die gedeelde of universele aspekte tussen taal en simbool in kerklike taling wil oorweeg.

Ten tweede word die tema van transformasie/verandering betrek. Hoe gebeur dit dat transformasie/verandering in gemeenskappe en individue plaasvind? Watter waardes, prosesse en rolspelers rig en onderhou dit? Die sisteemdenke en die belang daarvan vir nadenke en refleksie is ‘n verdere toepaslike tema – wat of waar in die psige van die individu en die gemeenskap lê die krag vir verandering? Hoe funksioneer die sisteem waarbinne die denke/psige inligting inneem en verwerk en dan daarvolgens optree? Die psigologiese, filosofiese en taalwetenskaplike temas van betekenisvorming en –oordrag word dus deur die vraag na transformasie aangesny.

Ten einde afbakening in navorsingstemas te bewerkstellig, word onderskeid getref tussen daardie temas/veranderlikes wat na verwagting deurlopend relevant bly ongeag die spesifieke probleem of hipotese, en die veranderlike temas/veranderlikes waarop in die spesifieke navorsingsvraag gefokus word.

In hierdie ondersoek word *integriteit* en *geloofwaardigheid* as deurlopende temas geag, met *vertaling* en *verandering* as spesifieke temas.

1.3. Navorsingsprobleem

Die behoefte aan “vertaling” van die evangelie groei uit die soeke in gemeentelike bediening om sinvolle geloofsinteraksie en -kommunikasie te bewerkstellig met ‘n hedendaagse gehoor wat toenemend toeganklik is vir georganiseerde godsdiens (en dus kerklike praktyk).

Van Niekerk (2005:9) stel toenemende onsekerhede onder gelowiges aangaande ‘n verskeidenheid van sosiaal-politieke kwessies as dryfkrag vir ‘n herbesinning van geloofspraktyk aan die orde. Die toeganklikheid van gevestigde bedienings in die kerk staar die probleem in die gesig dat dit die toeganklikheid (onsekerhede) van die sekulêre omgewing toenemend weerspieël. Dit gebeur weens die slakkepas van verandering in kerklike taal en struktuur, die onvrugbare herbesinning van waarhede in sig van hedendaagse brandende debatte, en die snelle beweeglikheid en ontwikkeling in tegnologie en tydsgees.

Die rol wat globalisering in die verband speel kan nie onderskat word nie – Tomlinson (1999: 269) voer aan dat globalisering beide die bedreiging van opheffing van grense en die geleentheid van aktivering van gemeenskappe inhou.

Moderne evangelisasie van die sekulêre omgewing deur die gevestigde gereformeerde tradisie word dikwels as onvrugbaar geag weens die ontoepaslikheid daarvan in die postmoderne omgewing.

Meylahn (2007:536) dui aan dat tradisionele evangelisasie ‘n inherente konflik in stand hou deur ‘n boodskap van vryheid te verkondig, maar mense wat buite die grense van die kerk staan doelbewus te begrens deur hul in die kerk in te bind. Selfs in die geval waar navorsing uitwys waarin die integriteit en geloofwaardigheid van die kerk hedendaags te vinde sal wees, word die afstand tussen die kerk en die buitekerklike dikwels nie oorbrug nie.

Hierdie studie ondersoek dus in die breë die tweërlei probleem van mense wat nie meer die goeie nuus hoor nie en ‘n kerklike ruimte wat nie kan verander ten einde wel hoorbaar te wees nie. Verskillende werklikhede wat deel is van die Suid-Afrikaanse sekulêre en kerklike gemeenskappe skets die veelkantigheid van hierdie uitdaging en bevestig die noodsaaklikheid van die navorsing.

1.3.1. Noodsaak

1.3.1.1. Die noodsaak van die postmoderne “Facebook”-generasie

‘n Heroorweging van die kommunikasie van die evangelie en die funksie van taal en taling in die proses word in die eerste plek genoodsaak deur die ingrypend verstellde lewensbelevens van die postmoderne mens, en dan veral gemeet aan die jonger generasies.

Codrington (2004:19) tref onderskeid tussen vyf opvolgende generasies wat oorweeg moet word, naamlik die *GI*-generasie, die *Silent*-generasie, die *Baby-boomer*-generasie, die *X*-generasie en die Millennium-generasie. Dit is veral weens die lewensbelevens van die *X*- en Millennium-generasies (gebore onderskeidelik tussen 1970-1989 en 1990-2005) dat die kerklike praktyk nuwe antwoorde moet vind vir ou vrae.

Die twee generasies kan ook die “Facebook”-generasie genoem word, omdat die lede van die generasies by uitstek van sosiale netwerking op die internet en deur inligtingstechnologie gebruik maak – Facebook het reeds meer as 60 miljoen gebruikers wêreldwyd. Hierdie generasies gewoond is daaraan om onophoudelik met baie inligting gebombardeer te word, wat gemaklik is in ‘n geglobaliseerde wêreld met grense wat vervaag, wat die dinamiese aard van die werksplek aangryp en met arrogansie ‘n plek vir hulself in menige platforms beding.

Hierdie generasie hunker na ‘n herdefinisie van gesagstrukture, kommunikasiestyl, uitdrukkings van spiritualiteit, kerklike verband en lewenswaardes (Van Rensburg 2002:1).

Larson (2000:73) voer aan dat die generasies hul onafhanklikheid graag beskerm en dat hierdie generasies al jonger die werksplek betree en dikwels beter presteer as ouer voorgangers weens die dinamiese en inligtingsbedrewe vaardigheid waarmee hulle reeds van kindsbeen af assosieer.

Die kerklike praktyk staan dikwels in konflik met die lewensbelevens van die Facebook-generasie – ‘n konflik wat onder andere voortspruit vanuit ‘n begrensde kerklike praktyk in weerwil van ‘n onbegrensde lewensomgewing en vanuit ‘n behoudende dogmatiek in weerwil van ‘n dinamies en transformerende lewensbelevens buite die kerk.

Kerklike praktyk en die kommunikasie van die evangelie moet anders getaal word ten einde hoorbaar in die postmoderne gemeenskap te wees.

Volgens Lakeland (1997:9) groei die postmoderne raamwerk spesifiek vanuit die mislukking van geskiedenis. In Suid-Afrika is daardie geskiedenis spesifiek die val van Apartheid. Postmodernisme groei vanuit die afbreek van gevestigde raamwerke wat in die verlede as fundamentele gegewes aanvaar is. Homogeniteit verdwyn wanneer daar oor waardes en waarheid gedink en gepraat word en heterogeniteit word die maatstaf.

Degenaar (2000:113) beskryf postmoderne skuiwe in die bewegings van uniformiteit na pluriformiteit, van homogeniteit na heterogeniteit en van kontinuïteit na diskontinuïteit.

Küng (1995:776) onderskei vier dimensies waarin postmoderne skuiwe plaasvind, naamlik die kosmiese, antropologiese, sosio-politiese en die religieuse. Skuiwe waarin vervreemding, illusies, relativisme, sinkretisme, ontmaskering, oppervlakkigheid en sinloosheid die belewenis en verwagting word.

Nouwen (1985:145) wys op die postmoderne mens se belewenis van oorweldiging en argumenteer dat die mens gevolglik op soek is na intimiteit, spiritualiteit en hoop – belewenisse wat Lakeland (1997:8) meen die kerk se aanbod aan die postmoderne mens moet wees. ‘n Aanbod wat egter nie-opeenvolgend, nie-eskatologies, nie-utopies, nie-sistematies, nie-fundamentalisties en nie-polities moet wees.

‘n Geheel nuwe manier blyk nodig te wees om aan die postmoderne mens die sin van God in Christus te kommunikeer. In die verband wys Johnson (1997:5) daarop dat die postmoderne tydsges steds soek na antwoorde op ‘n morele krisis, maar dat dit nie gevind kan word in ‘n enkele kern van kennis nie, maar in die plurale en kontekstuele weg tot kennis.

Alhoewel verskillende benaderings en aksente gevolg kan word, bly ‘n herwoorweging van kerklike praktyk nodig om hierdie skuiwe te bestuur.

1.3.1.2. Die noodsaak van die middestad as vertrekpunt

“The city is the symbol of the world, especially today, *when it has become the synthesis of our entire civilization*” (Ellul 1998:96).

Die middestad word dikwels gereken as die omgewing in samelewings waar die onderliggende transformasie en/of verval van ‘n sameleving gemeet kan word, veral omdat dit ‘n fisiese ruimte bied waarin vernuwing of verval vergestalt – ruimtes word hier aangewend om uitdrukking te gee aan die samelewingsrigting. Altman (2010: xxi) dui aan dat die middestad die onderliggende legkaart van maatskaplike waardes aangaande ras, klas en kultuur ten toon stel omdat dit die grense tussen die private en die openbare vervaag en toets.

Die middestad bied ‘n grootse uitdaging vir die gereformeerde teologie en kerk. Hier word voortdurende “vertaling” verlang. Die teologie en die liturgiese gemeenskap moet deurlopend nuut dink om netelige kwessies te hanteer.

Kerklike bediening is daarop ingestel om beide voorstedelike en plattelandse gemeenskappe te bedien (De la Porte 1994: 120). In die stedelike bediening het die kerklike gemeenskap anonimiteit verwerp en *koinonia* verwar met ‘n voorstedelike verstaan van verhoudings (Cox 1998:68). Die streng homogene sisteem van die kerklike struktuur dwing diversiteit na buite sodat die verskeidenheid van menswees en lewe nie welkom is nie.

Op hierdie wyse sny die kerk die broodnodige interaksie met die voorlopers van die tydsges in die middestad af. Dit is hier waar verval eerste begin. Dit is hier waar gays eerste uitkom. Dit is hier waar sekswerkers hul eerste vakbond vorm en dit is hier waar regse ekstremiste hul bomme plant en van hul perde afval. Dit is hier waar die kunstenaars hul geliefdes ontmoet en saam met die boemelaars sosiale kritiek ‘n eksklusiewe klank gee. Dit is hier waar Distrik Ses verskillende mense byeenbring het.

Wanneer die middestad die kerk kan hoor, sal die kerk hoorbaar bly. Die stad vra egter ‘n herdefinisie van kerklike dogma en praktyk – verandering wat kardinaal nodig is, maar altyd te laat is. Die noodsaak van vertaling en verandering word onvermydelik geëis deur die nie-kerklike spiritualiteit van die middestad.

1.3.1.3. Die noodsaak van die estetiese

Robert Schreier (1998:26) verklaar: “the church must be the prophet and the poet of community”. Hiermee verwys hy na die rol van die kerk en liturgie as fasiliterende ruimte vir self-uitdrukking in ‘n gemeenskap. Die artistieke hoort tot die kern van spiritualiteit aangesien dit die skeppersgees van die mens geskape in die beeld van ‘n skeppergod verteenwoordig. Volgens Dewey (1970:203) moet die kunstenaar die gemeenskap begelei om te beweeg vanaf uitdrukking weens onbeheerste interne behoefte, na vaardige handeling van ware uitdrukking. In die estetika word die ruimte geskep waar die gees nie gereguleer word nie, maar skeppingsvryheid die oneindigheid van moontlikhede konstrueer. Volgens Charlton (1970:85) is dit juis die vryheid wat die kunstenaar se ek-ervaring, vorm tot ‘n gemeente se ons-ervaring.

Dit kan geargumenteer word dat die gereformeerde tradisie die estetiese swaartepunt van menswees voor God dikwels verskraal. So ‘n verskraling verstoot lewensbevestigende dinamika en kunstenaars na buite, anders as in die ryke ortodoksie waar kunstenaars deel kon wees van ‘n kerk op die markplein. In die tradisies van katedrale en grootse kuns is ook die idee van die “Skone”, die estetiese, gevier. Die viering bevestig die geskape werklikheid van God. ‘n Waarde wat wel toenemend, maar steeds min, in die hoofstroom gereformeerde kerke gevier word.

Cilliers (2002a: 10) suggereer dat die prediking as spel moet funksioneer waarin die artistieke en estetiese ons begelei om dit wat verborge lê van God, te ontdek. In ‘n tyd waar beide die sakrale en sekulêre omgewings soek na sin in praktiese lewensbelewenis moet die kunstenaar deel wees van die gesprek.

Dit is veral so omdat die kunstenaar daarin slaag om die ideale vorm in ‘n werklike vorm te beliggaam – dit wat die *non-artiste* na soek (Mumm 2002:276). In hierdie verband is die uitdaging egter steeds dat die kunstenaar as geldige kritikus van die sisteem liminaal (aan die grense van die stelsel) moet kan leef.

‘n Verstelde taling van die evangelie is nodig ten einde die afgrond tussen kunstenaar en formele kerk te oorbrug en die winste van die gesprek tussen en te midde van die estetiese vir die kerklike bediening te bekom.

1.3.1.4.Noodsaak van kultuurtransformasie

Du Rand (2002:19) dui aan dat die Afrikaanse kerke se hantering van samelewings-verandering 'n noodsaak is weens die onuitgesproke en verklaarde gevoel dat die kerk 'n laaste vesting is vir 'n kultuurgemeenskap wat op soveel ander vlakke in die samelewing van mag moes afstand doen.

Die belewenis van die Afrikaanse kerkgemeenskap dui egter eerder op 'n onderliggende identiteitskrisis – 'n krisis wat 'n herbesinning van die verband tussen kerk en kultuur in die Afrikaanse kerk (spesifieke maar nie uitsluitlik nie) noodsaak (Du Rand. 2002:20).

Niebuhr (1949:50) tipeer die moontlike relasies van Christus teenoor kultuur as een van vyf: (a) *teenoorgesteldes* of (b) *bo-en-onder* (dualisme) of (c) *parallel-paradoksaal* of (d) *integrering-versmelting* of as die een wat kultuur (e) *transformeer*.

'n Herbesinning van kerklike praktyk en taling vind 'n grondslag in die Christus-kultuur-relasie aangesien taal, nes die lewe en die dood self, deur die persoon van Christus verander word.

Die vyfvoudige tipologie van die verhouding tussen die Christen en kultuur wil die kreatiewe kapasiteite van die mens en die spesifieke aard van sy etniese kultuurverband vergelyk met Christus se verhouding tot kultuur (Wainwright 1980:385).

Die proses van transformasie is intens dinamies en ruimtelik. Die proses staan dus direk in verband met die misterie van skepping en lewe, wat die transformerende wese van God weerspieël. Anders as wat dikwels gekommunikeer word, is God nie in wese staties nie. Dit word by uitstek geskets in die prosesse van skepping, ontskepping en herskepping.

Hierteenoor sou aangevoer kan word dat die gevestigde gereformeerde denominasies 'n afwesigheid van of verlangsaamde evolusionêre prosesse ten toon stel wat daartoe lei dat die kerk stadig reageer op die eise van hedendaagse gemeenskappe. In wese eis die evangelie voortdurende verstelling in taling in verskillende kultuur- en ander kontekste ten einde die kerklike praktyk so te vorm dat die evangelie hoorbaar bly.

1.3.1.5. Die noodsaak van die Afrika-konteks

Die unieke aard van die lewensbelewenis van diverse gemeenskappe in Afrika noodsaak 'n heroorweging van kerklike praktyk en kommunikasie van die evangelie. As basiese vertrekpunt in die verband verklaar Pato (1994:153): “For too long, embracing Christ and his message meant rejection of African cultural values.”

Pato (1994: 152) voer vier redes aan waarom die verrekening van Afrika spiritualiteit en wêreldbeskouing noodsaaklik is vir die teologie, naamlik (a) die antieke geskiedenis van die Christelike tradisie in Afrika; (b) die bestaan van teologie en teologiese opleiding in die vroeë kerkgeskiedenis van Afrika; (c) die afwesigheid of verdwyning van rekords van die Afrika teologie vanaf die middeleeue; (d) die non-Afrika oorsprong en aard van toonaangewende teologieë wat in Afrika beoefen word (Pato 1994:153).

Veral twee kritieke debatte in die openbare omgewing het die potensiele konflik tussen die kapitalistiese denke en die “African mind” sentraal geplaas. Die eerste is die Afrika Renaissance inisiatief wat deur Thabo Mbeki daargestel is, met die strukturele uitvloeisels van onder andere NEPAD. Katangole (1998:29) beskou hierdie inisiatief as 'n meta-narratief van liberale kapitalisme en argumenteer dat die Christelike tradisie in Afrika 'n alternatief hierop moet ontwikkel. Die ander was die heftige debat aangaande die MIV/Vigs pandemie – en spesifiek Mbeki se ontkenning van die werklikheid van die pandemie en sy verklaring dat die inligting daaroor 'n westerse komplot is om Afrika te onderdruk. Beide hierdie debatte het op hiperboliese wyse die selfstandigheid van Afrika as gespreksgenoot wat gereken moet word - al sou dit ook uit 'n negatiewe argument groei - bevestig.

Met die gereformeerde tradisie se wortels in Europa en die westerse denke sou aangevoer kon word dat die *Sitz im Leben* van die gereformeerde tradisie as Afrika-tradisie nie werklik verreken word nie. Bosch het met *Transforming Missions* die verrekening van konteks verbring veral ten opsigte van die akademiese veld van Missiologie (Bosch. 1991: 2).

Die vraag kan egter met reg gestel word of die implikasie van 'n Afrika-identiteit as deel van hedendaagse kerklike praktyk tot sy volle reg kom. Dis is nodig dat 'n Afrika-konteks en spiritualiteit deel moet vorm van 'n soeke na verstelde taling van die evangelie met integriteit en geloofwaardigheid.

Die *Africaness* van die gereformeerde kerk en tradisie moet deel wees van 'n soeke na en hervorming van identiteit. Wainwright (1980:365) bevestig dat die verrekening langs die weg van die kunste geskied, wat by uitstek altyd 'n religieuse dimensie tot uitdrukking kan bring.

Nuwe maniere van kerkwees in 'n nuwe tyd in Afrika noodsaak 'n herbesinning van kerklike taling en praktyk.

1.3.1.6. Twee gevallestudies: nuut-kerklike inisiatiewe

Die unieke uitdagings van die nuwe millennium staar alle denominasies en liturgiese tradisies in die oog, wanneer model na model na aanvanklike "sukses" tog weer misluk met krimpende lidmaatgetalle, begrotings en bedienaars. Gereformeerde denominasies word verenig in die debat met die "charismatiese teologie" waar groot getalle gelowiges steeds saamtrek. Green (1989:11) wys op die voortslepende konflik tussen die fundamentele pool en die skeptiese pool in die Christelike teologie en tradisie. Waar die fundamentalisme die moderne teologie verwerp as konstruksie van die mens, wil die skeptici die fundamentalisme verwerp vanuit die oortuiging dat geen nuwe moontlikhede na die dekonstruksieprogram bestaan nie. Die teoloog staan in die middel van hierdie sosiale konteks, soekende na 'n nuwe moontlikheid van taal vir konstruktiewe teologie. Die verskille in paradigma tussen die ekstreme posisies is so groot dat versoening onmoontlik blyk te wees.

Sulke debatte in kerklike praktyk en dogma sou as toetsgevalle beskou kan word vir die onvermoë van kerke om bestaande teologiese en kerklike sisteme te transendeer en nuwe inhoud en vorm aan kerklike bediening en taling te gee. Green (1989:12) voer aan dat die mens se kapasiteit van verbeelding die brug tussen die ou en die nuwe kan slaan – dat verbeelding dus 'n kernmoment van prosesse van kerklike vernuwing moet uitmaak.

Dudley en Ammerman (2002:7) wys op patrone van gemeentelike reaksie tot verandering, naamlik gemeentes wat (a) net staties bly en voortgaan met bestaande style, wat (b) verskillende moontlikhede tot die bestaande bediening oorweeg, wat (c) totaal vernuwende bedienings vorm, wat (d) deurlopend nuwe wortels vorm gefokus op die toekoms, wat (e) herorganisasie weg van strukture af na informele bediening aanvoer, wat (f) saamsmelt met ander gemeentes of mees algemeen, wat (g) nuwe gemeentes begin.

Die huidige ondersoek beoog om die aanname te verken dat die hantering van taal en taling 'n belangrike verklaring vir die skynbare onvermoë van die gereformeerde kerke om kreatief te reageer op hedendaagse uitdagings in kerklike praktyk en dogma. Die noodsaak vir vertaling van die evangelie eis dat hierdie aanname ondersoek word, soos geïllustreer word aan die hand van twee nuut-kerklike projekte.

Die twee kerklike bedieningsinisiatiewe kan as voorlopige gevallevoorbeelde dien om bogenoemde konflikproses, wanneer twee kerklik teenoorstaande paradigmas ontmoet, as agtergrond vir die ontwikkeling van die sisteem, te ontleed.

Ten einde die gevalle inleidend te ondersoek, is gebruik gemaak van gestruktureerde waarneming deur die navorser self, sowel as selfgeadministreerde vraelyste met 'n klein steekproef in drie groepe by die Tienerkerk-bediening.

Beide gevalle het voldoende aanduiding gegee dat die hipotese van hierdie ondersoek, naamlik dat 'n ruimtelik-evolutionêre verstaan van taal en taling 'n besondere geleentheid bied om die evangelie op 'n toepaslike wyse te kommunikeer in 'n post-moderne omgewing, aan hierdie gevalle getoets sou kon word en dat die hipotese as geldig bewys kan word.

Die navorser het deel gevorm van twee inisiatiewe vir kerklike liturgiese en spiritualiteitsvernuwing: Tienerkerk in Stellenbosch en die *Communitas* middestad-bediening in Kaapstad. Beide gevallestudies het informeel verloop, maar het steeds voldoende kritiese instrumente voorsien om as toetsgronde te dien vir die praktiese teologiese bevindinge van hierdie studie.

“Tienerkerk” was jeug-eredienste, georganiseer deur die jeugbediening van die NG-gemeente Stellenbosch Welgelegen, wat oor 'n tydperk van twee jaar aangebied is, in lyn met die tese van hierdie studie. Die ruimtelik-evolutionêre model van kommunikasie is ingevoer in die liturgie en homilie. Die inhoud van die eredienste is belyd met “ruimtelike aksiome”, eerder as “teologiese formules” of “morele voorskrifte”. Die liturgie van die erediens is in geheel deur die tieners self behartig, met begeleiding van die jeugwerker. 'n Kernboodskap (belyd met die skopus van die teks) is deur die jeugwerker uitgelig, met enkele inleidende suggesties aangaande verdere eksegeese, asook praktiese raad vir die geloofswandel.

Daarna het die tieners in gesprekke self tot gevolgtrekkings gekom aangaande teologiese betekenis en praktiese implikasies van die teks. Op hierdie manier is ‘n nuwe belewenis van die gemeenskap van gelowiges verkry, wat beskou word as “die ruimtelik evolusionêre ontwikkeling van die evangelie” binne die taal- en lewensomgewing van elke tiener in die diens.

Die toename in bywoning van en deelname aan eredienste gedurende hierdie tweejaarperiode – tesame met die opregte getuienis van tieners oor hulle belewenis van die gemeenskap van gelowiges – word beskou as bewysgronde vir die tese van hierdie studie.

Die tweede gevallestudie, naamlik die *Communitas* middestad-bediening, het as ‘n reeks liturgiese ontmoetings gefunksioneer. In *Communitas* is daar gesoek na ‘n in-diepte spiritualiteit, ‘n gereformeerde hermeneutiek en geloofsrefleksie, groter inklusiwiteit in ekumene, sosiale nadenke en betrokkenheid, asook ‘n sterker lewensviering. Met die aanvang van die inisiatief was die gevestigde gemeentes en kerklike strukture besonder negatief daarteenoor ingestel en is dit met dreigende kerkregtelike optrede en gevolglike breë mediablootstelling gekonfronteer.

Die gevestigde gemeentes of kerklike strukture het geen teologiese probleem of prinsipiële verskil met die beoogde waardes en aktiwiteite van *Communitas* as gronde vir die gedrag verwoord nie, terwyl die inisiatief goeie ondersteuning geniet het van middestadbewoners wat hulself as kerkvreemd beskryf het. Weens die teologiese belyning met die gereformeerde tradisie, wat in wese dus konflik met die gevestigde gemeentes opgehef het, maar met ‘n verstelde taling en kerklike praktyk in byvoorbeeld die liturgie, wat tot die middestad gespreek het, het die mate van konflik met die gemeentes die vermoede gevestig dat die konflik tussen die inisiatief en die gemeentes die resultaat is van verskillende taalraamwerke en taling van die evangelie.

Voortgesette gesprekke, waarin ‘n gemeenskaplike manier van praat en gedeelde betekenis-eenhede tussen die partye gevind is, het die konflik ontlont. In hierdie geval is die noodsaak van ‘n “ruimtelik evolusionêre taling van die evangelie” dus eweneens bevestig.

Beide hierdie voorbeelde sal as gevallestudies oorweeg kan word in verdere navorsing.

1.3.2. Afbakening

Binne die breër temas van “taling” en “verandering”, wat gemik is op die integriteit en geloofwaardigheid van die evangelie, word hierdie ondersoek afgebaken tot ‘n inter-dissiplinêre verkenning van taling en taalsisteme ten einde ‘n verstaan van taal en taling wat toepaslik is vir ‘n verstellde kerklike praktyk en kommunikasie van die evangelie in hedendaagse kontekste te formuleer.

Die verkenning word aangebied as ‘n model om die prosesse van ‘n verstellde taling in die kerk teweeg te bring. Die voorgestelde model het die potensiaal om taling van die evangelie en verandering in die kerk in pas te stel met die daaglikse pogings van hedendaagse mense om sin en betekenis te vind.

Omdat daar omvangryk gepubliseer is oor die taalfilosofie volstaan hierdie studie met ‘n “verkenning” van die terrein. Die doelwit is om ‘n presiese interpretasie van die onderwerp te bekom, terwyl die voordele daarvan in verdere navorsing verreken sal moet word.

Die interdissiplinêre benadering van hierdie studie gebruik naas die teologie ook nog die insigte van navorsing in die filosofie, antropologie, wiskundige filosofie en sielkunde. Ondersoek word byvoorbeeld ingestel na die psigiese prosesse van “betekenis” en “begrip” van die mens, sowel as die filosofiese basis-teorie waarvolgens hierdie prosesse gerig word en oor nagedink word.

Green (1989:3) argumenteer dat teologie veral vandag interdissiplinêr moet werk ten einde die skuif van kennis in die menswetenskappe te verreken.

Die benadering is volgens Osmer (2008:4) ten diepste deel van prakties-teologiese interpretasie weens die basiese vrae wat in die kerklike praktyk aan die orde gestel word, naamlik “wat gaan aan?”, “waarom gaan dit aan?”, “wat behoort aan te gaan?” en “hoe kan ons daarop reageer?” (vergelyk paragraaf 1.5.2). Die interdissiplinêre benadering word doelgerig gevolg, weens die poging om die moontlike “verlamende effek” van eksklusief-teologiese navorsing ten opsigte van die ruimtelik-evolusionêre ontwikkeling van ‘n taling en kommunikasie te bowe te kom.

1.3.3. Probleemstelling

Die breër probleem wat deur die studie aangespreek word, is die toenemende onvermoë van die gevestigde gereformeerde kerke om die veranderde sekulêre omgewing sinvol te betree. Die geprojekteerde probleem ten agtergrond hiervan is die onvermoë om te verander en aan te pas weens die gebondenheid van bepaalde kommunikasiestyle en taalsisteme wat eerder geslote as evolusionêre sisteme is.

“Evolusie” soos hier bedoel, moet onderskei word van die verstaan van evolusie as ‘n proses wat nie spesifieke rigting en denke (lukraak) het nie – die Darwinse verstaan van evolusie word deur Johnson bloot beskou as ‘n dominante kulturele skeppingsverhaal (1995:13).

Hierdie studie steun op literatuur in die taalfilosofie en die sielkunde wat die kategorieë waarmee die individu en die gemeenskap interaksie met die werklikheid soek, verklaar. Die interdisiplinêre insigte kan ook aangewend word vir die kerklike praktyk en in Praktiese Teologie. Die uitdaging dat taalsisteem so verstaan word dat dit nie in lyn is met die normale funksionering van die psige nie, word aangespreek.

As navorsingsprobleem word dus gestel dat:

Die leemte aan ‘n kerklike fokus op ‘n ruimtelik-evolusionêre verstaan van taal en taling en die gevolglike leemte aan kommunikasie van die evangelie wat daarmee bely is, weerhou kerke daarvan om die evangelie meer effektief in hedendaagse omgewings te kommunikeer.

1.4. Navorsingshipotese

1.4.1. Stelling en rasionaal

Die navorsingshipotese word as volg geformuleer:

Die verstaan van taal en taling as ‘n ruimtelik-evolusionêre sisteem kan ‘n platform bied vir die hedendaagse vertaling en kommunikasie van die evangelie.

Die rasionaal van die hipotese is te vinde in die onvermybare proses waar die psigiese taalparadigma bepalend is vir die prosesse van versameling en verwerking van, besluitneming volgens en handeling met inligting uit mense se belewenis van die werklikheid.

Bepaalde paradigmas weerhou groei, terwyl ander dit bemiddel. Wanneer 'n paradigma bepaalde kernwaardes as aksiome tot die psigiese taalruimte het, behoort mense ruimtelik-evolusionêr te funksioneer. Wanneer die paradigma en die aksiomatiese waardes van die psigiese ruimte verander, behoort die persoon ook te verander.

Dit weerspieël die gedagte van “die teater van God se glorie” (Green 1989:6). Soos 'n teater by uitstek 'n ruimte verteenwoordig waarin 'n bepaalde narratief afspeel en gerig word op weg na 'n spesifieke betekenis, skep die psige en taal as sisteem ook 'n ruimtelike dinamika waarin die narratief van die persoon gerig kan word na en volgens bepaalde betekenis.

Wanneer die geldigheid van die hipotese bewys word, sou aksiomatiese kerwaardes vir die talingsruimte in die kerk geformuleer kon word.

1.4.2. Operasionele definisies

Die volgende definisies word aangewend vir die betrokke begrippe in hierdie ondersoek:

“Deurlopende” verwys na die voortgaande soeke na die sinvolle aanbod van die evangelie nou en in die toekoms – sodat vertaling nou reeds rig op môre.

“Evangelie” verwys na die boodskap van bevryding en redding deur Jesus Christus as enigste verlosser, en die betekenis daarvan vir die daaglikse lewe van mens en skepping.

“Evolusionêre” verwys na 'n proses van voortdurende groei wat op 'n onbeperkte hoeveelheid maniere plaasvind en gerig is op die vorm en die inhoud van 'n ruimte of sisteem.

“*Gestalt*” [Duits], kan vertaal kan word met woorde soos “vorm”, “samestelling”, of “geheel”. Die kernbetekenis verwys na 'n holistiese hantering van enige saak. Dit is die naam van 'n denkskool in Sielkunde.

“Kommunikasie” verwys na beide formele en informele, doelbewuste en onderbewuste, strukturele en nie-strukturele oordrag van geloofsinhoude en teologiese standpunte binne gereformeerde hoofstroom kerke.

“Matriks” is ‘n wiskundige verwysing na ‘n reghoekige konstruksie van meerdere dimensies wat bepaalde waardes in sisteme ruimtelik voorstel.

“Ontologiese” verwys na die synsaspekte van die mens.

“Platform” verwys na ‘n sisteem van fundamentele waardes wat as paradigma dien vir prosesse wat daaruit voortvloei.

“Ruimtelike” verwys na ‘n drie - of multidimensionele ruimte waarvan die grense nie staties is nie, maar die “hoeke” of aksiome wel, en die spesifieke waardes waaruit die ruimte bestaan, vergestalt.

“Ruimtelike aksiome” is die kernwaardes wat gesamentlik die raamwerk vorm van ‘n ruimte en waarvolgens die inhoud van die ruimte bepaal en mee bely word.

“Ruimtelik-evolusionêre model” ‘verwys na ‘n bepaalde verstaan van die psigolinguistiese ruimte waarin taal funksioneer met aksiomatiese waardes wat voortdurend en dinamiese in lyn met bepaalde waardes groei.

“Sisteem” verwys na samestelling van idees, prosedures en patrone waarvan die onderlinge dele as geheel saam funksioneer.

“Taal” verwys na die geheel van moontlike kategorieë waarmee betekenis en intensie gevorm en interaksie gevind word. Verskillende konsepte verwoord verskillende benaderings hiertoe, soos simbool, beeld, ens. Hier word “taal” filosofies verstaan as die geheelterm vir die kategorie van refleksie.

“Taling” word aangewend as prakties-teologiese verwysing na die geheel van die aktiwiteite waarin taal aangewend word ten einde prosesse van betekenis in kerklike bediening te begelei, en dan op sodanige wyse dat die eksistensiële betekenis en aard van taal sigbaar word.

“Vertaling” verwys na die proses waar kerklike en teologiese taal en kommunikasie so gevorm word dat dit sinvol ontvang word in die veranderende omgewing waarin die kerk en teologie haar bevind.

1.5. Navorsingsmodel

1.5.1. Instrument

Die studie is beskrywend van aard en poog om inleidend die veld van taal and taling te verken en die implikasies vir die kerklike praktyk van taling van die evangelie te ondersoek. Dit word hoofsaaklik gedoen deur *literatuuranalise* en –*studie* van relevante dissiplines. Die teologiese komponent staan aanvanklik meer op die agtergrond, met die oog op ‘n wesenlike soeke na die bydraes van ander dissiplines. Die winste van die literatuurstudie word in prakties-teologiese verband uitgespel en aangewend om ‘n taalbenadering vir die praktyk van kerklike kommunikasie te formuleer.

1.5.2. Metodologie en integrasie

Die prakties-teologiese ondersoek na taal en taling word metodologies aangepak volgens die vier kerntake van prakties-teologiese interpretasie soos beskryf deur Osmer. Osmer (2008:4) tref ‘n onderskeid tussen die empiries-beskrywende, interpreterende, normatiewe en pragmatiese take van prakties-teologiese ondersoek.

Die empiries-beskrywende taak behels die versameling van inligting om patrone en dinamika van verskillende en bepaalde episodes, situasies en kontekste uit te ken.

Die interpretasietaak behels die ondersoek van teoretiese bydraes van die kunste en van die wetenskap ten einde sin te maak van die patrone en dinamika wat plaasvind – dit is in hierdie taak wat inter-dissiplinêre navorsing as imperatief voorop staan.

Die normatiewe taak behels die interpretasie van bepaalde episodes, situasies en kontekste met teologiese konsepte ten einde etiese raamwerke vir ons hantering daarvan daar te stel, en om van goeie praktyke elders te leer.

Die pragmatiese taak behels die ontwikkeling van aksieplanne om bepaalde situasies op wenslike maniere te beïnvloed en oordenkende gesprekvoering met die terugvoer wat noodwendig op die aktiwiteite sal volg.

Osmer (2008:4) voer aan die vierledige proses in alle velde in die praktiese teologie te vinde is.

Die huidige ondersoek poog om die vierledige proses as metodologiese raamwerk te gebruik ten einde die winste van die interdisiplinêre benadering wat gevolg word op 'n sinvolle manier te integreer en praktiese teologies te ontsluit.

Die **empiries-beskrywende taak** word aan die orde gestel in **hoofstuk 1** waarin die noodsaak van die ondersoek teen die agtergrond van bepaalde situasies en werklikhede geskets word.

Die **interpretasie- en normatiewe take** word aan die orde gestel in **hoofstukke 2, 3, 4 en 5** waarin die teoretiese bydraes van verskillende wetenskaplike dissiplines in gesprek met normatiewe teologiese konsepte gestel word, ten einde oorwegings van taal en taling toepaslik vir die kerklike praktyk te formuleer.

Hoofstuk 2 analiseer taalsisteem vanuit die taalwetenskap en -filosofie, sowel as bepaalde toepaslike sielkundige konsepte, soos gestalt, terapeutiese moontlikhede en neuro-linguistiese programmering, gevolg deur 'n analise van die verband tussen taal en die prosesse van oordrag van kennis.

Hoofstuk 3 verken algemeen- en teologies-antropologiese vertrekpunte en ondersoek benaderings in die epistemologie en die rol van paradigma ten einde aanwysers vir die funksionering van taal te vind. Hierna word 'n ruimtelike verstaan van taalsisteem aan die orde gestel en die verband tussen algemene taalsisteem en teologiese en kerklike taal ondersoek.

In hoofstuk 4 word onderskeid getref tussen taal en kommunikasie en word verskillende moontlike modelle as basisteorie vir kommunikasie aangedui. Hierteenoor word 'n ruimtelike benadering voorgestel en vanuit die ruimtelike verstaan van taal word die aksioombenadering

en die moontlikhede daarvan vir vernuwende kommunikasie ondersoek. Die winste van die ondersoek word in verband gestel met die hantering van taal in die kerk en sommige teologiese konsepte in die verband.

Hoofstuk 5 bespreek aksiome, as onderdeel van taalsisteem en taling, as die veranderlikes wat die moontlikheid van vernuwing in algemene en kerklike taling daarstel.

Die evolusionêre aard van die aksioomnetwerk word in verband met die evolusionêre aard van die Christelike teologie gestel en verskillende vennootskappe om evolusionêre dinamika in kerklike praktyk te skep, word ondersoek.

Die **pragmatiese taak** word in hoofstuk 7 aan die orde gestel wanneer aanduiders gegee word van 'n verstellde kerklike praktyk volgens die ruimtelik-evolusionêre verstaan van taal en taling. Die konsep "misterie" word aan die orde gestel as hoeksteen vir 'n aksioomnetwerk in kerklike taal wat ruimtelik-evolusionêr wil funksioneer en wys op moontlike saamlopende aksiome tot vertaling en vernuwing.

HOOFSTUK 2

2. TAAL EN HOE DENKE FUNKSIONEER

Die noodsaak van die ondersoek na 'n verstelde verstaan van taal en taling in kerklike praktyk en in die kommunikasie van die evangelie is in die voorafgaande hoofstuk uiteengesit aan die hand van bepaalde werklikhede van die hedendaagse omgewing waarbinne die kerk haar sending aanpak. Daarmee is gehoor gegee aan die beskrywende taak van prakties-teologiese interpretasie.

Die huidige ondersoek betree nou die tweede en mees omvattende deel van die prakties-teologiese interpretasieproses van hierdie studie deur die toepaslike bydraes van verskillende vakdisseplines te verken en in gesprek met teologiese konsepte te stel ten einde kontoere vir 'n verstelde kerklike praktyk te ontwikkel.

In hoofstuk 2 word die ondersoek na die geldigheid van 'n ruimtelik-evolusionêre verstaan van taal en taling afgeskop deur die aard van taal en die verband tussen taal, betekenis, psige en denke, asook die verband tussen taalverwerking, kommunikasie en die gemeenskap te verken.

2.1. Taal en betekenis

Language has been something of a mystery to him [man], not unlike the mysteries of creation, the origin of the sun, and the coming of fire. It has provided man with such a rich source of myth that even today much of the mystery of language prevails. (Wardhaugh 1972:1).

Wardhaugh definieer taal as 'n sisteem van arbitrêre simbole wat in kommunikasie gebruik word (1972:3). Taal as sisteem funksioneer op twee maniere. Die eerste is die sisteem van sinuïglike waarneming wat kommunikasie moontlik maak, soos klanke, kleure, tas, beweging, ens. Die tweede is die sisteem waarvolgens betekenis toegevoeg word. Taalsisteem behels egter ook die omvattende linguistiese raamwerk wat die verband en interaksie tussen hierdie twee sisteme bepaal (Wardhaugh 1972:4). Die paralinguistiese sisteem word ook bygevoeg en bestaan uit 'n aantal skale, soos 'n tempo-skaal, wat ekstra dimensie verleen aan betekenis in die linguistiese sisteem. Later in die hoofstuk word meer aandag hieraan gegee.

Die antropoloog en taalkenner Charles Hockett (1973:105) wys daarop dat die taalsisteem van die mens bepaalde ontwerpe het wat uniek is tot die sisteem. Hockett sien eerstens *dualiteit* as 'n ontwerp in die sub sisteem wat die oneindige moontlikheid van konstruksie en betekenis bied, en bevestig *produktiwiteit* as tweede en uniek ontwerp, wat nuutskepping moontlik maak en dat daar geen absolute repertoire bestaan nie.

Derdens word die *arbitrêre aard* van taal uitgewys, wat, weens die gebrek aan enige direkte konneksie tussen objek en simbool, aan taal 'n onvoorspelbaarheid gee – dit noodsaak in taal dat alle verbande verklaar moet word. Dit is veral hierdie ontwerp van die taalsisteem wat selfs die moontlikheid van betekenis en die oordrag daarvan 'n wonderwerk maak. Vierdens wys Hockett (1973:107) op die *verwisselbaarheid* tussen sender en ontvanger van boodskappe.

'n Vyfde ontwerp is die een van *verplasing* waar taal gebruik word om te reflekteer oor enige saak, werklik of fiktief, ongeag die posisie op die tydslyn – soos om oor taal self te reflekteer. 'n Sesde ontwerp is die van *spesialisasie* waar Hockett verwys na die moontlikheid van kommunikasie sonder dat die aktiwiteit waarmee die persoon besig is noodwendig iets met die proses te doen het (1973:107).

'n Laaste ontwerp in taal is die van *kulturele oordrag* wat bepaal dat elke gebruiker van die sisteem die spesifieke moontlikhede en grense van die sisteem moet aanleer (Wardhough 1972:26).

In hierdie ontwerp resoneer die metafoor van taal as kultuurfees waarin kultuuroordrag plaasvind (Jones 1995:2).

Wittgenstein se definisie van taal as 'n spel waar die taalgebruiker beskou word as 'n meester van taaltegniek (1953:81) bied 'n verdere metafoor om taal te verken. Wittgenstein beskryf in *Philosophical Investigations* (vertaling van 1953) taalsisteem as 'n spel wat elkeen speel. Hierdie spel is egter meer as die tyd wat verwyd word wanneer nie gewerk word nie, maar eerder 'n bepaalde leefstyl waartoe die persoon of gemeenskap haar verbind (1953:11). Die verbintenis word dus relasioneel verstaan. Daarom gebruik Wittgenstein ook die analogie van 'n *familie* om kategorisering as die diepte-funksie van taal te verklaar.

Die konsep verklaar ook sy standpunt dat taal nie as privaat aangeleentheid sin het nie, maar slegs in gemeenskap – net soos wat ‘n spel sin het wanneer dit in gemeenskap of verhouding plaasvind. Dit is die gemeenskaplike aard van taal wat taal en betekenis moontlik maak (Wittgenstein 1953:166). Die rol van die persoon in taal moet egter verstaan word as die van ‘n meester van die spel - ‘n definisie wat sin maak teen die agtergrond van sy verklaring van die reëls van ‘n spel (1953:39).

Wittgenstein (1953: 46) verklaar die sisteem van taal deur die analogie van reëls van ‘n spel, waarin die spelers die reëls ken, maar dit nie as doelwit van die spel gebruik nie. Die reëls funksioneer eerder as die breër raamwerk waarbinne die spel geskied sonder dat die spelers of skare daaroor nadink. Die sisteem is dus nie die doel nie, maar is die allesbepalende raamwerk gerig op die doel.

Die sisteem verseker dus die sin van die spel. Ook het die reëls van die spel nie die kapasiteit om alle moontlike gebeure in die spel te beskryf en te bestuur nie (Wittgenstein. 1953:46). Weens die oneindigheid van moontlikhede beoog die sisteem dus nie om beheer uit te oefen nie, maar eerder om sinvolheid en betekenis te vind. Die vreugde van die spel lê in die vaardigheid van die persoon wat die tegniek bemeester het – dit is die vaardigheid wat nodig is vir die viering van taal as fees van die menslike kultuur.

Jones (1995:2) beskou die verstaan van taal as kulturele fees, soos deur Gadamer ontwikkel, as ‘n grondlegger vir postmodernisme. Hierdie program verstaan interpretasie as ‘n kulturele fees waarin ‘n besondere moment van die verlede gevier word in die hede deur ‘n kreatiewe gebeure wat die verlede, hede en toekoms versoen. Die gesaghebbende gebeure in die verlede word gevoed deur die nuwe vrae en aannames van die hede, sodat hierdie twee horisone versmelt in die outentieke verstaan en betekenis gerig op die toekoms (Jones 1995: 2).

In sy bekende werk *Truth and Method* hanteer Gadamer hierdie hermeneutiek deur die sintese van spele en kuns te ondersoek en die kreatiewe moontlikheid van ‘n versmelting tussen die horisone van die leser en die skrywer te beklemtoon.

Gadamer ontwikkel hierdie strategie vanuit die gevolgtrekking: "all thinking is essentially linguistic" (1975:364).

Hy beskou taal as die universele medium waardeur betekenis gerealiseer word (1975:350). Hierdie stellings poog egter nie om taal te verklaar nie, maar om die weg waarlangs betekenis en interpretasie tot stand kom, te verklaar.

Wittgenstein (1953:128) verklaar hierdie soeke na betekenis as volg: "There is a gulf between an order and its execution. It has to be filled with the act of understanding." In hierdie stelling van Wittgenstein merk die leser ook die nuanse op van "aksie". Wittgenstein verklaar die taalspel as een van handeling. Taal kan nie as taal funksioneer sonder dat dit so gebruik word dat dit handeling tot gevolg het nie – betekenis tree na vore in handelinge, in aktiwiteit (1953:106).

Taal as die spel van denke en betekenis bied dus die moontlikheid vir die vorm, toesegging en oordrag van betekenis. Taal, denke en betekenis word moeilik los van mekaar bedink.

Radford (1980:395) onderskei in die studie van denke tussen die fokus op of *handeling* of *inhoud*, waar eersgenoemde die sensoriese handeling bestudeer, terwyl laasgenoemde die sensoriese ervaring bestudeer - die denkmattige wat deel is van persepsie. 'n Derde kategorie wat in denke onderskei word, is die van *skema* (Radford 1980:396). Skema verwys na die onderliggende patroon of raamwerk wat die opeenvolging van gedagtes en denke rig - soos taal. Hierin sluit hy aan by die *Gestalt*-prinsipe. Radford (1980: 407) volg egter wel die onderskeid tussen die oorsprong van denke uit die behoefte tot herorganisasie teenoor die oorsprong van taal in die behoefte aan uitdrukking (Piaget). Alhoewel denke en taal dus as eenheid funksioneer, is die oorsprong daarvan verskillend.

Die studie van betekenis het 'n lang geskiedenis waarin daar gefokus is op die soeke na essensiële betekenis (Wardhough 1972:138). Hierdie projek word egter bemoeilik deur die veelvoudigheid van betekenis in woorde en die eise van getrouheid tussen taal en werklike objekte.

In hierdie verband moet verwys word na deskriptiewe teorie wat Bertrand Russell in sy welbekende opstel, *On Denoting*, uiteengesit het. Russell reageer teenoor Frege se benadering dat definitiewe beskrywings met komplekse verwysings funksioneer, en onderskei definitiewe beskrywings van *bona fide* verwysinge - deskriptiewe teorie beskou beskrywings

as onvolledige simbole sodat die beskrywing opsigself nie betekenis het nie. Russell verklaar: “denoting phrases never have any meaning in themselves, but that every proposition in whose verbal expression they occur has a meaning (1905:480).”

Taylor (1998:49) dui egter aan dat betekenis nie afwesig is wanneer die beskrywing in isolasie staan nie, maar eerder dat betekenis midde-in konteks gevind word. Definitiewe beskrywing kan dus nie onafhanklik betekenis hê nie, maar moet deel wees van ‘n breër netwerk van taal – dit bevestig die sistematiese en relasionele aard van betekenis.

Die groeiende onderskeid tussen die transformasioneel-generatiewe en kognitiewe benadering in linguistiek is eweneens van belang. Volgens Taylor (1989:ix) beskou die transformasioneel-generatiewe benadering taal as ‘n outonome komponent van die brein wat in beginsel losstaande is van ander vorme van kennis en kognitiewe vaardigheid, terwyl die kognitiewe benadering ‘n dialektiese verband handhaaf tussen die funksie en struktuur van taal en die nie-linguistiese vaardighede en kennis wat deel is van die psige.

Dit is veral met die kognitiewe benadering wat die huidige ondersoek kan assosieer weens die aksiomatiese taalbenadering wat fokus op die vorming van kategorieë in lyn met die kernwaardes van ‘n taalstruktuur en as sodanig die geheelperspektief van denksisteem met kennis as vertrekpunt beklemtoon. Die konteks of geheel van die raamwerk waarin taal funksioneer, word deurlopend as een van die mees belangrike komponente van die sisteme van taal, denke en betekenis bevestig.

In sielkundige perspektief word die kompleksiteit van die geheelperspektief op taal en denke verwoord in die *Gestalt*-benadering tot die psige.

2.2. Taal en die psige

Taal as bevoegdheid van die psige en psige as die geheelsraamwerk waarbinne taal en taling funksioneer, eis dat die psigiese dimensie van denke en prosesse van betekenis ondersoek word. ‘n Ondersoek na die aard van die psige kan bepaalde analyses wat toepaslik is vir die verstaan van taal en taling oplewer. Aitchison (1989:234) verwys byvoorbeeld na die ruimtelikheid van psige wat nodig is vir taling – ‘n analise wat winste bied om die verband tussen taal en betekenis te verstaan.

2.2.1. Psige en *Gestalt*

Die Duitse woord “*Gestalt*” kan vertaal word met woorde soos “vorm”, “samestelling”, of “geheel”. Die kernbetekenis wat hiermee oorgedra wil word, is die idee van ‘n geheel – die soeke na ‘n holistiese hantering van enige saak in soverre moontlik (Gabriel 1980:17). Wertheimer, Koffka en Köhler het die *Gestalt*-skool gevestig. Dit fokus op die prosesse van die brein wat persepsie vorm en verskil van die assosiatiewe skool in mening hieroor. Die assosiatiewe skool beskou persepsie as ‘n opeenvolging van afbeeldings van gebeure van buite aanmekeer geveg deur assosiasies. Die *Gestalt*-skool is van mening dat ‘n isomorfisme – ‘n ooreenstemmende vorm, bestaan tussen dit wat daarbuite gebeur, en die representasie daarvan in die serebrale korteks van die brein (Gabriel 1980:19).

Hierdie *Gestalt* tussen die serebrale korteks en die werklikheid skep die driedimensionele ruimte waar die onderskeie dele wat deel is van die geheel gesien kan word. ‘n Noodwendige interaksie vind plaas tussen die onderskeie beelde wat lewende persepsie in die brein vestig, waarvolgens deur die proses van prototipe-kategorisering plaasvind en betekenis gevind word. Persepsie, en uiteindelik paradigma, integrasie, besluite en handeling word deur hierdie proses van proksimiteit in die korteks gevorm.

Gestalt word duidelik in die veld van probleemoplossing waar, kortweg gestel, ‘n oplossing duidelik word wanneer die probleem en oplossing in verhoogde proksimiteit (nabyheid tot mekaar) gestel word. Dit bring mee dat voortdurende herorganisasie van die driedimensionele geheel van persepsie nodig is om van voortdurende impulse en ervaring sin te maak. Die *Gestalt*-argument het veral waarde daarin dat dit die ruimtelik en dinamiese stoor van inligting in die korteks bewys het en daarmee aangedui het dat effektiewe gedragsterapie noodwendig binne die fisiologiese prosesse van menswees moet beweeg.

Die *Gestalt*-benadering is byvoorbeeld grondliggend vir die terapie van transaksionele analise. Harris (1967:18) verduidelik dat persepsie volgens *Gestalt* in drie basiese kategorieë gestoor word na aanleiding van die emosionele gedrag van die individu in die betrokke herinnering – “parent”, “child” en “adult”. In terapie word die invloed van die gestoorde persepsie in die korteks in gedrag ondersoek en verklaar en bepaalde vaardighede aangeleer om die proses tussen herinnering, besluitneming en gedrag te begelei.

Wanneer dus nagedink word oor taal en die interaksie van inligting en betekenis met die oog op vertaling, moet dit verreken word dat betekenseenhede en prosesse altyd binne die ruimtelike *Gestalt* funksie van die psige funksioneer.

Die werk van Carl Jung in die verband het in linguistiek die agtergrond geword vir die Junggrammatiker (Van der Merwe 1969:21). Hierdie skool het sterk op analogie gesteun om die idee van die argetipe te verreken vir die gebruik van taal. Hiervolgens word woorde gevorm volgens 'n reeks bestaande woorde wat die individu reproduseer en deur assosiasies in nuwe samestellings groepeer.

Die *Gestalt*-beginsel beteken dat wanneer sisteme en velde van betekenis en teorie opgestel word wat nie in lyn is met die basiese funksionering van die psige nie, die potensiaal van integrasie van en interaksie met betekenis verminder word. Dit sou gebeur omdat die natuurlike prosesse van proksimiteit afwesig is en dus ekstra prosesse deur die brein in werking gestel moet word ten einde proksimiteit te skep tot betekenis en integrasie. Hierdie prosesse moet deur vaardigheid in werking gestel word omdat daar nie ingespeel word op die argetipes wat deel is van die onderbewuste nie.

Wallace bevestig die belang van argetipes vir die proses van betekenis wat Jung aan die orde gestel het (1995:25). Jung tref onderskeid tussen die persoonlike en kollektiewe onderbewuste en verklaar hiermee die moontlikheid van kommunikasie tussen mense (1959:3). In *Gestalt*-taal gestel, kan gesê word dat die onderbewuste denke reageer op herkenbare patrone ten einde betekenis te vind. Hierdie gedagte word veral in die gesprek oor paradigma gevind waarin dit gaan om die herken van uitwysbare konstituerende patrone in kennis (Green 1989:66). Gabriel (1910:28) voer aan dat argetipes met die “meerdere” fakulteite van menswees funksioneer. Steeds vorm argetipes die basis vir elke menslike ervaring as sleutel tot betekenis in die onderbewuste. Jung (1959:5) dui egter aan dat argetipes nie ten volle verklaar kan word as “verteenwoordigende samestellings” van historiese patrone nie, maar dat argetipes ook “bewustelike uitbreiding” insluit – argetipes voorsien dus herkenbare patrone, maar bemiddel bewustelike uitbreiding en plooïing daarvan in nuwe kontekste en omgewings. Wanneer taal en psige in verband gestel word, kan die aard van argetipes die dinamiese en evolusionêre aard van taal en taling verklaar.

Die *Gestalt*-skool lewer 'n verdere bydrae tot die verstaan van taal en taling in die klem wat dit plaas op die onderlinge verbande en patrone tussen dele van 'n geheel. Dit is belangrik wanneer die verskillende fakulteite van die mens bereken word. Wanneer taal as sisteem bestudeer word, gebeur dit dikwels dat die rol van die psige alleen verreken word in soverre die bevoegdheid van taal en kommunikasie deel is van die psige. Die ander bevoegdhede van herinnering, persepsie, refleksie, ens. word dikwels nie in die proses bygetrek nie. *Gestalt* beklemtoon die interafhanklikheid van verskillende psigiese bevoegdhede.

Wittgenstein (1953:166) verklaar dat betekenis van taal alleen na vore tree in die vennootskap tussen die representerende simbool en die fisieke belang, die stand van denke betrokke. So byvoorbeeld kan die funksionering van die psige in herinnering nie apart van taal bedink word nie, sodat taal nooit die prosesse van psige kan ignoreer nie. *Gestalt* bevestig die ruimtelike werking van die psige en die belang van die ruimtelike en geheelsperspektief as basis vir sisteemdenke oor taal en taling.

2.2.2. Terapeutiese benaderings as toetsgronde

Verskillende benaderings in sielkundige terapie dien as praktiese toetsgronde vir die ruimtelike aard van die psige en taal.

2.2.2.1. Eksistensiële terapie

Die eksistensiële beweging reageer teen die begrensde struktuur van absolute reëls en regulasies (Corey 2001:145). In die sielkunde reageer hierdie terapie teen die neiging tot vasgestelde tegnieke wat deurlopend gebruik word.

Eksistensiële terapie vind eerder haar vertrek in 'n bepaalde verstaan van die betekenis van menswees. Dit fokus op respek vir die persoon, die vind van nuwe maniere van terapie, en op die verskeidenheid van maniere waarop mense verstaan kan word. Dit fokus op die persoon wat isolasie ervaar en wil die persoon in hierdie ervaring ontmoet deur die vrae na sin en betekenis van hierdie intense menslike ervaring te hanteer.

Volgens Corey (2001:145) steun die eksistensiële beweging in die sielkunde op die oortuiging dat die bestaan van die mens nooit absoluut vasgestel is nie, maar eerder dat die mens homself/haarself voortdurend herskep deur die projekte wat hy/sy aanpak. Die menslike

ervaring is dus een van voortdurende oorgang tussen raamwerke, ervarings en refleksies en die deurlopende soek na herskepping van die verskillende werklikhede van persoon en gemeenskap is dus onvermydelik.

Hierdie terapie sluit aan by die natuurlike waarde van voortdurende vernuwung wat deel is van die mens se psige. Dit beweeg weg van absolute sisteme ten gunste van oop beweeglike sisteme wat die uniekheid en plek- en tydsgebondenheid van gevalle verreken. Die vertrekpunte van die benadering word gevind in die oortuiging dat die hoogste betekenis van die menslike bestaan in die viering en belewenis van liefde is. Verskillende nie-ruimtelike projekte is dus moontlik binne die ruimte van betekenis gefundeer in die liefde.

In die debat oor verandering en die nood vir 'n verstellde taling van die evangelie word die eksistensiële proses belangrik. Dit skep 'n ruimte waarbinne oneindige moontlikhede vir vertaling kan ontstaan, terwyl dit steeds die sekuriteit bied van 'n sisteem wat soek na diepe sin en betekenis in menswees. Dit skep die moontlikheid waarin die bipolêre relasie tussen breër raamwerke en waardes, en enger projekte en tegnieke, gehandhaaf en innoverend gebruik kan word.

2.2.2.2. *Gestalt-terapie*

Gestalt-terapie bou voort op eksistensiële terapie met 'n benadering dat die mens voortdurend in 'n proses van groei is. Die terapie word egter meer spesifiek fenomenologies beskryf omdat dit fokus op die persoon se lewensuitkyk (Corey 2001:195). Die individu moet binne die voortgaande verhoudings en verbande waarin die mens hom/haar tot die werklikheid bevind – die relasionele konteks van die mens verstaan word. Die doelwit van die terapeutiese benadering is die bewustelikheid van die kliënt. Die persoon moet bewus wees van wat hy/sy ervaar. Deur bewussyn van dit wat gebeur en sy/haar gedrag tree verandering outomaties in. Deur bewussyn van die onmiddellike werklikheid kan die persoon of gemeenskap polariteit en tweedeling in die self verstaan en met mekaar versoen en so groei tot 'n herintegrasie van alle fasette van die lewe (Corey 2001:219). Die terapeut het die taak om verskillende eksperimente te ontwerp waardeur die persoon gelei word om tot bewussyn te kom van dit wat met hom/haar gebeur.

Die terapeutiese benadering is merendeels gerig op belewenisse en dit fokus op die onmiddellike ervaring van die persoon in opregte interaksie met die terapeut. Dit fokus dus meer op die proses as die inhoud en is holisties in die hantering van dit wat ontvou.

Dit stel bewustelikheid ten doel ten einde die mens te bring tot insig, selfaanvaarding, selfkennis, kennis van die omgewing, verantwoordelikheid vir keuses, en die vaardigheid om in verhouding te tree met ander mense.

Gestalt-terapie bevestig die belang daarvan om die holisties-relasionele aard van menswees te verreken in die ondersoek na 'n hedendaagse taling van die evangelie. Die voortdurende eksperimentele proses van ondersoek waarin die situasie deurlopend getoets word ten einde bewustelikheid van die situasie te skep – wat weer verandering en groei in terme van die nou teweeg bring bied dringende insigte vir die verband tussen taal en die psige. Die psige soek na groei, maar die psige kan alleen groei deur bewussyn. Taal en taling is die medium tot bewussyn.

2.2.2.3. Kognitiewe gedragsterapie

Kognitiewe gedragsterapie is deel van 'n kategorie van terapeutiese benaderings wat die rasioneel-emotiewe gedragsterapie genoem word. Die terapie fokus op die kennis van die persoon (Corey 2001:297). Hierin gaan dit oor die funksies van nadenke, oor wat deel is, keuse, analise en handeling. Dit groei vanuit die oortuiging dat kennis, emosies en optrede direk op mekaar inspeel en 'n resiproke oorsaak-gevolg verband het. Die benadering integreer dus deurlopend hierdie verskillende modaliteite.

Kognitiewe gedragsterapie voer aan dat die wyse waarop mense hul werklikheid interpreteer bepalend is vir die ervarings wat hul beleef. Dit werk dus sterk met 'n herorganisasie van die persoon en gemeenskap se “self-stellings” ten einde 'n herorganisasie van gedrag teweeg te bring. Die terapie fokus dus sterk op die prosesse van interne dialoog en nadenke. Deur die persoon te leer om lewenservarings op bepaalde maniere te beskou, word daardie ervaring betekenis en sin gegee.

Hierdie benadering is veel meer gestruktureerd as die voorafgaande en maak gebruik van bewese gedragspatrone wat sin en betekenis aan die persoon gee.

Hierin stem dit ooreen met neurolinguistiese programmering (hieronder bespreek in 3.2.3) waarin mense bepaalde optredes gemoduleer aanleer ten einde bepaalde effekte in spesifieke situasies te bereik. Veral is hierdie gestruktureerde benadering sinvol wanneer bepaalde uitsette verlang word. Die gewilde *Seven Habits for Highly Effective People* (Covey 1999: 10) is by uitstek 'n voorbeeld hiervan.

In die proses van vertaling is die kognitiewe gedragsterapie ook belangrik. Dit bevestig kennis en taal as medium van refleksie in die psige en die noodsaak van gestruktureerde verandering in terme van bepaalde waardes en/of doelwitte.

Taalsisteem kan dus tegelyk as gedragsterapie funksioneer, gemik op noodsaaklike prosesse van verandering in 'n gemeenskap of struktuur, en as struktuur funksioneer waarmee bepaalde waardes of doelwitte tot volle konsekwensie deurgevoer word. As laasgenoemde is dit die proses waardeur "a systematic application of God's character to how we live as christians", kan geskied (McClung 1991:43).

'n Analise van die eksistensiële, *Gestalt*- en kognitiewe gedragsterapie bevestig die ruimtelikheid van die psige. 'n Verrekening hiervan in die herstrukturering van die taalsisteem skep die dinamies evolusionêre ruimte waarin betekenisvolle vertaling gerig op vandag en môre kan gebeur.

2.2.3. Psige en neuro-linguistiek

'n Klem op die neuro-psigiese funksies van die mens in denke en die toevoeging van betekenis, word dikwels in die teologie gelyk gestel met die gevaar van fisikalisme (Watts 2000:47). Die gevaar van hierdie benadering is dat dit die mens beskou as primêr 'n fisieke organisme waarin die komplekse funksionering van ons natuurlike staat (neurologie) aanleiding gee tot alle ander kapasiteite van menswees. Hierdie reduksie word verwerp deur die teologie wat veel meer die klem plaas op die holistiese verstaan van die mens. Watts wys egter tereg daarop dat die Joods-Christelike tradisie tog voortdurend self die dualisme tussen liggaam en gees as antropologie moet verwerp (2000:47).

'n Verdere vraag wat in die gesprek tussen die neurowetenskappe en die teologie na vore tree, is die vraag na oorsaak. Die basiese argument is dat menslike kapasiteite, en dus ook

godsdienst of geloof, die afgeleide is van die biologiese prosesse van menswees, eerder as dat dit die werk van God is. Watts maak die punt dat hierdie vraag irrelevant is wanneer verstaan word dat God daarvoor gekies het om Hom aan die mens te openbaar te midde van sy/haar liggaamlike gebondenheid (2002:79).

‘n Studie van die neuro-linguistiese breinprosesse bewys dus nie die primaat van biologiese funksie nie, maar verklaar wel die algemene prosesse waardeur die kapasiteite van intellek en spiritualiteit funksioneer. Neurolinguistiese programmering maak gebruik van hierdie prosesse ten einde verandering en bemagtiging by mense teweeg te bring.

In neuro-linguistiese programmering (NLP) word individue afgerig om bepaalde denktegnieke en -patrone te bemeester met die oog op sukses en uitnemendheid (McDermott 2001:7). Dit behels programme van motivering en terapie wat mense leer om bepaalde interpersoonlike vaardighede te gebruik in sosiale interaksie. NLP vertrek vanuit die *Gestalt*-beginsel en fokus op die eiening van gevestigde patrone en prosesse van betekenis en persepsie wat bepalend is vir die funksionering van mense in sosiale netwerke (McDermott 2001:9). Dit maak gebruik van representasieteorie om optrede te vorm volgens argetipes gedrag wat bepaalde uitsette toon. Die rasionaal is dus dat gevestigde sisteme bestaan wat die persoon deur modellering in NLP as lewenstegniek kan bemeester ten einde bepaalde belewenisse te hanteer en sy/haar ervaring van die werklikheid te verander.

Die proses weerklank die idee van die taalmeester van Wittgenstein. NLP fokus dus op struktuur in denke en gedrag en het daarom terapeutiese waarde in die vertaling van teoretiese besluite tot definitiewe optrede. McDermott (2001:16) wys ook op die kenmerke van die programme wat gebruik word in NLP, wat sinvolle rigtinggewers kan wees in die verrekening van die psigiese dimensie in die proses van vertaling. NLP se fokus is altyd *persoonlik, doelwitgerig, fasiliterend, terapeuties* in intensie en *instruktief*.

Taalsisteem en taling het die potensiaal om op dieselfde wyse as NLP die prosesse van betekenis van die persoon en gemeenskap te vorm. Die potensiaal blyk duidelik wanneer taalsisteem as ‘n ruimtelike, aksiomatiese kontinuum verstaan word. Neurolinguistiek is dus ‘n belangrike deel van hoe taling in daaglikse praktyk aangewend kan word.

Cilliers (2002b:6) bevestig die potensiaal van die neurolinguistiek en wys op agt neuro-kognitiewe stelsels, naamlik die kortikale energie, kodering, beplanning en kontrolering, verbaal-sekwensiële, nie-verbaal holisties, fisiek-notories, sosio-afektief, en die onderbewuste – “... wat baie beter in die kommunikasieproses (en dus prediking) benut behoort te word”, volgens Cilliers (2002b:7).

In die kerklike praktyk van die kommunikasie van die evangelie (in prediking byvoorbeeld) is die doelbewuste hantering van die onderbewuste noodsaaklik vir die integrasie van die evangelie en persoonlike geloofsbelewenis. Taling kan dus dien as die medium van integrasie in psige.

2.2.4. Psige en taal in selfintegrasie

Watts (2001:68) argumenteer dat die natuurlike en sosiale netwerke van die mens in harmonie met mekaar bestudeer moet word. Veral wanneer taal as spesifieke kapasiteit van die mens bestudeer word, moet verstaan word dat hierdie sisteem die meetbare vorm van integrasie van die geheel van die mens is. Taal as psigiese kapasiteit vorm persona. Dit vorm die onderskeie relasies en verbande tussen persone, gemeenskappe en die variëteit van moontlikhede in die werklikheid. In hierdie prosesse tref Gregersen (2000:7) die onderskeid tussen fisieke reduksionisme en berekende funksionalisme. Eersgenoemde beklemtoon die essensie van menswees in die biologies natuurlike liggaamlikheid, terwyl laasgenoemde die kulturele funksies van die intellek beklemtoon. Gregersen (2000:7) argumenteer op grond van die eksistensialisme en personalisme, wat die digotomie tussen persoon en empirie verbreek, vir ‘n bio-kulturele paradigma vir selfdefinisie.

Jung (1958:64) beklemtoon ook die onderbewuste vir beide die prosesse van interaksie en selfintegrasie vir die individu. Hierin speel die *Gestalt* ‘n beduidende rol en vorm die basis van die argetipes waarmee die mens funksioneer. Hy wys daarop dat die benadering tot die onderbewuste as ‘n passiewe kapasiteit die potensiaal van die persoon beperk.

Dit wat normaalweg as “intuïsie” gesien word en wat aanleiding gee tot besonder nuwe ontdekkings en insigte is in wese die interspel tussen die subbewuste en die bewuste (Jung.1958:70).

Interaksie tussen mense en tussen die persoon en die werklikheid geskied dus op grond van die patrone en raamwerke waarvoor die onderbewuste sensitief is – die mens is dus hoe hy/sy hom-/haarself bewustelik in die werklikheid beskou, onbewus van hoe die onderbewuste hom/haar rig (Jung 1958:69). Taal as sisteem en die waardes onderliggend daartoe bestaan as deel van die *Gestalt* van die psige. Interaksie en selfintegrasie vereis ‘n ondersoek van hierdie funksies in die individu en die gemeenskap. Hiervoor is selfkritiek noodsaaklik en is dit ‘n projek wat hoër eise aan die intellek en spiritualiteit stel.

Taylor (1989:ix) wys op kategorisering as die hoogste funksie van die intellektuele kapasiteit van taal. Binne en deur kategorieë word die werklikheid in die psige gereorganiseer, betekenis toegevoeg en sin gevind.

2.3. Taal en kategorisering

To the extent that language is a conventionalized symbolic system, it is indeed the case that a language imposes a set of categories on its users. (Taylor 1989:viii).

Kategorisering is die uiteindes van die kernwaardes onderliggend aan ‘n taalsisteem en dui aan watter waardes deur die persoon of instituut geïnternaliseer en geïntegreer is. In linguistiek word verskillende benaderings tot kategorisering as die belangrikste proses vir die toekenning van betekenis, gevolg.

Kategorieë is nie arbitrêr nie, maar word wel streng gemotiveer deur diskontinuiteit in die werklikheid, deur die interaksie van die psige en persoon met die werklikheid en deur algemene kognitiewe prosesse van konseptualisasie (Taylor 1989:viii).

Die navorsings Kategorieë in die linguistiek fokus op beide algemene kategorisering van die werklikheid en die linguistiese kategorisering van linguistiese objekte. Kategorisering van die nie-linguistiese wêreld kan insig bied vir die verstaan van taalstruktuur (Taylor 1989:viii) en dit is in besonder die prototipe-benadering as kategoriale raamwerk wat as vertrekpunt vir ‘n toepaslike verstaan van taalsisteem en taling in hierdie studie gebruik kan word.

Die onderskeid tussen die outonome en kognitiewe linguistiek bied agtergrond vir ‘n ondersoek na die prototipe benadering in kategorisering.

Taylor dui aan dat die outonome benadering tot linguistiek kan veral verstaan word in terme van die strukturalisme en die transformasioneel-generatiewe teorie (1989:16). Die strukturalisme sien die betekenis van 'n taalvorm om bepaal deur die taalsisteem self. Interaksie tussen taal en die werklikheid en die konseptualisering van daardie interaksies is buite-linguistiese faktore, en alhoewel mense taal gebruik om met die werklikheid om te gaan, bly dit steeds 'n selfbegrensde sisteem. Dit wil sê 'n sisteem met sy eie struktuur, dinamika en opbouende prinsipes (Taylor 1989:16).

Volgens Taylor het die outonomie van taalsisteem in die hande van Chomsky 'n ander betekenis in die transformasioneel-generatiewe benadering gekry waar taal nie meer onafhanklik van die gebruiker gesien word nie, maar as 'n sisteem wat deel is van die brein – 'n denkmatige benadering wat steun op die teorie van modaliteite van die brein (1989:16).

Chomsky (1993: 42) toon aan dat die brein 'n hoogs gedifferensieerde struktuur met besondere subsisteme is. Verskillende breinkapasiteite het interaksie maar funksioneer steeds outonoom. Die linguistiese modaliteit is 'n berekeningsinstrument wat sin en betekenis skep deur die herhaalde vorming van reëls in gestruktureerde simbole met fonetiese en semantiese waarde. In hierdie model gaan linguistiek oor die studie van grammatikale vaardigheid. Taal word alleen ware taal wanneer hierdie sisteem optimaal vaardig gebruik word, terwyl onware taal deur die interaksie tussen die linguistiese kapasiteit en pragmatiese en konseptuele sisteme, teweeg gebring word.

Ponelis (1969:35) beklemtoon in sy uiteensetting van die transformasionele grammatika die soeke na sintese in die benadering van Chomsky. Die sintese beklemtoon die kreatiwiteit van die taalgebruiker en die onbepaaldheid van taal. Taal is dus uiteindelik 'n oop sisteem waarin die taalgebruiker die beheer het oor nuwe samestellings en betekenis. Volgens die grammatika moet taalbeskrywing korpusgebonde wees, sisteemgerig en teoriebepaald. Bepaalde aanpassings is wel aangebring tot die standpunt dat taalkapasiteit alleen met grammatikale vaardigheid te doen het, deur te erken dat die mens se taalsisteem direk gekoppel is tot die sisteem van kennis en geloof (Taylor 1989:18).

In die kognitiewe benadering word waarneming en interaksie tegelyk gesien as feite van kognisie en van taal (Taylor 1989:18).

Taylor ondersoek kategorisering vanuit die aannames van die kognitiewe benadering. Taylor wys inleidend op die onderskeid tussen ekstreme posisies in die veld (1989:viii). Die nominalisme beskou kategorie alleen as ‘n linguistiese konvensie. Die enigste ooreenkoms in ‘n kategorie is die naam wat tussen verskillende objekte (noemer) gedeel word en geen ander ooreenkoms bestaan nie. Hierteenoor verklaar die realisme dat objekte onafhanklik van kategorie en die verbruikers daarvan bestaan, sodat die kategorie alleen die voorafbestaande kategorieë benoem. ‘n Alternatief hierop is die konseptualisme wat verklaar dat die noemer en die reeks van objekte waarna dit kan verwys deur ‘n denkmattige entiteit bemiddel word – die konsep (Taylor 1989:viii). Deurdat die persoon kennis het van die konsep, of die prototipe, “hond”, kan hy/sy verskillende entiteite as sodanig benoem. Konseptualisme sou dus ook ‘n nominale of realistiese klem kon hê.

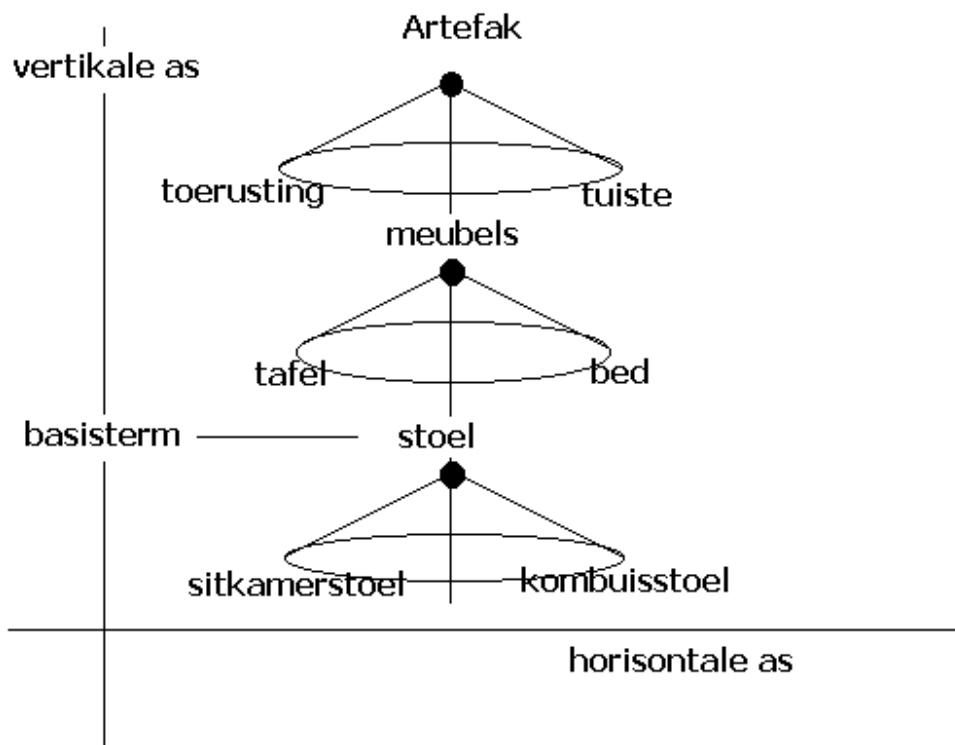
Taylor kontrasteer egter die prototipe-benadering met die klassieke benadering tot kategorie – ‘n onderskeid getref deur die kognitiewe linguistiek. Die klassieke benadering het volgens Taylor (1989:25) die volgende uitstaande kenmerke, naamlik (1) die definisie van kategorie in terme van die samevoeging van noodsaaklik en genoegsame kenmerke, (2) kenmerke is binêr – dit besit die kenmerke of nie, (3) kategorie het duidelike grense, (4) lede van ‘n kategorie het almal gelyke status, (5) kenmerke is primitief, (6) universeel, (7) abstrak en (9) aangebore.

Die prototipe-benadering wat Taylor voorstaan, groei vanuit die onvermoë van die klassieke benadering om verwysinge genoegsaam te begrens (Taylor 1989:40). Die kategorisering slaag dus nie daarin om die volle omvang van moontlikhede waarna die kategorie kan verwys te beskryf nie.

Eerder word ‘n wyse gesoek waarop die aantal kenmerke, waardeur ‘n entiteit in ‘n bepaalde ingesluit is, gemaksimaliseer kan word en die kenmerke van die objek wat dit deel met ander kategorieë geminimaliseer word (Taylor 1989:51).

Die twee-asse-sisteem van verskillende vlakke van kategorisering begelei die proses. Hiervolgens bestaan ‘n vertikale as van opeenvolgende vlakke en ‘n horisontale as op elke vlak.

Op die horisontale as word verskillende moontlike kenmerke op die vlak ingesluit terwyl elke volgende vlak op die vertikale as 'n aangepaste kategorie van die gekategoriseerde objek hanteer. Die eenvoudigste term word as die prototipe gesien. So byvoorbeeld verwys Taylor (1989:47) na “stoel” as voorbeeld.

Figuur 1: Twee-asse-sisteem

“Stoel” funksioneer dus as basisterm deur die mees eenvoudige op die vertikale lyn te wees. Anders as in klassieke kategorisering word egter in die prototipe-benadering nie vereis dat alle kenmerke met elke moontlikheid in die assestelsel gedeel word nie.

Uiteindelik is die belangrikste bydrae van die prototipe-benadering dat dit lidmaatskap van 'n kategorie definieer as 'n proses van gradiënt en nie alleen in die klassieke tweedeling van lidmaatskap al dan nie (Taylor 1989:55). Die prototipe-benadering tot kategorisering verreken die vloeibaarheid van grense in betekenis en taal– 'n vloeibaarheid dringend noodsaaklik vir die oorweging van 'n verstelde taling van die evangelie. So byvoorbeeld wys Taylor (1989:122) op metonimie en metafoor as verdere spesialisasie in kategorisering, wat veral belangrik blyk te wees vir voortgesette navorsing.

Linguistiek het egter meer spesifiek die struktuur en sisteem van taal as kultuurvorm in die oog, alhoewel dit natuurlik foutief sou wees om dit los te beskou van die meer filosofiese sisteemondersoek wat in hierdie studie beoog word. Die studie van 'n taal moet dus onderskei word van die studie van taal.

2.4. Taal en taalwetenskap

Taal word vanuit verskillende dissiplines op verskillende maniere benader, sodat verskillende aspekte van hierdie fenomeen bestudeer word en die aard daarvan verskillend beskou word. Wardhaugh (1972:13) wys op die verband tussen linguistiek en die velde van antropologie, filosofie, pedagogie en psigologie. Die begrip "taal" is deurlopend in die velde as sisteem opgebou uit eenhede van betekenis waardeur kognisie en psige funksioneer ten einde oriëntasie en sin/betekenis te skep. Hierdie prosesse funksioneer in die verskillende kultuurgebonde fenomene van verskillende "tale" wat meesal tot die kategorie of modaliteit van taal hoort. Hier moet volgens Wardhaugh (1972:18) die paralinguistiese sisteme uitgewys word wat die taalsisteem onderbou en uitbou.

Wardhaugh wys (1972:10) op basiese onderskeidings waarvolgens die linguistiek taal bestudeer, naamlik deskripsie en preskripsie, sinkronie en diakronie, vorm en inhoud en vaardigheid en prestasie. Hierby onderskei hy in die paralinguale sisteme die onderskeid tussen volume, skale, kinese en paroksisme. In die veld van semantiek word onderskei tussen stelle, plasing en register. Die linguistiek kan dus uiteenval in onder andere fonologie, morfologie, semantiek en grammatika, terwyl 'n reeks verskillende kategorieë elke veld verder verklaar. Taylor (1989:81) tref die interessante onderskeid tussen domeine en skemas, raamwerk en teks, perspektiewiese en realiteit teenoor valsheid in die analise van taal as sisteem van en vir betekenis.

Die lys kategorieë wat moontlik bestudeer kan word om die konseptualisering van die fenomeen taal teweeg te bring, wil oneindig lyk, maar dit is nie die doel van hierdie ondersoek nie. Die verskillende kategorieë dien egter as teken van die kompleksiteit van taalsisteem. Dit bevestig die outonome belang van elke kategorie wat deel is daarvan, maar tegelyk ook die onvermydelikheid van die geheel daarvan.

Die kortlikse ondersoek van taalsisteem vanuit die hoeke van die filosofie, linguistiek en sielkunde bied bewysgronde vir die ineengestrengelde aard van taal as besondere bevoegdheid van die mens. Dit bevestig ook die nut van 'n interdisiplinêre verkenning van die fenomeen aangesien taal die kontinuum tussen studielede kan bied waarbinne kennis gevind en gebruik word. Dit is die matriks waarbinne die mens identiteit bepaal en waarbinne mense in psige en gees begelei word tot groei en die oordrag van betekenis.

Betekenis-oordrag bou op bepaalde netwerke en prosesse in die interaksie tussen die geheel en die dele, die individu en die gemeenskap. Benewens die kognitiewe prosesse en psigiese sisteme ten onderbou van kommunikasie moet die vraag na 'n register van eenhede geantwoord word – 'n vraag wat op die spits gedryf word deur die ondersoek na die verwerping van taal en taalvaardigheid.

2.5. Taal en kommunikasie

2.5.1. Taal en taling: aangeleer of ingebore?

Wardhaugh (1993: 216) wys op die basiese onderskeid in die linguistiek se verklaring vir die moontlikheid van taal by mense: taal as aangeleerde kapasiteit, en taal as inherente deel van die psige.

Eersgenoemde word die *gedragsbenadering* genoem, wat bepaal dat taal aangeleer word soos baie ander vaardighede aangeleer word. Hierdie teorie stel basies dat kinders die vaardigheid tot taal aanleer deur die proses van nabootsing van die omgewing waarin die kind homself bevind. Gedrag bepaal dus vaardigheid wat alleen begrens word deur individuele kapasiteit. Die behaviouristiese benadering verklaar egter nie alle gevalle nie – kinders boots selektief na. Hierdie teorie stel dus dat taal aangeleer word deur beginsels van gedrag (Wardhaugh 1993:220).

Die benadering dat taal deel is van 'n inherente kapasiteit (modaliteit) van die psige en dus van kleins af by die mens teenwoordig, is veral deur Noam Chomsky verdedig (Wardhaugh 1993:223). Volgens die benadering kan geen teorie op sy eie of in 'n samestelling van die verskillende prosesse van versterking, waarneming, veralgemening, nabootsing of hipotese-formulering 'n verklaring bied vir wat gebeur met 'n persoon in die verwerping van taal nie (Wardhaugh 1993:223).

Hiervolgens word geargumenteer dat kinders verskeie abstrakte linguistiese sisteme moet verwerf waarvoor daar nie voor-die-hand-liggende patrone te vinde is in die data waarmee hul gekonfronteer word nie – gevolglik moet dit so wees dat ander beginsels ook 'n rol speel.

Dit blyk volgens die benadering dat vir bepaalde nuanses van taal alleen die ervaring van bepaalde parameters van reikwydte sonder spesifieke verklaring daarvoor nodig is. In hierdie verband verwys Wardhaugh (1993:233) na die werk van Piaget wat die kognitiewe ontwikkeling van die persoon as maatstaf neem ten einde te verklaar dat verskillende moontlikhede van taal werklik word met die gang van die ontwikkeling van die psige met die verloop van tyd. Piaget (Fisher 1980:460) onderskei die pro-operasionele fase, die fase van konkrete werking en die fase van formele werking.

Die kapasiteit tot taal asook die register en sisteem van gebruik op 'n beweeglike skaal met elke individu se besondere situasie en kapasiteite het ontwikkel. Taal groei dus uit die spanningsverhouding tussen die inherente psigiese kapasiteit van die persoon en die blootstelling en vorming van daardie kapasiteit deur die konteks en mentors in die persoon se linguistiese geskiedenis.

Taylor (1995:239) wys daarop dat die kognitiewe grammatika die idee van abstrakte entiteite reeds teenwoordig in die onderbewuste nie aanvaar nie, maar wel dat semantiese inhoud in die geheel gestruktureer en gesimboliseer word in die “sigbare” vorme van taal.

In Taylor (1995:241) se analise van die prototipe as linguistiese model vir kategorisering voer hy aan dat taalvaardigheid ook langs die weg van prototipe aangeleer word. Die leerproses bestaan uit *groepering* volgens prototipe in die vorm van 'n holistiese *Gestalt*. Hierdie proses onderskei ook *verlenging* en *sametrekking*. Hiermee saam word ook die kategorie van die kognitiewe domein beskou as rede vir die aanwesigheid of afwesigheid van verskillende taalvaardighede. Dit rus op die kognitief linguistiese konsep van ensiklopediese kennis (Taylor 1995:250).

Benewens die basiese benaderings tot taalwerwing wys Fisher (1980:442) op sosiale faktore wat die proses beïnvloed.

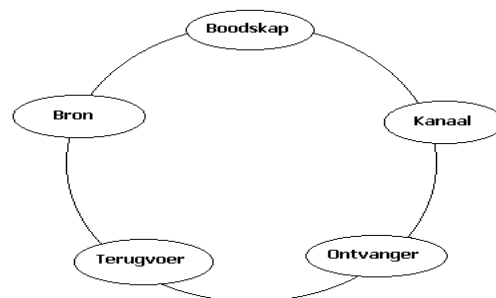
Sosiale klas, familie-opset en modellering deur die ouers is van die belangrikste faktore. Steeds wil dit voorkom of linguistiese teorieë eerder fokus op die individuele kapasiteite tot taal in die analise van taalontwikkeling, eerder as faktore van buite.

Uiteindelik het die modaliteit van taal ten doel om die individu tot interaksie en heroriëntasie tot ander persone en die werklikheid te bring. In die taalspel moet die individu as deel van die taalgemeenskap verreken word. Die breër *Gestalt* van die gemeenskap dien ook as semantiese ruimte waarin taal en taling plaasvind.

2.5.2. Taal, taling en kommunikasie

Communication maintains and animates life. It is also the motor and expression of social activity and civilization. (McBride in Bluck J 1989: 2).

Taal en kommunikasie word dikwels as 'n geheel hanteer sodat die een moeilik sonder die ander oorweeg kan word. Hierdie stand van sake dui aan dat beide fenomene dikwels so gedefinieer word dat die unieke nuanses en meegaande sisteme van elk nie genoegsaam in kerklike praktyk verreken word nie. Die twee unieke sisteme is uiteraard vennote in die soeke na, vorming en oordrag van betekenis, maar het verskillende dieptepunte en gerigthede. Die verskille blyk uit 'n analise van die aard van kommunikasie. Kommunikasie word merendeels funksioneel gedefinieer. Bluck (1989:6) wys op die verskillende punte in 'n kommunikasieproses: die wie – wat sê – in 'n kanaal – aan wie – met watter effek. Die model word algemeen in kommunikasieteorie gebruik, terwyl verskillende kommunikasieteorieë dikwels net opvolgende aksente plaas in dieselfde basiese model en daardie aksent as die vertrekpunt vir die vorming van kommunikasie verklaar. Bluck (1989:9) stel die model as volg voor:

Figuur 2: Kommunikasieproses

Terwyl hierdie model en die verskillende teorieë vir kommunikasie dikwels met sukses aangewend word, skep dit 'n situasie waar die verband tussen taal en kommunikasie in terme van funksionele definisies verstaan word en dat verskillende mites oor kommunikasie, wat nie die unieke aard van taal en kommunikasie reflekteer nie, tot stand kom. Kraft (1983:24) bespreek die mites wat veral in kerklike omgewing in die verband na vore tree. Hy wys op die mites dat (a) mense slegs nodig het om die evangelie te hoor ten einde daardeur “bereik te wees”, dat (b) die woorde van die Bybel so kragtig is dat mense dit slegs hoef te lees of te hoor ten einde betekenis te vind, dat (c) prediking die enigste en goddelik-bedoelde wyse van kommunikasie is en dat (d) slegs die prediking 'n effektiewe voertuig is om lewensverandering teweeg te bring.

Die mites wat kommunikasie in die algemeen raak, het 'n dringende impak op kerklike kommunikasie omdat wanopvattinge rigting gee aan alle taling in kerklike praktyk. Kraft (1983:31) wys op die mite van kommunikasie dat (a) daar een “ware” teorie of model van kommunikasie bestaan – die oermodel wat betekenis die effektiefste sal kommunikeer. Die volgende mite wat hieruit voortvloei, is dat (b) effektiewe kommunikasie eenvoudig daaroor gaan om die boodskap in terme van hierdie “beste model” effektief te formuleer. Dit hang saam met die mite dat (c) woorde hul betekenis inherent dra en dat mense doodeenvoudig meer inligting (woorde) nodig het ten einde meer kennis en betekenis te vind.

'n Groot uitdaging wat deur die mites geskep word is dat taal en kommunikasie in sigself met 'n funksionele fokus oorweeg en gebesig moet word. Die basiese model van kommunikasie, wat fokus daarop om die verskillende rolspelers en stappe in die kommunikasieproses aan te dui, verklaar dat kommunikasie geen ander funksie afsonderlik van die oordrag van woordbetekenisse het nie. Hierdie definisie is waar vir soverre kommunikasie beskou word as 'n subsisteem van teorie wat funksioneer as handelende dimensie van die breër *gestalt* van betekenis en kennis.

Dit wil dus voorkom of die skuif in die taalwetenskap weg van die instrumentalisme na 'n ontologiese benadering nog nie tot kommunikasieteorie deurgedring het nie. Taalsisteem kan egter nie slegs in funksionele terme verstaan word nie, alhoewel dit 'n funksionele dimensie het in interaksie met ander sisteme en registers van die psige.

Taal as sisteem funksioneer meer binne die raamwerk van eksistensiële dimensies van die mens se prosesse om betekenis en begrip te bekom. Kraft (1983:67) argumenteer ook vir 'n funksionele model van kommunikasie ten einde die fokus in kommunikasie te plaas op die ontvanger van die boodskap.

Kraft kies hierdie benadering in 'n argument met die oog op die effektiewe oordrag van die evangelie in die moderne kommunikasie-omgewing, wat in lyn is met die heersende modelle en definisies van kommunikasie. Veral in die kringe van evangelisasie word die funksionele benadering tot kommunikasie, en gevolglik ook taal, geneem. In hierdie velde gaan dit oor die funksie van effektiewe kommunikasie en word die eksistensiële dryf van die eenheid in wese tussen Christus en die Woord (Johannes 1 en 14) nie in teorie en projek verreken nie. Kraft (1983:10) maak wel die punt dat effektiewe kommunikasie poog om 'n eksistensiële ervaring van God teweeg te bring.

Kommunikasie het wel as bepaalde sisteem spelreëls van haar eie en dit kan aangevoer word dat kommunikasie as sisteem nie alleen funksioneel bedink kan word nie. Kommunikasiestelsels neig egter om funksioneel geposisioneer te wees in verhouding tot omliggende sisteme.

Taal het dus die voortgaande stryd om in weerwil van 'n oorheersende oorweging van kommunikasie integriteit te behou as selfstandige sisteem met spelreëls wat nie primêr gerig is op effektiewe oordrag nie, maar wel op kennis en betekenis. Die eenheid wat populêr tussen kommunikasie en taal gevind word, gee ook aanleiding tot die verskillende modelle van kommunikasie wat 'n ondersoek na taling kan verbreed.

Grafiese voorstellings van kommunikasiestelsels sluit aan by die psige se werking met gestalt. Bluck (1989:6) wys daarop dat die bedoeling met modelle juis is om die proses van kommunikasie meetbaar en kontroleerbaar te maak – 'n opsigtelike wanvoorstelling aangesien veel meer veranderlikes in prosesse en sisteme bestaan as wat binne een model weergegee kan word.

Bluck (1989:7) toon egter bepaalde basiese konstruksies aan wat deurgaans op verskillende maniere in sisteem-modelle gebruik word. Elke voorstelling verklaar 'n volgende moontlikheid wat ondersoek kan word wanneer 'n bepaalde sisteem verklaar wil word. Hy wys op die volgende modelle:

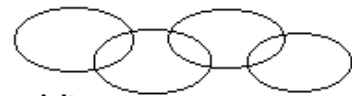
- Die spiraal wat voortgaande aksie aandui – dit dui op die oneindige van kommunikasie as sisteem

spiraal

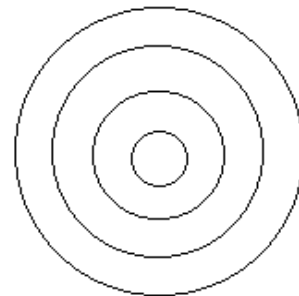
- oorvleuelende sirkels wat dui op die interaksie tussen sisteme en prosesse

sirkels wat aansluit

- opbouende of aflopende sirkels wat die deduktiewe aard van sisteem en teorie uitdruk

bouende sirkels

- die liniêre wat die gerigtheid en doelmatige van projeksie uitbeeld

liniêre

- die rimpelfees wat dui op die oneindigheid van die prosesse van oordrag

rippels

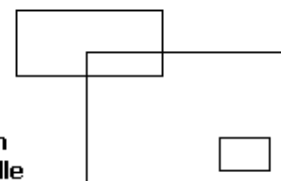
- driehoekige wat die relasionele aard van kommunikasie en sisteem uitbeeld

driehoekig

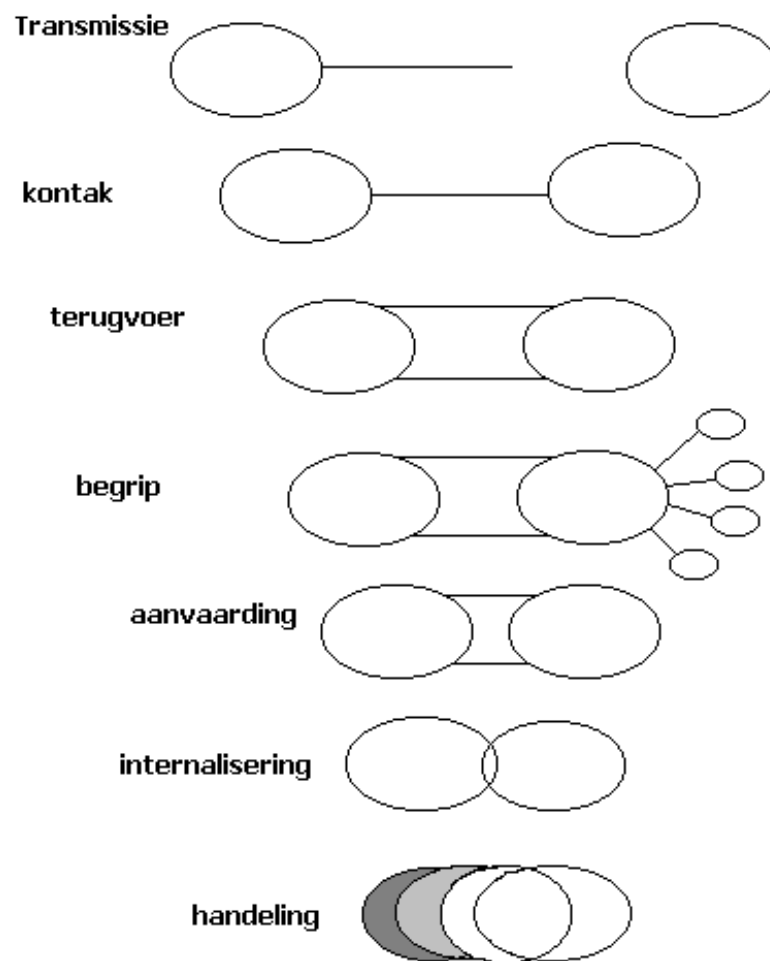
- stelle en substelle wat die intersistemiese wil aandui

stelle en sub-stelle

Figuur 3: Basiese konstruksies

Bluck (1989:17) maak gebruik van die “oorvleuelende sirkels” ten einde ‘n model te verdedig vir die proses van kommunikasie. In sy argument word die benadering aangewend as ‘n poging om die proses van integrasie van betekenis (taling) by die persoon in verband te bring met die proses van kommunikasie.

Figuur 4: Oorvleuelendede sirkels

Die diagram waarin kommunikasie voorgestel word, dui die proses van integrasie aan, maar slaag nie daarin om die psigiese werklikheid van gestalt te weerspieël en dus te verreken nie. Die “ruimtelikheid” van psigiese sisteem en proses word nie in die diagramme voorgestel nie, sodat die uiteindelijke begrip van hoe so sisteem funksioneer nie in lyn is met die sintuiglike, neurologiese en psigiese funksionering van mense in die prosesse van taal en kommunikasie

nie. Die aksiomatiese benadering tot die verstaan van taal en kommunikasie binne die psigiese werklikheid van mense bied hierdie moontlikheid.

2.5.3. Taal, taling en gemeenskap

Human life is unthinkable outside society. Individuals cannot exist in complete and permanent isolation. (Campbell 1981:3).

Taal word geken in die ruimtes tussen subjekte en kry vorm as 'n eie rolspeler in interaksie. Betekenis vergestalt tussen individu en gemeenskap, asook in die eie arena van elkeen apart. Betekenis in gemeenskap spruit voort vanuit wat Orford (1992:14) die “persoon-in-konteks” noem.

Hiermee verwys hy na 'n *Gestalt* van die geheel waarin mense tot eenheid van betekenis verbind word, eerder as tot eenhede van individualiteit. Die fokus hierin lê egter vir Orford (1992:14) by die resiproke transaksies waarin mens oneindigend verkeer. Wanneer mense in gemeenskap staan, is hulle tegelyk omruilbaar en vervangbaar – die individu word tot 'n mate verloor in gedragspatrone van 'n gemeenskap.

Interpersoonlike sisteme word op verskillende vlakke uitgeken. Hierdie verskillende vlakke is ook die onderskeie ruimtes waarbinne betekenis in gemeenskap oorgedra word. Orford (1992:27) onderskei die *mikrovlak* (skool, kerk, huis) waar die persoon direkte ervaring beleef, die *mesovlak* waar twee of meer mikrovlak-sisteme in verband staan (huisskool), die *eksovlak* van sisteme wat die mesovlak vorm maar waarvan die persoon geen direkte ervaring het nie (regering-skool-huis), en die *makrovlak* waar die sisteem die ideologiese en sosiaalstrukturele omgewing bepaal waarin die persoon leef (soos die werksplek).

Betekenis in gemeenskap het vorm gegee aan die sosiale teorie wat poog om die struktuur van gemeenskap te verklaar met die oog op herorganisasie van die samelewing (Campbell 1981:21). Hieruit het die verskillende bekende sosiale teorieë gegroei, soos die burgerlike samelewing van Aristoteles, die instrumentele individualisme van Hobbes, die sosiale sisteem van Adam Smith, die konflikteorie van Marx, die konsensusteorie van Durkheim, die aksie-teorie van Weber en die fenomenologiese benadering van Schutz (Campbell 1981:54 ev).

Alhoewel heelwat insig vir die oordrag van betekenis in gemeenskap uit hierdie vergelykende studie moontlik is, is dit genoegsaam om hier daarop te wys dat sosiale strukture ‘n pertinente vormende invloed het op die interpretasie en herorganisasie van ‘n gemeenskap. Dit gaan dus veral hier oor die funksionering van betekenis in die ekso- en makrovlak van gemeenskap. Taalsisteem as oorheersende medium vir die funksionering van betekenis in hierdie vlakke van menswees is dus integraal deel van die proses. ‘n Wederkerigheid beheers die interaksie tussen taal as sisteem en die wese van gemeenskap. Net so veel as wat die waardes en keuse van die mens die taal vorm, speel die sisteem van taal en verstaan van daardie sisteem in op die keuse van sodanige waardes.

Die oordrag van betekenis in gemeenskap rus veral in wat “sosiale wisselteorie” genoem word (Gahagan 1980: 623). Die teorie analiseer die interaksies tussen mense en die gevolglike oordrag van betekenis in terme van patrone van gedrag.

Hierdie patrone word gesien as kommoditeit, die sosiale strukture as die mark en interaksie en verhoudings as die handelings van transaksie. Gahagan (1980:593) toon aan dat die invloed van rolverwagtings, norme en stereotipes deur hierdie transaksies gevorm word en uiteindelik weer gedrag bepaal.

Groei in hierdie breër *Gestalt* word gedryf deur die persoonlike soek na ontwikkeling. Die gemeenskap is dus ‘n ruimte wat in wese groei en beweging stimuleer. Belangrik om aan te dui, is dat beweging nie noodwendig positiewe groei teweeg bring nie. ‘n Geslote sisteem in taal en gemeenskap sou dus groei tot ‘n meer geslote sisteem.

Dit is daarom krities van belang om ‘n bepaalde sisteem van taal wat positiewe groei teweeg bring te bepaal en algemeen te verdedig.

In die teologie en godsdiens word “gemeenskap” egter nie streng gedefinieer in terme van sosiale struktuur nie, maar ook in terme van die samesyn tussen mense, sodat “gemeenskap” bepaalde betekenis kry volgens waardes wat interaksie en verhoudings rig.

Vanier (1989:104) wys daarop dat groei in sosiale strukture ten koste van groei in die strukture van *koinonia* uiteindelik geen groei as resultaat sal toon nie. Semanties het sosiale strukture nodig om getransendeer te word met ‘n groter *Gestalt*. Vanier (1989:107 ev) noem

sommige van die waardes wat nodig is hiervoor: visie, gesag, openheid, gasvryheid, versorging, verwondering, ontmoeting en ruimte.

Jung (1958:67) het die semantiese proses in gemeenskap verklaar deur 'n beroep op die subbewussyn. Die interaksie tussen mense is gegrond in die interaksie tussen argetipes in die onderbewuste. Die netwerke van *Gestalt* bied dus die potensiaal tot oordrag van betekenis op alle vlakke van gemeenskap.

Taling in kerklike praktyk weerspieël die gemeenskaplike aard van taalsisteem en maak dus 'n belangrike deel uit van die kommunikasie van die evangelie.

'n Verkenning van die interaksie tussen taal, taling, psige en betekenis en die assosiasie met die onderbewuste skets 'n raamwerk waarbinne taal (en gevolglik kennis) as bevoegdheid van die mense verstaan kan word. Dit impliseer bepaalde perspektiewe op die psige en die mens wat 'n invloed het op nadenke oor taal as uitdrukking van menswees. Vervolgens word teen dié agtergrond 'n kort ondersoek na antropologie en epistemologie relevant tot hierdie studie onderneem.

HOOFSTUK 3

3. DIE FUNKSIONERING VAN TAAL TOT KENNIS EN BEGRIP

In hoofstuk 2 is geargumenteer dat taal vanuit die behoefte groei om die werklikheid te kategoriseer ten einde betekenis te vind en in gemeenskap oor te dra (kommunikeer). Die prosesse van betekenis het implikasie vir die gesprek oor kennis en die beskouing van die mense – beide studielevelde van epistemologie en antropologie kan ingrypende gevolgtrekkings bied om die ruimtelike en evolusionêre aard van taal en taling as geldig te bewys.

In hierdie hoofstuk word basiese epistemologiese sisteme, die antropologie as spesifieke epistemologie van die mens, paradigma as epistemologiese kategorie en taal as medium tot die spesifieke raamwerke wat gekies is, oorsigtelik ondersoek.

3.1. Epistemologie: taal en kennis

Epistemologie beskryf daardie sisteme wat definieer hoe die mens die werklikheid en die mens self as deel van die werklikheid leer ken. Epistemologie groei volgens Paul Hiebert (1999:xiii) uit die behoefte om kultuur en werklikheid te verstaan met die oog op kontekstualisering en om sosiale sisteme en strukture te verstaan met die oog op ontwikkeling en groei.

3.1.1. Evolusionêre epistemologie

Van Huyssteen (1998:135) verdedig *evolusionêre epistemologie* wanneer hy reageer teenoor die uitdagings wat die postmoderne omgewing bied vir die debat oor wetenskap en teologie – ‘n epistemologie wat interdisiplinêre refleksie en die *Gestalt* ernstig neem.

Die aanname van evolusionêre epistemologie is dat die mens die uiteinde is van evolusionêre prosesse sodat ook ons intellektuele kapasiteite deur biologiese faktore beperk word (Van Huyssteen 1998:135). Kennis is begrond in biologiese evolusie en daarom is die studie van evolusie dus kardinaal vir die epistemologie. Hierdie epistemologie kan fasiliterend optree vir die postfundamentele verstaan van die rede wat die proses tot kognisie en kennis verby die tradisionele interdisiplinêre grense sal neem.

Dit is belangrik om daarop te let dat Van Huyssteen nie hiermee verklaar dat evolusionêre epistemologie geloof in God of selfs die idee van *imago Dei* wil verklaar nie. Hierdie epistemologie gaan oor 'n evolusionêre teorie van kennis en kennis, gegrond in die oortuiging dat menslike kennis 'n direkte resultaat van organiese evolusie is (Van Huyssteen 1999:136). Die teorie groei veral vanuit die fenomeen van taal waarmee die menslike spesie uniek staan teenoor ander spesies wat deel is van die skepping. In hierdie sisteem word ook die mens se neiging tot godsdiens en morele sisteem ingebring.

Hierdie besondere kapasiteite van menswees word merendeel gesien as die gevolg van 'n spesiale handeling van God in die skepping van die mens as "beeld van God" (Van Huyssteen 1999:140). Darwin het egter hierdie persepsie radikaal bevraagteken en daartoe bygedra om die konflik tussen teologie en die biologiese wetenskappe op te stel. Met verloop van tyd het die wetenskap egter wel tot die besef gekom dat die keuse vir bepaalde epistemologie en metodologie gegrond is in basiese oortuigings of geloof. Rasionaliteit wat dikwels gekontrasteer word met die idee van geloof en godsdiens, groei dus ook uit 'n bepaalde aanname en oortuiging – die objektiewe realisme. Paradigma is die kategorie waardeur die onbewustelike of intuïtiewe keuses vir bepaalde raamwerke ondersoek word.

'n Belangrike implikasie van die evolusionêre epistemologie is die streng argument van evolusie dat ontwikkeling veroorsaak word deur blinde mutasies en genetiese hersamestelling (Van Huyssteen 1999:144). Hierin gaan dit om geleidelikheid en adaptasie. Konsepte wat effe buite die teologiese aanname lê dat die skepping en evolusie van die kosmos doelmatig tot stand gekom het en ontwikkeling nie blind en lukraak gebeur nie. Veral wanneer die evolusionêre proses van skepping, ontskepping en herskepping soos in Genesis 6-9 teologies bepaalde nuanses lê. Wat wel verder ondersoek kan word, alhoewel nie in hierdie studie nie, is die moontlikheid dat lukrake ontwikkelings nie teenstrydig is met doelmatige berekende groei nie.

Die evolusionêre epistemologie bied 'n versoening tussen die positivisme en die instrumentalisme as epistemologiese raamwerke. Hiebert (1999:69) beskou kritiese realisme as nog 'n alternatief op hierdie basiese epistemologiese moontlikhede.

Hiebert (1999:xv) soek na 'n epistemologie wat die antropologie en die teologie sal versoen en vind hierdie moontlikheid in die kritiese benadering tot realisme. Hy ondersoek die

epistemologiese fundering van die positivisme en van die instrumentalisme. Positivisme berus op die ontologiese aanname dat 'n werklikheid buite die psige van die mens bestaan (Hiebert 1999:4). Hierdie aanname het gelei tot die realisme en die soeke na objektiwiteit. Die realisme het egter self 'n verskeidenheid van nuanses, naamlik in die *eksterne realisme* wat 'n streng strukturele verstaan van die werklikheid bied: die bestaan van 'n hoogste werklikheid totaal outonoom en gevolglik dus die enigste werklikheid (Kirk & Vanhoozer 1999:24).

Die *interne realisme* sien hierteenoor die werklikheid gedetermineer deur die mense se denke en konstruksie, sodat die werklikheid tot 'n groot mate nie toeganklik is vir die mens nie (Kirk & Vanhoozer 1999:24). *Konseptuele of transendentale realisme* bepaal dat die werklikheid nie gedifferensieer is nie weens die kategorieë en konneksies wat die denke daarop toepas, sodat die werklikheid is soos wat ons dit vir onself konstrueer. Teenoor die realisme staan die *non-realisme* wat alle werklikheid as 'n menslike konstruk beskou (Kirk & Vanhoozer 1999:27). Hierin kan die poststrukturele en neopragmatiese nonrealisme onderskei word. Positivisme steun egter op die realisme vir 'n klem op die objektiewe.

Die waarde van objektiwiteit is van kernbelang in die positivisme in die poging om konkrete positief objektiewe inligting van die werklikheid te bekom. Om hierdie rede skei hierdie kenleer feite van "fiksie" en emosie, beklemtoon dit individualiteit en verwerp sisteme van kennis uit tradisie en van historiese en kulturele sisteme van kennis. Alhoewel positivisme wel die idee van progressie verreken, fokus dit egter op die onderskeie dele en laat die geheel en netwerk van dele na. Die wetenskap van paradigma word beskou as deel van die instrumentalisme as epistemologie (Hiebert 1999:42). Ook die idealisme staan in dié kader en verskil net daarin dat dit alle werklikheid as 'n konstruksie van die denke beskou. Instrumentalisme is hierteenoor 'n vorm van realisme, alhoewel met die verskil dat dit die kennis van daardie realiteit beskou as 'n kulturele fenomeen.

Met kennis as 'n uitkomst van die psige is dit moeilik om werklik te weet wanneer kennis deel is van die werklikheid of alleen 'n konstruksie is van persepsie en paradigma. Taal is wat deel is van hierdie konstruksies sodat taaleenhede nie noodwendig na objekte verwys nie, maar betekenis vind in die sosiale konteks waar dit is.

Met hierdie subjektiewe aard van konstruksie, kennis en kennis, is die enigste ruimte waarin kennis werklik geverifieer sin maak, die gemeenskap (Hiebert 1999:44). Om hierdie rede

plaas die instrumentele epistemologie gesag in die hande van 'n dialogiese gemeenskap en word 'n pluraliteit van standpunte toegelaat.

Die kritiese realisme wat Hiebert (1999:69) verdedig, poog om die “goue middeweg” te vind tussen die positivisme en die instrumentalisme. Ten diepste voer die teorie aan dat objektiwiteit in kennis wel bestaan, maar dat dit alleen subjektief ontvang kan word (Hiebert 1999:69).

Dit is realisties daarin dat dit ontologies die bestaan van 'n werklikheid onafhanklik van die persepsie van die mens bevestig. Dit is krities daarin dat dit die prosesse waardeur die mens tot kennis kom, beoordeel en vind dat hierdie kennis nie letterlik in een-tot-een terme met die werklikheid korreleer nie – eerder korreleer dit in terme van modelle of kaarte (paradigma). Hierdie modelle kan alleen uitgebrei word in die kommunale proses van kennisoordrag – waar die sisteem waarin betekenisoordrag plaasvind in spel kom, naamlik taal en taling.

Alhoewel Hiebert se hantering van die krities realistiese epistemologie toepaslik voorkom vir die verkenning van taling in verband met kennis, verreken dit nie genoegsaam die nuanses wat nodig is vir 'n kognitiewe sisteem wat deurlopende beweging begelei nie. Hierin kan die evolusionêre epistemologie veral betekenisbydrae lewer. Die sin van die evolusionêre epistemologie vir die huidige ondersoek lê in die definisie van evolusie as 'n kognitiewe fenomeen waardeur kennis verkry word (Van Huyssteen 1999:148).

In terme van taalsisteem speel hierdie teorie in op die deduktiewe aard van teorie, maar staan in direkte teenstelling met die teorie van paradigmaskuiwe wat selfs as konflikteorie beskou kan word. Skuiwe in paradigma is nie opeenvolgend of deduktief nie, sodat die definisie van evolusie as opvolgend (alhoewel lukraak) nie hierdie aspek van kognitiewe verandering verklaar nie.

In hoofstuk 6 word evolusie verder ondersoek as belangrike epistemologiese waarde in die verkenning van taalsisteme wat verandering teweeg bring.

Die rol van paradigma en die prosesse wat evolusie in paradigma en refleksie teweeg bring, word in 'n volgende paragraaf bespreek.

Boff voer die sosiaal-analitiese mediasie aan as epistemologiese fondasie vir 'n praktiese teologiese basisteorie (1987:51). Boff begrond hierdie perspektief op die teologie vanuit die soeke na 'n teologie van die politieke wat grondig die sosiale konteks verreken. Die sosiaal-analitiese en hermeneutiese mediasie moet die interaksie van die teologie en die sosiale konstruksie waarin dit staan so vorm dat die teologie as “tweede woord” staan teenoor die analise van die sosiale in volle konsekwensie (Boff 1987:222). Boff wys daarop dat hierdie metodologie as epistemologie funksioneer en bied so bewysgronde vir die sosio-politieke en ekonomiese, epistemologiese keuses.

Die keuse vir 'n bepaalde epistemologie vorm die antropologie waarmee die mens as wese met taalkapasiteit beskou word. Antropologie verklaar die essensie van menswees en 'n antropologiese benadering begrens dus die handeling en betekenis van die mens in terme van daardie essensie.

3.1.2. Epistemologie en antropologie

Die positivisme en instrumentalisme beïnvloed die manier waarop die kultuur en bestaan van die mens bestudeer en verklaar word. Die positivisme het tot die begrip “beskawing” gelei waardeur gepoog is om die antropologiese andersheid van verskillende samelewings te verklaar (Hiebert 1999:14). Op grond van positiewe kennis deur die wetenskap kon bepaal word op watter verskillende vlakke van ontwikkeling 'n gemeenskap funksioneer ten einde die nodige prosesse tot groei en ontwikkeling in plek te stel.

Die positivisme het dus die westerse paradigma aanvaar as die universeel antropologiese. In hierdie antropologie het die evolusieleer dus 'n belangrike plek, alhoewel die evolusieteorie so ingespan is dat dit die rede en tegnologie voorop plaas en as maatstaf tot “beskawing” verhef het (Hiebert 1999:15).

In instrumentalisme het egter 'n skuif van ontologie na fenomenologie gekom sodat verskillende samelewings meer gelykwaardig beskou is.

Volgens Hiebert (1999:50) is die belangrikste skuif wat hier plaasgevind het die van eksterne na interne beskrywing. Dit beteken dat etno-studies voorop geplaas is sodat elke beskawing in terme van sy eie kultuur ondersoek is. Mettertyd het die verstaan van beskawings as relatief tot mekaar, maar intrinsiek analogies, verskuif na die besef dat elke gemeenskap outonoom in

paradigma radikaal verskil van die volgende. In hierdie opsig is samelewings wel relatief tot mekaar. Die kritiese realisme het egter die streng relativistiese studie van kulture agtergelaat ter wille van 'n kombinasie van twee bepaalde benaderings (Hiebert 1999:96). Die eerste behels die indiepte studie van 'n kultuurgroep deur deelnemende navorsing en 'n kritiese ondersoek van eie paradigmas.

Die tweede is gerig op die vergelyking van verskillende groepe ten einde breër teorieë oor die mens in sosiale strukture te formuleer. Die belangrikste leemte van hedendaagse antropologie is dat dit volgens Hiebert (1999:96) nie verby fenomenologie beweeg na ontologiese evaluering van die sisteme nie, waarbinne waarheid en moraliteit in kulture as verskillende kognitiewe sisteme funksioneer.

In die teologie word hierdie ontologiese benadering egter weerspieël wanneer die antropologie geformuleer word.

3.2. 'n Antropologie van beweging

In hierdie afdeling word verskillende antropologiese vertrekpunte met die teologie in verband gestel ten einde 'n mensbeskouing te verken waarin die verband tussen God en mens 'n ruimte skep waarin die kognisie en psigiese sisteme van die mens as wese van *Gestalt* tot volle potensiaal kan groei.

'n Verstelede mensbeskouing bied potensiaal om 'n verstelede taalpraktyk en kerklike bediening te oorweeg.

3.2.1. Antropologie: 'n oorsig

Antropologiese benaderings is gedragbepalend deur eksplisiet en implisiet as grondliggende idees wat die praktyk, verwagtings, oortuigings, ideale en waardes van die mens rig, en waarbinne die mens funksioneer (Esterhuyse 1995:19).

'n Verskeidenheid van antropologiese benaderings bestaan wat aansluit by die epistemologiese sisteme soos hierbo uiteengesit. Die basiese mensbeskouings word kortliks uiteengesit.

Die *naturalistiese antropologie* beskou die mens as deel van die tyd-ruimtelike werklikheid en daarom deel van die samehangende geheel of totaliteit (Esterhuyse 1995:22). Werklikheid bestaan alleen in hierdie opsig volgens 'n bepaalde wetmatigheid van oorsaak en gevolg – kousaliteit. Die werklikheid word dus gereduseer tot alleen die natuurlike. In hierdie sisteem is die mens dus ook 'n objektiewe gegewe wat hoogstens in posisie in die hiërargiese orde verskil van ander spesies. In die naturalistiese benadering kan die meganiese (verklarings deur meganiese beginsels) en biologiese naturalisme (evolusieteorie van Darwin) onderskei word.

Die *idealisme* in antropologie beklemtoon die bewussyn as teken van die mens as selfstandige wese (Esterhuyse 1995:31) teenoor die res van die kosmos wat nie selfbewus sou wees nie. Die mens is dus nie die gevange van natuurlike wetmatigheid nie, maar het deur die rede toegang tot die universele en tydlose.

Die tydelike kan nie werklik en dus redelik wees nie, sodat dit die mens se taak is om die ideale hoogste orde wat tydloos en daarom redelik is, te vind. Die gebondenheid van die mens is 'n werklikheid, maar dan wel 'n relatiewe gebondenheid. Die rede bied die hoogste wetmatigheid. In die idealisme word onderskei tussen die klassieke idealisme (Plato en Aristoteles) en die moderne idealisme (*cogito ergo sum* – Descartes).

Die *pragmatiese antropologie* beskou die mens as handelende wese waarin gefokus word op die mens in relasie tot en interaksie met die werklikheid waarvan hy/sy deel is (Esterhuyse 1995:49). Abstrakte denke oor die mens word vermy, en daarmee saam word die idee dat die mens 'n statiese aard het, verwerp – die mens is dus 'n wese in wording en het nie 'n onveranderlike essensie nie. Beweging vind plaas in doelmatige interaksie met die werklikheid wat nie gefikseer kan word nie weens die deurlopend veranderde situasie en konteks. Belangrik hier is die aanname dat die mens handelingsvryheid het. Weens die tydelike klem van die benadering is tydlose waardes en waarheid nie werklik moontlik nie, en is die doeleindes bepalend.

Die eksistensialisme beskou die mens uniek in sy/haar kapasiteit tot keuse gegrond in die vryheid van die mens as kern van sy/haar bestaan of eksistensie (Esterhuyse 1995:61). Die feitlikheid van die mens se liggaamlike bestaan word erken, maar is nie die volle prentjie nie, sodat die moontlikheid van die mens beklemtoon word. Die spanning tussen die

feitelikheid en moontlikheid is die kern van die menslike bestaan. Die mens in wording is egter nie die gevolg van 'n algemene lewensproses nie, maar gebeur op grond van vrye beslissings deur die individu geneem. Die klem op die individu se taal tot verantwoordelike keuse het die belewenis van onder andere angs en vertwyfeling voorop geplaas sodat die vrae na sinvolle lewe opgestel is.

Die *Marxistiese antropologie* verreken by uitstek die strukture waarin die mens funksioneer in 'n nadenke oor die essensie van die mens as 'n wordende wese (Esterhuyse 1995:75). Die essensie van die wordende mens is sy/haar kapasiteit tot arbeid en produksie – die vorming van die werklikheid in die lig van die mens se behoeftes, en daarom ook die vorming van die mense in terme van die bepaalde vorm wat hy/sy gee aan die werklikheid of maatskappy waarin hy/sy staan. Die geskiedenis is dus die verhaal van die arbeidsame mens en sy metodes van produksie. In die arbeid is die mens agter nie 'n enkelwese nie, maar funksioneer as 'n gemeenskapswese en is dus sosiaal bepaald.

'n Laaste antropologie wat inleidend tot die ondersoek genoem word, is die *strukturealisme*. Anders as by Marx word in hierdie benadering die strukturele pool van die mens-struktuur relasie beklemtoon (Esterhuyse 1995:83). Met struktuur word verwys na 'n geheel van relasies en reëls waarvan die onderlinge dele hul betekenis ontvang as deel van die geheel, maar ook kan verander sonder om hul plek in die geheel te verloor. Die geheel is dus outonoom.

Esterhuyse dui onder andere aan dat betekenis nie afhanklik is van die sprekende partye nie (De Saussure), maar van die sisteem wat in eie reg bestaan, as voorbeeld vir hierdie benadering (1995:84). Taal is dus 'n sisteem van reëlmatigheid, van sosiale instelling en van waardeestelsels. Uiteindelik moet die mens sinkronies beskou word – in terme van 'n universele referensiesisteem - en staan struktuurontleding dus aan die kern van die strukturele antropologie.

Wanneer die antropologie met die teologie in verband gestel word in die verkenning van taal word die skeppingsleer op die voorgrond geplaas weens die basisfunksie van die normatiewe teologiese konsepte van *imago Dei*.

3.2.2. Teologiese antropologie

3.2.2.1. Skepping en die wese van God

Moltmann (1993:317) stel: “Christian belief in creation is messianic belief in creation... a perception of the world and human beings in the messianic light of their redeeming future.”

Need (1996:24) verklaar dat taal gegrond is in die openbaring van God en dat taal oor God spesifiek gegrond is in die inkarnasie in Christus. Die openbaring van God in die skeppingsleer en die inkarnasie van Christus word inleidend ondersoek vir antropologiese moontlikhede.

Moltmann (1993:1) ontwikkel ‘n ekologiese leer van die skepping en analiseer die betekenis van God se selfopenbaring en die relasie tussen God, mens en kosmos in die lig hiervan.

Moltmann (1993:73) analiseer Genesis 1 en 2 en tref ‘n onderskeid tussen *bara* en *asah* wat onderskeidelik wys op “skepping” en “maak”. Laasgenoemde volg eersgenoemde op daarin dat die vorming van dit wat geskep is, volg op die *creatio ex nihilo*. *Asah* verwys na die doelmatige vorming en vervaardiging van ‘n objek waarin spesifieke karakter en voorkoms aan iets toegevoeg word. Kortweg gestel, argumenteer Moltmann dat *bara* tot God hoort en *asah* die refleksie hiervan by die mens is. Die kosmos is dus nie saamgestel uit bestaande elemente nie, maar is uit niks geskape deur die vrye wil van God: *creatio e libertate Dei*. Die skepping is egter nie ‘n daad van almag nie, maar ‘n *creatio ex amore Dei*. Smit (1994:49) wys daarop dat hierdie betekenis van “Vader” – *pantokrator*, oorheersend in die vroeë Christendom gebruik is veral weens die kragtige gebeure in die opstanding van Christus.

Teenoor sy almag as beweegrede om te kan skep, skep God egter uit liefde en word die sabbat byvoorbeeld nie ‘n dag waarop God rus weens inspanning nie, maar ‘n dag waarop hy dit vier wat in liefde ‘n uitdrukking is van sy syn (Moltmann 1993:76). *Bara* word weer gebruik wanneer die mens geskep word.

Die mens is dus nie “maaksel” nie, maar “skepping”, en korrespondeer dus met God in hierdie essensie van kreatiwiteit. Hierin lê die idee van die *analogia relationis* – wat in ‘n volgende afdeling verder ondersoek sal word in verband met die *imago Dei*.

God openbaar homself dus as skepper en verwoord daardeur die *potentia Dei absoluta* – God se skepping as noodwendigheid in pas met God se eie aard (Moltmann 1993:81). Die skepping is dus nie ‘n arbitrêre gebeure of besluit nie, maar ‘n essensiële resoluëie wat vloei uit die selfuitdrukking van God tot heerlikheid.

Hierin verwys Moltmann (1993:83) na die eenheid tussen goddelike lewe en goddelike kreatiwiteit. Dit beteken dat lewe en skepping, wat deel is van die wese van God, nie alleen ‘n wilsbesluit is nie, maar ‘n uitdrukking van identiteit. Alhoewel hierdie gevolgtrekking ondersoek moet word in die lig van die *causa prima* en *natura naturans*, wys dit op die belangrike eenheid tussen kreatiewe identiteit en kreatiewe aktiwiteit van God.

Moltmann analiseer hierdie gevolgtrekking verder deur te wys op die proses van *zimsum* – wat deel is van die antieke Joodse tradisie van die *Shekinah* waarvolgens God homself terugtrek ten einde in die tempel te wees.

Zimsum verwys na die selfbeperking van God ten einde ‘n ruimte van niks te skep sodat die *creatio ex nihilo* kan plaasvind (Moltmann 1993:87). God skep dus ‘n leegte in die self ten einde in daardie leegte ‘n werklikheid ter viering te skep. Hierdie werklikheid word gevolg deur die herskepping in die geskiedenis deur die inkarnasie en die eskatologiese onbeperktheid in die kruis en opstanding. In hierdie geheel is die kreatiewe uitdrukking van God egter trinitaries (Moltmann 1993:94).

Met die koms van Christus breek God in die gang van die werklikheid in en word nie alleen bevestig dat Jesus die gronde van verlossing vir beide mens en gebonde kosmos is nie, maar dus ook gronde vir die geheel van eksistensie van die skepping (Moltmann 1993:94). Veral is die Nuwe-Testamentiese beeld van die skepping geleë in die opstanding en die werk van die Heilige Gees. In die opstanding van Christus word nie ‘n voortsetting gevind van die aanvanklike skepping nie, maar word ‘n volgende skeppingsproses in werking gestel – die eskatologiese skepping van die Messiaanse era (Moltmann 1993:65).

Die verlossing wat deur die kruis en opstanding vir mense gebring is, is die subjektiewe analogie tot die objektiewe proses van herskepping in die geheel van die werklikheid met die oog op die finale realisering van die koninkryk van God. Hierin word Paulus se dialektiek van

Romeine 8 belangrik wanneer die teks die solidariteit tussen die mens en die gebonde skepping uitwys.

Die Heilige Gees is die effektiewe krag waarmee die Vader deur die Seun *ex nihilo*, histories (inkarnasie) en eskatologies (opstanding) skep (Moltmann 1993:96) – vergelyk Genesis 1:2.

Moltmann beklemtoon in sy argumentasie die rol van die Gees en dui daarop dat dit in die krag van die Gees is dat die beginsel van kreatiwiteit in alle lewe teenwoordig is, lewe holisties funksioneer, differensiasie plaasvind, unieke individue bestaan en alle lewe gerig is op potensialiteit. God openbaar Hom in ‘n voortgaande uitdrukking van skepping – ‘n God wat in wese gedring is tot selfbeperking ten einde ‘n kosmos tot viering te inisieer, en selfs te midde van die pyn van verwerping deur daardie uitdrukking van self, steeds ‘n weerskepping en herskepping te vorm.

Vanuit die *zinsum* is die kosmos dus steeds te vinde in die wese van God, en volg dit dat kosmos en mens, “maaksel” en “skepping” in inhoud en vorm iets sal weerspieël van God’s syn.

Antropologies hou dit die beskouing in dat die mens in wese deur dieselfde skeppende potensiaal gekenmerk word wat in wese deel is van God – ‘n potensiaal wat in die vorming en hervorming van taal en taling neerslag kan vind. Moltman se uiteensetting bied egter ook bewysgronde vir die ruimtelikheid wat die bestaan en definisie van die mens kenmerk, neerslag vind in *Gestalt* en dus ook toepaslik is vir taal en taling.

3.2.3. Ruimtelikheid en die wese van God

Moltmann (1993:140) wys daarop dat ‘n debat oor “ruimte” ‘n wetenskaplike en eksistensiële kant het. In die eksistensiële gaan dit oor die kennis van die heelal as oneindig en ewig, waaruit die suggestie kom dat die heelal dus kenmerke het wat tot die goddelike hoort. Die grensloosheid van die kosmos bring egter vir die mens die ervaring dat geen verwysingspunt moontlik is nie sodat die *horror vacui* (“afgryse met die leegte”) intree.

Die soeke na ‘n verwysingspunt het veral in die antieke tempel ‘n rol gespeel. Die tempel as heilige ruimte het die *genesis* van die kosmos verteenwoordig en dus ‘n *axis mundi* gebied vir

die ervaring van die werklikheid (Moltmann 1993:143). Die mens kan nie in grensloosheid leef nie, maar het geen vasgestelde omgewing soos ander spesies nie, sodat die mens altyd sy werklikheid begrens.

Hierdie begrensing skep tegelyk die moontlikheid van interaksie en homogeniteit word daardeur meegebring. Die basis vir homogeniteit in 'n ruimte is egter die syn, die wese, wat mag korrespondeer en nie die funksionele kenmerke wat die grense van daardie ruimte beskryf nie (Moltmann 1993:145).

Die ekologiese konsep van werklikheid wat Moltmann verdedig, beskou die ruimte van die skepping as lewend en as die spesifieke ruimte van lewende dinge (Moltmann 1993:150) – ruimtes waar groei en vernuwing voortdurend plaasvind. Die belangriker vraag is egter na die relasie tussen die goddelike ruimte (absolute ruimte) en die skeppingsruimte.

Die skeppingsruimte bestaan nie in die absolute nie, maar word wel in die *nihilo* gelaat deur die selfbeperkende besluit van die absolute ruimte. God is dus alomteenwoordig in absolute ruimte, die skepping in die gegewe ruimte, en die kosmos en mens in die interaksie, netwerke en relasies waardeur die skeppende God die werklikheid transendeer en daarop intree (Moltmann 1993:157). Stoker (1967:45) wys daarop dat hierdie “in-God-wees” van die werklikheid die intiem-persoonlike interaksie van die persona en liefde van God tot uitdrukking bring.

Ten diepste is die ruimtes van die skepping dus 'n oop sisteem, gerig volgens die skeppende identiteit van die absolute ruimte van God. Dit hou in dat die skepping oop gelaat word vir die geskiedenis waartoe dit groei – 'n *creatio continua*, 'n voortdurende vernuwing van die reeds geskape gerig op die ewige hoop – *creatio nova et anticipativa* en die totale vervulling van die skepping in terme van die inwoning van God – tyd sonder verlede, lewe sonder dood, openheid by uitstek (Moltmann 1993:213).

Stoker beskryf (1967:111) die openheid van die skeppingsruimte deur selfs daarop te wys dat die poging om 'n antropologie vanuit die beeld van God te ontwikkel telkens voor die problematiek te staan kom dat verskillende fasette geforseerd moet afsluit – elke faset dwing verruimend te wees.

Die gevolgtrekking is van kritiese belang in die huidige ondersoek omdat dit suggereer dat ruimtelikheid en nie-geslote stelsels bepalend is vir 'n toepaslike verstaan van taal en taling in kerklike kommunikasie.

Die kosmos as skeppingsruimte is egter nie alleen 'n oop sisteem nie, maar ook 'n sisteem wat dinamies en beweeglik is (Stoker 1970:349). Openheid vergestalt in antisipasie (afwagting), maar eis op sigself weer retrosipasie ten einde vanaf gevestigde struktuur voort te beweeg. Die dinamiese en openheid van die skeppingsruimte staan dus in bipolêre verhouding tot die statiese gegewe van dieselfde ruimte, wat die potensiaal van beweging ontsluit.

3.2.4. Die mens in verband met die wese van God

..the point of contact between divine revelation and human experience in terms of imagination allows us to acknowledge the priority of grace in the divine-human relationship...
(Green 1989:4).

Green volg in sy bespreking oor die *Anknüpfungspunkt* tussen Goddelike openbaring en die mens verbeelding as kategorie op waarin die *imago Dei* in die mens vergestalt en die woord van God lewend raak in mense se lewens (Green 1989:40).

Moltmann (1993:215) verklaar dat daar nie genoegsame Bybelse gronde bestaan vir die sentrale plek van slegs die *imago Dei* in die antropologiese teologie nie, sodat die mensbeskouing in die teologie naby aan "origin myth" beweeg het, en nie die Messiaanse belyning in antropologie verreken het nie. Moltmann verkies dus om 'n antropologie van die mens te vorm in terme van die *imago Dei*, die *imago Christi* en die *gloria Dei est homo*.

Die *imago Dei* bestaan nie eerstens in die een of ander karaktertrek van die mens nie, maar in die geheel van die eksistensie van die mens. In die geheel van die bestaan van die mens word die *imago* (representasie) en *similitudo* (ooreenkomstigheid) beliggaam.

Die *imago Christi* wys op die Messiaanse *imago Dei* in Christus beliggaam waartoe die mens intree op weg na die volle heerlikheid van God. Die *dominium terrae* rus dus in Jesus en nie

in die mens nie, terwyl die mens deur die genade van God deel kry in die herskepping van die verlossing (Moltmann 1993:227). Moltmann beskou nie die *imago Christi* of in terme van die gelykwording van die mens aan Christus nie. Eerder gaan dit hier oor die mens wat die gerealiseerde beeld van God eskatologies meer en meer reeds nou verGestalt deur die werking van die Heilige Gees.

Hierin volg hy 'n pneumatologie wat die proses van heiligmaking van die persoon nie sien in terme van modellering op Christus nie, maar in die mondigwording van die mens gelei deur die Gees (die springende vonk tussen God en mens) voor die aangesig van God (Rebel 1981:138).

Rebel toon bepaalde implikasies van die pneumatologie vir die antropologie. Vanuit die misterieuse en mistieke gebeure tussen God en die mens deur die handeling van die Gees, word die mens tegelyk teenoor en as vennoot van God gestel. "Ik blijf in de wedergeboorte namelijk geen ding, maar ik word in die wedergeboorte als tegenover en partner van God geponeerd." Die relasie tussen God en mens is sinergisties (Rebel 1981:144). Kritiek teen die benadering is dat dit te veel outonomieit aan die mens gee in die verlossingsplan van genade.

Die mens groei egter tot mondigheid as wese wat die skeppingsbeeld van God vergestalt. Nie humanisties tot eer van die mens nie, maar tot eer van God in die eskatologiese eenwording en volheid van die skepping met die Skepper. Moltmann noem dit die mens op weg na die *gloria Dei* (1993:229).

Die *gloria Dei est homo* verwys na die mens as die beliggaaming van die heerlijkheid van God. Die mens kom dus tot wasdom wanneer hy/sy God verheerlik. Dit gebeur wanneer die mens gelyk word aan die teenwoordigheid van die Skepper in die skepping.

Deur die transformerende wese van God transformeer die mens eskatologies met die oog op eenwording met God in die voleinding (Moltmann 1993:229). Die relasie tussen die *imago Dei* en die sondigheid van die mens word verklaar deur die klem op die verhouding tussen Skepper en skepsel – sonde mag die mens se verhouding tot God versomber, maar nooit God se verhouding tot die mens nie.

In die mens se handeling as geskapene en nie maaksel nie, tree die mens as vennoot in 'n verbondsverhouding met God (König 1994:103). Hierdie vennootskap is 'n ongelyke een waar God die inisiatief neem en die mens daarop reageer. Die vennootskap bepaal die komplementêre van die mens in sy responsiewe, relasionele en soekende aard. Die mens in sy handeling as *imago Dei* moet sigbaar handel, analoog met God handel, en versoenend die relasionele van die werklikheid ontwikkel (König 1994:108).

Need (1996:207) wil argumenteer dat taal as analogie staan tussen God en mens deur byvoorbeeld te verwys na die openbaring van Christus as beliggaamde Woord in Johannes 1 en 14. Die mens in wese word dus gedring tot kreatiewe beweging en handeling vanuit sy/haar representatiewe aard van God as Skepper, vanuit haar kosmiese plek in die “maaksel” van die geskape ruimte en vanuit die spesifieke aard van die verhouding waarin God homself tot die mens stel.

Edwards (1994:97) wys op die noodsaak van dialoog tussen globale werklikhede en lokale kwessies, tussen teologie en die wetenskappe, tussen spiritualiteit en praktyk en tussen die interne persepsie en eksterne werklikheid ten einde hierdie beweging te skep.

Edwards (1994:98) argumenteer dat die potensiaal vir die beweging saamhang met 'n paradigma wat fokus op die geheel, op wat deelname is, op eenheid en op beweging – 'n beweging wat groei vanuit die kosmos se hunkering en voortstu na die voleinding.

'n Antropologie wat vertrek uit die skeppende handeling van God in aanvanklike skepping, herskepping en eskatologiese skepping, beskou dus die mens in wese as kreatief met die kapasiteit om as “skepsel” deel te wees van die proses “om te maak”.

Tereg argumenteer Green (1989:4) dat die psigiese kapasiteit tot verbeelding – tot projeksie van dit waarvan geen objek by die persoon teenwoordig is nie – die platform is vir die mens se potensiaal tot “skepping”. Die verteenwoordig die gedagte van 'n “familie-ooreenkoms” tussen God en mens.

Verbeelding is die medium waardeur die mens die werklikheid van God kan begryp – God wat self nie “teenwoordig” is in die beliggaamde werklikheid nie. Die menslike potensiaal tot

“skepping” word dus alleen begrens deur die begrensing van die verbeelding (Green 1989:89).

Die gebeure waarin hierdie potensiaal ten beste ontsluit word, en die mens dus ten volle tot beweging kom, is daar waar ‘n skuif in paradigma plaasvind. ‘n Skuif wat volgens die huidige tese binne ‘n bepaalde raamwerk van taal moontlik word.

3.3. Die rol van paradigma

3.3.1. Paradigma as fenomeen

Green (1989:5) neem Thomas Kühn se analise van die fenomeen paradigma in *Structure of Scientific Revolutions*, as basis vir ‘n analise van daardie modaliteit van menswees waarin die Goddelike openbaring en die menslike kapasiteite bymekaar kom. Die *Anknüpfungspunkt* tussen God wat skep en die mens met ‘n gees wat hunker na die skeppende en daarom in beweging bly, blyk in die onmeetbare potensiaal van die paradigma. Kuhn argumenteer dat algemene wetenskap onderbreek word deur “wetenskaplike revolusies” wat die organisasie van die sisteem verander (Green 1989:46). Die filosofiese sleutel vir die hierdie historiese proses van beide kontinuïteit en diskontinuïteit is *paradigma*.

Paradigma verwys na aanvaarde voorbeelde van praktyk wat modelle bied waarvolgens samehangende tradisies van ondersoek ontwikkel word (Green 1989:46). Die rol van paradigma blyk veral wanneer tye van diskontinuïteit intree en nuwe paradigmas ontwikkel. Op grond van die nuwe paradigma word ‘n volgende tradisie van betekenis en ondersoek gebou.

Die proses van groei tussen een paradigma en ‘n ander is nie geleidelik en kumulatief nie, maar wel logies en psigologies diskontinu (Green 1989:47).

Hierdie skuif word vergelyk met ‘n visuele skuif in *Gestalt* waar die elemente van persepsie skielik in ‘n onverwagte konfigurasie saamvloei. Hierin verskil dit van die gang van ondersoek en verandering in die normale deduktiewe aard van die gevestigde tradisie na die vorige paradigma-skuif in diskontinuïteit.

Diskontinuïteit skep die probleem dat geen genoegsame bewyse in terme van die huidige tradisie gevind kan word om die nuwe voorgestelde paradigma te vestig nie – die reëls en

regulasies van die ouer paradigma word radikaal bevraagteken met 'n skuif na die nuwe (Green 1989:47).

Die inisiëring van so 'n skuif geskied op grond van die visie en intuïsie van die pionier – Kuhn verwys hierna as “voorafgaande afwagting” en Jung noem dit die interspel tussen *Gestalt* en die onderbewuste (Kuhn. 1962:85). Die *Gestalt*-sielkunde bied dan ook die agtergrond vir die verstaan van paradigma – die interaksie tussen dele en geheel wat bepaal wat die persepsie en daarom betekenis is van 'n bepaalde objek.

Paradigma is dus die sisteem van patrone in kognisie waardeur die persoon die werklikheid benader en interpreteer – en handeling modelleer. Covey (1989:23) verduidelik die konsep populêr in terme van 'n landkaart wat nie self die landskap is nie, maar dit verduidelik in terme van bepaalde parameters. Hierdie kaarte kan ingedeel word in kaarte van werklikhede en moontlikhede. Eersgenoemde bepaal volgens persepsie en laasgenoemde volgens waardes. Kuhn (1962:90) het hierdie outoriteit wat die persoon aan paradigma gee, verwoord in die term “eksemplaar” – die ideale tipe. Hoe die persoon dink dinge “eintlik maar werk”. Die gevaar van paradigmas is dat dit meesal *onbewustelik* funksioneer sodat die persoon 'n bepaalde persepsie of interpretasie onbevraagteken aanvaar as die werklike of ideale – weereens blyk die allesoorheersende konsep van die *Gestalt* en onderbewuste hierin.

Die potensiaal van paradigmas lê egter in die moontlikheid dat en energie daarvan dat paradigmas kan skuif – die “aha”-ervaring wanneer 'n *Gestalt*-skuif plaasvind en 'n teenoorstaande moontlikheid gesien word (Covey 1989:29). Wanneer iets nuut “gesien” word, word dit anders verstaan en bring dit ander reaksies en gedrag by die individu teweeg. Hierdie skuif is nie die gevolg van nuwe dele van die geheel nie, maar wel van verskillende persepsie van dieselfde dele en geheel (Green 1989:54).

So 'n skuif is volgens Kuhn (1962:100) *onomkeerbaar* – die geheel kan nie weer sonder die nuwe insig gesien word nie, al kan daar tussen die verskillende *Gestalts* beweeg word.

'n Tweede kenmerk van paradigma-skuiwe is dat dit *diskontinu* is – weens die klem op die geheel, is daar nie 'n stap-vir-stap proses tussen dele tot 'n volgende paradigma nie. 'n Derde kenmerk is dat die verskillende paradigmas *nie eweredig is nie* – geen gedeelde meetinstrument bestaan waardeur verskillende paradigmas tot dieselfde terme afgebreek kan

word nie (Green 1989:57). Oneweredigheid beteken egter nie onverenigbaarheid nie. ‘n Vierde kenmerk is dat so ‘n skuif *weerstand bied teen verifikasie of falsifikasie* – ‘n skuif tussen verskillende paradigmas beweeg ten tyde van die skuif buite hierdie sisteem van prosesse. Hierdie kenmerk was die mees aanvegbare in Kuhn se denke, omdat dit indruis teen wat Copi (1982: 319) die drie “wette van denke” noem. Copi wys in die veld van logika op beginsels van identiteit, kontradiksie en eksklusiewe middel.

Die prinsipe van identiteit stel dat ‘n stelling wat waar is, waar is. Die prinsipe van kontradiksie stel dat geen stelling waar en vals kan wees nie, en die prinsipe van die eksklusiewe middel stel dat enige stelling óf waar óf vals is. Die belang van paradigma is egter dat hierdie wette van denke funksioneer in terme van die breër patroon van ‘n paradigma, hetsy bewustelik of onbewustelik.

Babbie (1998:43) wys op verskillende paradigmas wat in die sosiale wetenskappe gebruik word. Babbie wys op die deurlopende teenstelling tussen makro- en mikroteorie, die positivisme, sosiale Darwinisme, die konfliktparadigma, simboliese interaksie, die rolspelteorie, etnometodologie, feministiese paradigmas, strukturele funksionalisme en die uitruil-paradigma.

Hierdie studie word met die strukturele funksionalisme geassosieer weens die toepaslikheid van die organismiese aard van netwerke en die interaksie tussen dele en geheel en wat daardeur beklemtoon word en wat in pas staan met ‘n ruimtelike en evolusionêre verstaan van taal en taling.

Paradigma as ‘n werkbare nuanse van *Gestalt* vorm taalsisteem deur die intergevelegdheid van die psige. Aan die ander kant het taal dus ook die potensiaal om ‘n skuif in paradigma teweeg te bring. Dit is juis die wedersydse invloed tussen taal en paradigma wat as bewysgronde dien vir die potensiaal van taal en taling om kerklike praktyk vir hedendaagse omgewings te herontwerp.

3.3.2. Taal en paradigma

Imagination is the faculty of representing in intuition an object that is not itself present.

(Kant in Green 1989:62).

Green voer aan dat verbeelding die kategorie en kapasiteit is waardeur 'n skuif in paradigma plaasvind – 'n konsep wat op sigself die verskeidenheid van moontlike betekenis vergestalt wat dit ook as kategorieë instrument byeen wil bring. Aan die kern van hierdie kategorie staan 'n persepsie of beeld van 'n objek van konsep wat nie direk toeganklik is vir die verbeeldende subjek nie (Green 1989:62). Hierin gaan dit egter meer spesifiek oor die vermoë om in die bestaande werklikheid 'n nuwe visie vir realistiese handeling en organisasie te ontwikkel.

Die kapasiteit van verbeelding is gerig op daardie konsepte en moontlikhede wat in terme van bepaalde ruimtelike aspekte verwyderd staan van die toeganklike werklikheid. Green (1989:64) noem hierdie aspekte die *temporele*, die *ruimtelike* en die *logiese*. Die temporele aspek behels die herinnering van die verlede en projeksies van die toekoms – wat anders is as fiksie. Die ruimtelike aspek verwys na verbeelding weens die proksimiteit van die waarnemer tot 'n objek op die bipolêre lyn tussen mikrokosmos en makrokosmos. Die logiese aspek verwys na die prinsipiële afstand tussen waarnemer en objek weens die onmoontlikheid van tasbare interaksie in wese van die objek, byvoorbeeld "gees". Omdat "gees" empiries nie meetbaar is nie, is daar 'n onoorbrugbare afstand tussen waarnemer en objek/konsep.

Green bewys verbeelding as die paradigmatische bevoegdheid nodig vir onderskeiding van verskillende patrone en kennisies (1989:66). Die tese dat kennisie en taal, soos ander psigiese sisteme, as geheel funksioneer, bevestig 'n tweërlei belang van taal vir paradigma.

Ten eerste dien taal as die medium vir kennisie en paradigma, en is dus die sisteem waarmee paradigmas interaksie vind en tot skuiwe kom. Paradigma van taal vorm taal as sisteem.

Ten tweede beteken dit dat taal as sisteem van vorm ook rigting bepaal vir inhoud, ongeag of hierdie effek as doelwit deel is van die sisteem of nie. Deur taalsisteem en taling word die moontlikheid van die sub sisteem van psige om paradigmaskuiwe teweeg te bring, 'n werklikheid. Taal het hierdie potensiaal omdat dit die vorm bied waarin betekenis ervaar kan word, teenoor die deskriptiewe ervaring van 'n objek (Wittgenstein 1953:175).

Dit blyk dus van belang te wees vir die kerklike praktyk van die kommunikasie van die evangelie om taal en taling as sodanig te verstaan dat dit die psigiese patrone van die mens weerspieël en die prosesse van transformasie en beweging in denke (paradigmaskuiwe) bemiddel en in wese getrou staan aan die teologiese antropologie van die *imago Dei*.

3.4. Paradigmatiese skuiwe: die bewegingsaard van taal

Die potensiaal van taal om dramatiese skuiwe in perspektief te bewerkstellig in skuiwe in paradigma dien as bewysgronde vir die bewegingsaard van taal. Dit blyk veral vanuit die aard van teologiese taal.

Ward handhaaf die onderskei tussen *Sprache* en *Rede* (Karl Barth) in sy analise van taal in terme van die Woord (1995:14). Die rooster ondersoek *Gestalt*, *Wesen* en *Erkennbarkeit* en wys op twee fasette van die Woord, naamlik die onmiddellike of natuurliker voorkoms (*Sprache*) en die mediasie (*Rede*). Die rooster bestaan dus uit twee asse: die eerste wat fokus op vorm, natuur en epistemologie soos dit deur God geopenbaar is en die tweede wat fokus op die relasies en netwerke van en tussen die *Wort*, *Rede* en *Sprache* waardeur eersgenoemde onmiddellik gemedieer word. Hierdie stelsel is ontwikkel in 'n poging om die werking van die *Logos* in en anderkant enige sisteem van taal te verdedig (Ward 1995:9). Ward ondersoek ook die filosofie van die Gesegde (Levina) ten einde die noodsaak van dialoog tussen die teologie en filosofie van taal te bewys. Ward (1995:9) analiseer ook die klem op *différance* (Jacque Derrida) analoog tot die *analogia fidei* ten einde te wys dat beide projekte steun op die wette van tekstualiteit, prestasie en repetisie.

Ward (1995:10) dui met die analyses aan dat taal in verband met die oorspronklike *Deus dixit* gestel, ten diepste teologies is – 'n sinvolle gevolgtrekking om die kruisbestuiwing tussen die filosofie, linguistiek en teologie aan te toon ten einde taal as 'n medium tot beweging te bevestig.

'n Interessante analogie van die bewegingsaard van taal word deur Raschke (1979:17) getrek: alchemie. Raschke argumenteer dat die einde van teologie in die transendensie van taal te vinde is. Met die beginsel van transendensie word gepoog om te bewys dat die in-diepte struktuur van taal anderkant die logiese vorm daarvan lê. Taal in aksie ondergaan 'n alchemie waardeur die natuurlike vorm daarvan transformasie tot 'n beweging van betekenis beleef.

Soos die alchemis die essensiële elemente van 'n taal gebruik om die verskillende spirituele potensialiteite daarvan te vind, moet die taalmeester taal tot lewe bring deur die latente betekenis daarvan te ontsluit.

Taal word dus gekenmerk deur beweging en het die noodwendige gevolg om handeling teweeg te bring. Dit is die poging van hierdie ondersoek om 'n bepaalde uitgangspunt op taalsisteem en taling in hedendaagse kerklike praktyk wat die bewegingsaard van God, Kosmos, mens en taal vergestalt, te verken ten einde die verband te stel tussen ruimtelikheid en beweeglikheid in taling.

Vervolgens word die ruimtelike kontinuum en aksioombenadering as sodanige moontlikheid om taling te beskryf, ondersoek.

HOOFSTUK 4

4. RUIMTELIKE EN EVOLUSIONÊRE TAAL

In hoofstuk 3 is taal as psigiese bevoegdheid van die mense verder verken teen die agtergrond van die verband tussen taal en kennis in die epistemologie en die verband tussen taal en mensbeskouing in die antropologie, waardeur aangedui is dat kernaspekte van menswees die ruimtelike en evolusionêre aard van taal bevestig. Die gevolgtrekking is met normatiewe teologiese antropologie in verband gestel ten einde eweneens die ruimtelike en evolusionêre aard van taal in die normatiewe taak van praktiese teologie te bevestig.

In hoofstuk 4 word die ruimtelike en evolusionêre aard van taal uiteengesit deur veral op die teorie van wiskundige filosofie en die evolusieleer te steun en dit in verband met teologiese konsepte te stel.

Vanuit die wiskundige filosofie word aksioom- en ruitstelsels as winste vir die ondersoek na taal en taling aangewend.

4.1. 'n Ruimtelike kontinuum en aksioomsisteem

“Die formulering van wat aksiomatiese stelsels genoem word, is in die moderne logika so verfyn dat die aksiomatiese stelsels ook in die Taalkunde as beskrywingsinstrument gebruik kan word.” (Ponelis 1969:37).

Ponelis (1969:37) dui aan dat die gebruik van natuurwetenskaplike taal in die beskrywing van taal met die opkoms van die transformasionele grammatika verander het – die gevolgtrekking van die transformasionele grammatika word weerlê en die belang van interdisiplinêre refleksie en inter-modulêre beskrywing word weer opgeneem.

Die verstaan van sisteme as ruimtelik en die interspel tussen aksiome/ko-ordinate in 'n ruitestelsel tree na vore uit die geskiedenis van wiskunde. Edna Kramer bespreek in haar omvattende en inleidende uiteensetting van wiskunde en wiskundige filosofie, *The nature and growth of Modern Mathematics* (1970), die hele proses waardeur die aksiomatiese benadering tot stand gekom het. Die moderne vertrekpunt vir hierdie benadering in die deduktiewe

wetenskap van die wiskunde lê in die soeke na 'n universele taal vir die wetenskap soos verwoord deur die vader-wiskundige Leibniz. Volgens Kramer het Leibniz gesoek na 'n manier waarop die afwesigheid van konsensus tussen mense oorbrug kan word en het dus gesoek na 'n algebra van redevoering (1970:100). Dit wou Leibniz vind in die vestiging van 'n taal van simboliese logika, soos uitgebeeld in die matrikssisteem van aksiome. In so 'n sisteem is foute bloot die resultaat van spelreëls wat nie nagekom is nie.

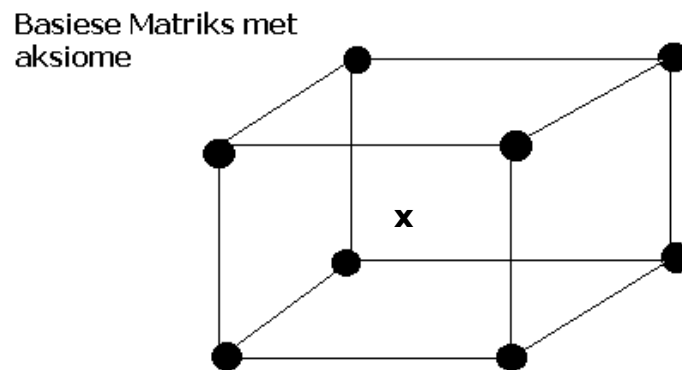
Die kern van die aksiomatiese benadering tot sisteemdenke is die aanvaarding van bepaalde formules as vertrekpunte van die argument sonder dat daardie waardes bewys word (Kramer 1970:43). Aksiome funksioneer dus in 'n sisteem as vastepunte van 'n raamwerk op soortgelyke wyse as wat spelreëls as gegewens aanvaar word wat die inhoud en teorie van die spel bepaal en begrens.

In die sisteem van simboliese logika funksioneer met drie dele, naamlik klasse-algebra, preposisionele berekening en relasie-berekening (Kramer 1970:103). Dit verwys na die prosesse van kategorie, deduksie en verband – prosesse wat ook sentraal is tot taal en taling.

“Gaussiese” koördinate – koördinate soos verstaan in die teorie van Gaus, verklaar die aard van aksiome. Aksiome is uniek daarin dat dit alleen inligting oor 'n posisie binne dimensies voorsien en niks oor die afstand tussen verskillende punte op die ruitekaart verklaar nie (Kramer 1970: 454). Hierdie eienskap relativeer die streng en gevestigde struktuur van 'n driedimensionele kaart deurdat lengtes tussen punte (aksiome) beweeglik/veranderlik mag wees en meer aandag dus op die aksiome gevestig moet word wat self as konstantes funksioneer. Dit hou dus die moontlikheid binne 'n ruitekaart in dat die dimensies tussen waardes binne die raamwerk heeltyd kan verander en skuif terwyl die aksiome self staties gehandhaaf kan word – 'n belangrike uitkoms binne die ruimtelike beskouing van taalsisteem met die oog op 'n verstelde taling van die evangelie.

Matrikse is die wiskundige struktuur waarbinne die aksioomnetwerk funksioneer. 'n “Matriks” is die wiskundige verwysing na 'n reghoekige konstruksie van meerdere dimensies wat bepaalde waardes in sisteme ruimtelik voorstel (Kramer 1970: 250). Hierdie konsep het veral ontwikkel uit wiskundige strategie. Die spel van strategie benodig 'n sisteem wat die verskillende waardes kan voorstel. 'n Matriks is egter meer spesifiek deel van wat 'n “zero-

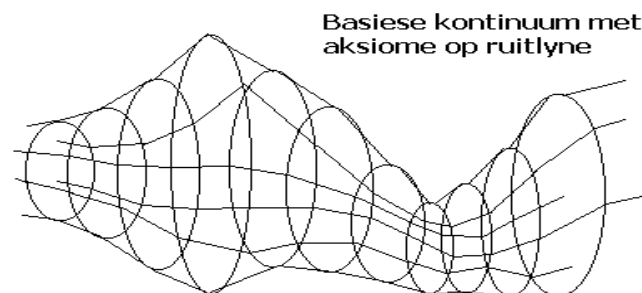
som-spel” genoem word. In hierdie spel is die som van die winste vir al die spelers nul, sodat die toeneem of afneem van waarde nie van belang is nie. Die aksiome van die matriks fasiliteer dus bepaalde prosesse en teorie wat daaruit voortvloei en beoog nie meer as zero-som nie (Kramer 1970:250).

Figuur 5: Basiese matriks met aksiome

Nog ‘n wiskundige beginsel wat toepaslik is vir die huidige ondersoek is die transformasie-beginsel. Hiervolgens word verandering in die matriks teweeg gebring deur bepaalde aksiome wat funksioneer as “tensors” (Kramer 1970:469). Hierdie aksiome speel in op die energie en betekenisveld van ander aksiome sodat verandering aksiomaties begin en die hele sisteem kan hervorm.

‘n Derde toepaslike skema vir die huidige ondersoek is die onderskeid wat getref word tussen ‘n matriks en ‘n kontinuum, waar eersgenoemde driedimensioneel funksioneer, terwyl ‘n kontinuum vier- of vyf- of multidimensioneel funksioneer (Kramer 1970:470). Laasgenoemde bied as sisteem ‘n oneindigheid van moontlikhede in liniêre deduksie.

Figuur 6: Basiese kontinuum met aksiome op ruitlyne

Wanneer taalsisteem vanuit die teologie heroorweeg word, word intrinsiek gesoek na 'n sisteem wat nie geslote is nie en dus oneindige moontlikhede impliseer, maar wat tegelyk ook standvastigheid weerspieël in die kernbeginsels daarvan. Die doelwit word nagestreef op grond van die “ewige” van die evangelie in die boodskap van kruis, opstanding en bevryding (standvastig) en die noodsaak van oneindige moontlike vertalings van die ewige boodskap in hedendaagse idiome en kontekste.

Dit is veral ten opsigte van die kompleksiteit daarvan om twee konsepte wat op die oog af teenoorgestelde betekenisse dra, naamlik die van standvastigheid/statiesheid teenoor vloeibaarheid/beweeglikheid, met mekaar te versoen, dat die konsepte van aksiome, matrikse en kontinuums behulpsaam is ten einde taal en taling te oorweeg en 'n veral verstellde taalpraktyk moontlik te maak.

Die aksiomstelsel in 'n kontinuum bied 'n raamwerk vir so 'n ruimte omdat dit die deduktiewe krag wat groei uit die aksiom benut, die moontlikhede in die sisteem vanuit die Gauss-prinsipe nie beperk word nie, en aksiome vervang of verander kan word deur die proses van “tensors” (Kramer 1970:470).

Die benadering bied die moontlikheid dat boodskappe wat beskou kan word as die “koördinate” van die evangelie tot die volle konsekwensie van hul moontlike betekenis in die taalsisteem gevoer kan word, terwyl dit steeds oneindige moontlikhede vir vertaling laat deur die proses van teorie-opbou vanuit die aksiome in 'n kontinuum.

Die aksiombenadering skep ook die potensiaal van 'n standvastige sisteem (kontinuum) met nie-geslote aksiome sodat teorie en projekte oop funksioneer – nie-geslote aksiome of koördinate in die kommunikasie van die evangelie sou dus waardes of beginsels wees wat voortdurende groei en verandering aanmoedig eerder as weerhou.

Die nie-geslote en gerigte aard van 'n ruimtelike verstaan van taling is dus in pas met die hedendaagse belewenis en voorkeur van vervaagde grense en nie-geslote sisteme.

4.2. Ruimte, aksioom en taal

4.2.1. Ruimte: die aksioom

Aksiome in 'n ruimtelike sisteem moet aan bepaalde vereistes voldoen (Kramer 1970: 43). In die eerste plek het die aksioom nodig om *deduktief* te funksioneer, sodat dit onbewese proposisies en ongedefinieerde terme moet gebruik. Hierdie vereiste maak sin wanneer verstaan word dat 'n aksioom verskil van 'n teorie. Soos met die spelreël is nadenke oor die reël nie aksiomaties nie, maar teoreties, sodat definisie en bewyse in teorie wel nodig is. Teorie is dus die “kragveld” wat rondom die aksioom groei. 'n Tweede vereiste of kenmerk is dat die teoretiese konsekwensie van die aksioom nooit in teenstelling met 'n volgende aksioom van die sisteem mag staan nie (Kramer 1970: 46). *Konsekwentheid* (“*consistency*”) is dus 'n gegewe – daarsonder verval die sisteem. Derdens moet die aksiome geheel *outonoom* kan funksioneer in die sisteem (Kramer 1970:48). Dit beteken dat geen aksioom as die afgeleide van 'n ander mag funksioneer nie. In so 'n geval sou teorie as aksioom funksioneer, sodat die sisteem verval. Laastens word vereis dat aksiome beantwoord aan bepaalde kategorisering in die sisteem waarin dit funksioneer ten einde 'n *uniformiteit* in die sisteem te skep (Kramer 1970:49).

Hierdie vereistes kan aangewend word om as toetsinstrument vir die onderliggende waardes (aksiome) en belyning van gedrag en aktiwiteit (ruimtes) te dien.

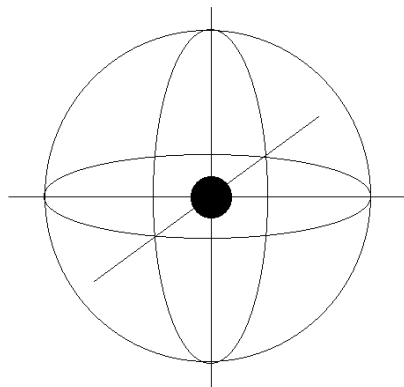
Die sisteembenadering bied die moontlikheid van ordelike groei en beweging vanaf bepaalde waardes as ankers of koördinate wat nie voorskriftelik is om teorie of die toepassing daarvan te bepaal nie, maar wel die raamwerk en rigting, of anders gestel *Gestalt*, aan die teoretisering en handeling gee. Die sisteem is dus wel “geslote” in soverre as wat dit 'n vaste struktuur is, maar bly in die struktuur van die kontinuum beweeglikheid. Die rede hiervoor is die evolusionêre aard van denke en taal. 'n Sisteem wat taal as modaliteit wil beskryf moet tegelyk hierdie evolusionêre beweging kan opvang en die betekenis van waardes streng orden tot volle konsekwensie.

In hierdie hele sisteem is die aksioom van die uiterste belang aangesien dit die onderliggende aanname van die *Gestalt* vorm. Indien die aksioom nie sinvol inwerk op 'n sisteem nie, of dit het 'n disfunksionele waarde in sigself word die hele sisteem, en gevolglik die struktuur en persoon se potensiaal tot betekenis ook disfunksioneel gevorm.

Die vereistes van die aksioombenadering voorsien noodsaaklike rigtingwysers in die proses waar nuwe aksiome vir 'n taalsisteem saamgestel word deur die moontlike prosesse soos hierbo uiteengesit. Dit bied ook rigting in die funksionering van aksiome en teorie in die sisteem ten einde die eise van hedendaagse vertaling te ontmoet. 'n Vennootskap bestaan tussen die aksioom en die omliggende ruimtes in die sisteem.

4.3. Ruimte: vennootskap tussen fondament en aksioom

'n Aksioom in 'n matriks kan as volg voorgestel word.

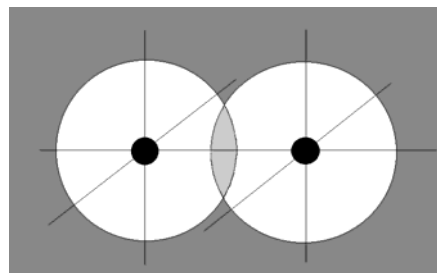
Figuur 7: Aksioom in 'n matriks

Die aksioom dra 'n kragveld daarmee saam wat interaksie opsoek met enige ander aksiomatiese kragveld wat dit mag kruis. Die kragruimte is drie-dimensioneel en beweeg vanaf die aksioom weg na buite. Uit die aard van aksiome as aannames in taalsisteem kan die aksioom nie verander nie, maar alleen vervang word. Dit is in hierdie proses wat paradigma-skuiwe so 'n groot rol speel – die begelei die proses waarin waardes was as aksiome in taal en begrip funksioneer, vervang word. Bestaande aksiome kan egter voortdurend in verskillende verbande met ander aannames gebring word.

Die fondament van die aksioom is die “normale” prosesse van kennis – die biologiese begroning vir alle verstandelike substansie. Hierdie gevolgtrekking groei vanuit die evolusionêre benadering tot psige en kennis wat stel dat alle kapasiteite 'n biologiese begroning het.

Die evolusionêre aard van die ruimtelike kontinuum groei vanuit die noodwendige interaksie tussen kragvelde van aksiome in die matriks. Hierdie interaksie is nie geforseerd nie, maar ontstaan spontaan vanuit proksimiteit.

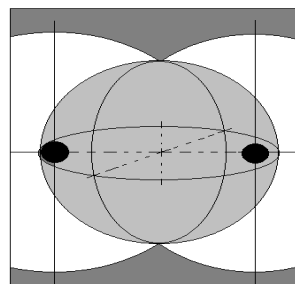
Die spontane invloed wat waardes wat in hoë proksimiteit geleë is, op mekaar het, is noodsaaklik ten einde die sisteem oop en dinamies te behou, dit wil sê, ongekontroleerd, maar wel bepaald. Die vermoede en moontlikheid wat uit die ruimtelik aksiomatiese sisteem na vore tree, is dat “iets gebeur” in die oorvleueling van velde van verskillende aksiome binne die deurlopende ruimte van ‘n matriks. Op ‘n plat vlak kan dus aangetoon word dat ‘n ruimte ontstaan in die oorvleueling van die kragvelde (betekenisvelde) van die aksiome (sisteemwaardes) wat verskil in wese van die geheel van die ruimtelike matriks van teorie en die betekenisveld van die betrokke aksiome.

Figuur 8: Ruimte van oorvleueling

In die ruimte van oorvleueling kan analogies gestel word dat ‘n ruimte van *nihilo* (Moltmann) ontstaan wat gevul word met nuwe betekenis wat nie die somtotaal van konsekwensies of teorie of betekenis is van die aksiomatiese velde nie, maar geheel anders as skeppende oomblik lukraak en in misterie tot stand kom. Betekenis in hierdie veld ontstaan dus *ex nihilo*.

Die kreatiewe subruimte binne die kontinuum kan as volg voorgestel word.

Figuur 9: Kreatiewe subruimte

Binne die ruimte van potensieële betekenis sou die standhoudende moontlikheid van groei en verandering lê. Die skeppingsproses wat in misterie gehul is, vind dus by uitstek ingevolge hierdie toepassing van die aksiomatiese benadering in hierdie ruimte plaas.

Vanuit die verkenning van taal en taling kan afgelei word dat *wanneer* taalsisteem, en dus bepaalde projekte van en in taal, *volgens* spesifieke waardes en stelsels *gevorm word*, velde en moontlikhede van betekenis *ontsluit word* vir die psige *wat* beide bewustelik en onderbewustelik daardie *prosesse en waardes* wat deurlopende groei en beweging tot gevolg sal hê, *ondersteun*. Die evolusionêre aard van die ruimtelike kontinuum verseker dat 'n kontroleerbare ruimte wat in die wisselwerking van aksiome en kontinuum ontstaan, in stand gehou word, sodat eenvormige konstruksie vermy en diverse konstruksie aangemoedig word – 'n noodwendige vereiste vir 'n deurlopende verstellde taling van die evangelie.

Die skuif wat in taling teweeg gebring moet word met die toepassing van die aksiomatiese moontlikheid lê daarin dat dit die eksistensiële waardes van elke deel en die geheel van die voorgestelde sisteem opsoek. Elke aspek in die ruimtelik evolusionêre kontinuum het dus tegelyk betekenis in sigself, sowel as in die netwerk en die geheel van die sisteem. Hierin lê die vennootskap van die dele en die geheel. Elke “rolspeler” in die sisteem het 'n *Gestalt* van haar eie, sodat meer dele groter moontlikheid in die *Gestalt* van die geheel ontsluit.

Ingevolge hierdie verstaan van taling is taal en taalsisteem dus ten diepste dinamies en vloeibaar, sodat taal voortdurend verander deur die proksimiteit van aksiome wat dit vergestalt en deur die ontsluiting van die misterieuse skeppingsvelde wat self weer as aksiome kan funksioneer.

4.4. 'n Evolusionêre kontinuum en netwerk

Die evolusionêre aard van taal en taling word reeds geïmpliseer in die ruimtelike netwerk van die ruitestelsel en die funksionering van die aksioomstelsel.

Ten einde die volle potensiaal van die benadering tot taal en die vloeibare/beweeglike dinamika daarvan te ondersoek, word die aard van evolusie ondersoek.

4.4.1. Ruimte, beliggaming en evolusie

Tradisioneel word evolusie en biologie (liggaam) met mekaar geassosieer. Dit plaas noodwendig die dualiteit van liggaam en gees sentraal tot die ondersoek na evolusie wanneer taling verken word. Teologies kom die geheelperspektief van die eenheid tussen liggaam en ander aspekte van menswees nie altyd tot sy volle reg in kerklike praktyk nie.

‘n Oorweging van die teologiese hantering van liggaamlikheid stel die raamwerk waarbinne evolusie in die huidige ondersoek oorweeg kan word. In die oorweging van die holistiese aard van liggaamlikheid word die impak van evolusie op taal duidelik.

Louw analiseer die liggaam–subjek verhouding van die mens en verklaar dat die mens *as liggaam* bestaan en leef. Geen beginsel of subjektiwiteit of bewussynsvlak bestaan apart van die liggaam nie en die mens tree dus na vore as ten volle geïnkarneerd – ‘n deurleefde liggaam (1999:20).

Die mens as liggaam is egter nie ‘n geslote gegewe nie, maar eerder fundamenteel na buite gerig sodat die mens deurlopend in interaksie met die werklikheid staan deur die kapasiteite van waarneming. Louw verwerp dus die dualisme tussen liggaam en gees in geheel (1999:20). Die enigste onderskeid wat hy wel handhaaf is die van die liggaam en die subjek en verstaan hierdie onderskeid as twee asse waarlangs die self verken kan word – die eerste langs die as van die verworwe liggaam wat ook ander liggame vorm (liggaam), en die tweede langs die as van die liggaam as die gronde vir sin (eksistensie). As liggaam leef die self fundamenteel na buite in die sinskeppende aard van eksistensie. Hierdie sinskeppende potensiaal word moontlik deur die liggaam se vermoë tot uitdrukking (Louw 1999:25). Taal funksioneer as deel van hierdie uitdrukking.

Die dualisme van gees en liggaam wat binne die Joods-Christelike tradisie gehandhaaf word, verhoed die onbevange waardering van die evolusieteorie. Dit is in die klem op die holistiese benadering van die mens dat Merleau-Ponty se bydra sin maak: dit bevestig die eenheid van die geheel van die mens, en skep die agtergrond vir die biologiese analise van die kapasiteite van die mens as gronde vir die evolusionêre epistemologie wat Van Huyssteen verdedig.

Die debat tussen die Darwinisme en die Christendom word deur Smith (2001:180) beskou as ‘n konflik in die teorie van ontwerp. Die Christelike tradisie bevestig dat die mens “ontwerp” is in die beeld van God, terwyl die evolusieleer argumenteer dat die mens ‘n byproduk is van ‘n lukrake biologiese ontwikkeling.

Die eenheid tussen liggaam en gees soos deur Louw uiteengesit, skep die moontlikheid dat die mens tegelyk *imago Dei* kan wees en die produk van biologiese prosesse oor eeue heen. Die verklaring vir waarin die fusie tussen die biologiese en die “unieke kapasiteite” waarin die mens verskil van diere (en gevolglik hoort tot die *imago Dei*) lê, word egter ‘n misterianisme genoem (Smith 2001:183). In hoofstuk 2 is argumenteer dat hierdie eenheid te vinde is in die kapasiteit van verbeelding – daardie kreatiewe ruimte wat tegelyk die skeppende visie dra vir die metaforiese van die godsdiens en die rasonale van wetenskap.

Die eenheid tussen mens en liggaam/kosmos is teologies te vinde in Paulus se inklusiewe hantering van die geskape werklikheid in die afwagting op die wederkoms in Romeine 8 – tegelyk ‘n bevestiging van die belang van die verworwe liggaam en van die outonome gerigtheid van die skepping (Ellens 1987:137). Evolusionêre epistemologie verwys na die evolusionêre teorie van kennis en kennis wat stel dat selfs die mees gesofistikeerde vorm van kennis van die mens ‘n direkte resultaat is van organiese evolusie (Van Huyssteen 1998:136). Van Huyssteen stel hierdie kenleer teenoor die populêre mening dat die menslike denke die resultaat is van ‘n spesiale handeling van God in die werklikheid. Die werklike uitdaging van die evolusionêre epistemologie vir die teologie is egter volgens Van Huyssteen (1998:141) die vraag of die teorie van natuurlike seleksie genoegsaam is om die religieuse dimensie van die mens se kennis en rasionaliteit te verklaar.

Watts (2002:17) onderskei twee basiese benaderings vanuit die evolusieleer in die menswetenskappe, naamlik die sosiobiologie en die evolusionêre psigologie. Eersgenoemde skool ondersoek menslike gedrag in die lig van dierlike sosiale patrone. Laasgenoemde benadering verklaar in die ekstreme weergawe daarvan dat menslike kapasiteite die uiteinde is van geneties gekontroleerde inherente moontlikhede, terwyl die gematigde groep eerder die verbande tussen oorgelewerde kapasiteite en ander faktore as oorsprong vir die sisteme van psige aanvaar (Watts 2002:19).

Die meer direkte teologiese en geloofservaring-problematiek is die teenstelling tussen die gerigtheid van skepping en evolusie. Johnson (1995:14) wys daarop dat dit in die teenstelling gaan om die aard van die skeppende mag of persoon, eerder as wat dit gaan oor Darwin se voorgeslagtelike – en geleidelike ontwikkelingsargumente. Hierdie argumente gaan alleen oor metodiek. Klassieke evolusieteorie verklaar egter die genetiese afkoms van alle spesies op lukrake wyse deur natuurlike seleksie, terwyl die skeppingsleer ‘n gerigtheid aan die skepping gee.

Haught (2000:11) wys daarop dat evolusieteorie die illusie weggeneem het dat God in voorsienigheid planmatig die skepping op weg neem na ‘n heerlike eindpunt. Hierdeur verloor die lewe sin en vind die mens nie meer betekenis nie – die “gevaarlike idee van Darwin”. Haught wys daarop dat ‘n teologie wat voortdurend rig op ordelike verklaring nie met evolusieteorie kan omgaan nie. Die probleem is dus nie die evolusieteorie se onordelike en uitdagende voorkoms nie – vergelyk die kataklismiese proses van ontskepping in Gen 6-9, maar wel die teologie se onvermoë om die chaos van evolusie te versoen met die persepsie van ‘n ordelike God.

Haught (2000: 84) wys daarop dat selfs die teologiese klem op die wesensfunksie van die mens, die teologie verhoed om die evolusieteorie te waardeer. Die kern van evolusie lê egter volgens Haught (2000:90) daarin dat dit op die toekoms gerig is – die hoogste metafisiese verklaring van evolusie. Evolusie beklemtoon nie die lukrake nie, maar die moontlike. Dit rig nie op die nou nie, maar op die beweging na die toekoms. Hierin sluit dit aan by die teologiese en kerklike dryf om hoop en toekomsgerigtheid by mense te kweek.

Die evolusionêre maak ‘n visie van die eendag moontlik wat die bekende alternatiewe oorskry. Dit is die krag van die toekoms wat die verklaring bied vir die kosmiese faktore wat evolusie onderbou: beweging, wetmatigheid en tydigheid (Haught 2000:94).

Die doksologiese gerigtheid van die skepping op die “eendag” reflekteer die dryf van die evolusieteorie. Moltmann (1985:255) verwys in hierdie verband na die Gees van God wat lewensbevestigend gerig is.

4.4.2. Gees en evolusie: Normatiewe ruimte

Moltmann (1993:100) analiseer die natuur en wys op die maniere waarop die kosmiese Gees werk. Ten eerste is die Gees die prinsipe van kreatiwiteit op alle vlakke van lewe deur moontlikhede te skep as die platform vir evolusie. Tweedens gee die prinsipe van holistiese evolusie waarin die Gees die interaksies en netwerke skep ten einde gemeenskap in skepping te bewerk. Derdens is die Gees dus ook die prinsipe van individualiteit wat differensieer tussen verskillende dele wat mekaar komplementeer. Laastens is die Gees in wese “oop” sodat alle maaksels en geskapes in wese “oop” is en daarom gerig is op ‘n gedeelde toekoms (Moltmann 1993:100).

Keane (1994: 71) verwys na die *creator-spiritus* wat uit die niks geskep het, chaos en die donkerte oorwin en so die *logos* se vernuwende krag bevestig het. Keane vind ‘n analogie vir die dryfkrag tot skepping van die kreatiewe Gees in die woord *toledot* waarmee verwys word in Gen 2 na die “oorsprong” (“geskiedenis” – 1983 vertaling). Die woord kan ook vertaal word om “geboorte” te beteken. Die geboortemotief word gebruik om die Gees as Moeder te verklaar van die kosmos – die onderhouer en beskermmer van die skepping. Benewens die geboortemotief gebruik Keane (1994:75) ook die verwysings van die woorde *ruach* en *pneuma*. Eersgenoemde dui op die krag van die Gees wat lewe in dooie bene kan blaas, terwyl laasgenoemde sigbaar word in die bemagtiging van die geloofsgemeenskap tot handeling.

Die mees toepaslike analogie vir die kreatiewe Gees is egter dié van moederskap, waarby ook die *sophia* aansluit (Keane 1994:72).

In die beelde van geboorte en moederskap word by uitstek die skeppende potensiaal van die menslike gebondenheid aan ruimte en tyd bevestig. Hierdie potensiaal moet ook die gees wees wat die ruimte van die sisteem van taal vul. Dit gebeur alleenlik wanneer bepaalde waardes die potensiaal tot kreatiwiteit en beweging ondersteun. Die benadering van die kosmos vanuit ‘n evolusionêre hoek, met die klem op die rol van die *Ruach Yahweh*, gee ‘n aanduiding van hoe aksiome gerig op die lewegewende waardes kan lyk.

4.5. Evolusie van taal

4.5.1. Taalverandering en ekologie

Wardhaugh (1972:177) bespreek taalverandering aan die hand van veranderinge in fonetiek, fonemiek, grammatika en woordeskat. Meer relevant vir die huidige ondersoek is sy analise van die redes vir sodanige verandering.

In terme van die verandering in betekenisveld verwys hy na die nood daarvoor wanneer woordeskat ontoereikend is, taalkontak plaasvind en bestaande betekenis ontwikkel. Wardhaugh (1972:185) argumenteer dat die linguistiek eerder verandering beskryf as om die redes daarvoor te ondersoek. Verskillende teorieë poog egter wel om 'n antwoord te bied, naamlik (a) dat verandering ter wille van gemak en ekonomiese taalgebruik geskied, dat (b) taal inherent 'n soeke na 'n ekonomie bevat weens 'n a-simmetriese dimensie in die aard van die sisteem en (c) dat taal verander weens die invloed van een taal op 'n ander. Wardhaugh reageer egter minder positief op 'n teorie wat soek na 'n inherente estetiese dryf tot verandering in taalgebruikers en taalsisteem – terwyl so teorie juis belofte inhou vir verdere navorsing in terme van godsdienstige taal, asook die skeppingsmoment inherent tot die aksiomatiese sisteem soos hierbo uiteengesit.

Wardhaugh (1972:186) dui egter die generasieteorie as die toonaangewende aan in taalverandering en stel dit dat taalverandering noodwendig intree weens die spelreëls en vaardigheid wat die persoon en gemeenskap moet aanleer te einde te kan taal.

Veranderinge in kerklike taalpraktyk kan baie vind in die veld van liturgie waar die skeppende krag van metafoor en die ruimtelike van gemeenskap, persoon en narratief versoen word. Die liturgie as ruimte wat daarin spesialiseer om betekenis te herdefinieer, is ook die ruimte waar die meeste verandering deur vertaling kan geskied in geloofstradisies.

Veral in terme van kontak tussen tradisionele Afrika-spiritualiteit en die westerse Christendom word 'n voorbeeld gevind van die “vertaling” van betekenis. In hierdie vertaling of taalverandering word die veld van metafoor en simboliek betree. Tillich (Wainwright 1980:365) bevestig die artistieke kreatiwiteit as ruimte waarbinne die “aanpassing” (adaptation) van betekenis plaasvind.

Wainwright ondersoek in die verband die inkulturasie van die evangelie en vind dat dit veral gebeur in die liturgiese momente van ritueel. In die kerklike omgewing kan kortweg gestel word dat verandering in die sisteme van betekenis en kennis mees sinvol geskied in 'n liturgiese ruimte – wat inhou dat taalsisteem en –projekte dus hierdie ruimtelikheid moet vergestalt om lewegewend te bly.

'n Eerste proses van transformasie in die *Gestalt* van taal is dus *aanpassing of adaptasie*. Hierdie prosesse moet nie verwar word met 'n verandering in vorm nie (Wainwright 1980:366). Dit gaan hier veel eerder oor 'n diepgaande transformasie op wesensvlak. Wainwright verwys veral na die proses van adaptasie van die Christendom in Afrika en dui daarop dat die proses so stadig verloop het weens die diepgaande insig van die Afrika-konteks dat verreikende transformasies vir die tradisie te vinde is in die proses.

Nou verbind met die proses van adaptasie is dié van *kontekstualisering, rekonfigurasie en evolusie*. Hierdie prosesse vorm deel van wat Mufwene 'n ekologie van taalevolusie noem (2001:xii). Mufwene onderskei die eksterne ekologie van taal in die sosio-kontekstuele situasie waar dit gebruik word, en die interne ekologie van taal waarmee verwys word na die linguistiese sisteem en reëls van taal. Beide hierdie aspekte van die model van taal speel 'n rol in die evolusionêre aard van taal. Mufwene analyseer taal aan die hand van 'n streng ekologies en spesie-georiënteerde beskouing van taal (2001:157).

Analogies verwys hy na taal as 'n parasitiese spesie wat hom laat lei deur die draer: die mens – individu en gemeenskap. Die ekologiese model verklaar by uitstek die evolusionêre aard van die sisteem van taal en verklaar in lyn met die kognitiewe benadering dat taal juis so daar uitsien weens die begronding van die mens se psigiese kapasiteite in die biologie.

Kontekstualisering as proses van transformasie is deel van die eksterne ekologie van taal, terwyl rekonfigurasie en evolusie deel is van die interne ekologie van taal. In hierdie prosesse beklemtoon Mufwene (2001:199) die rol van taalbedreiging, -vitaliteit, -integrasie en -segregasie. Elkeen van die aspekte poog om 'n volgende moment in die proses van evolusie in taal te verwoord.

Taalverandering kan ten beste gesien word as 'n evolusionêre proses. Hierdie benadering tot beweging in taal word deur die metaforiese aard van godsdienstige taal bevestig. Voorts word dit bevestig deur die teologiese keuse vir 'n antropologie vanuit die skepping en inkarnasie, benewens die noodsaak van evolusie as antwoord op die psige se soeke na betekenis, herorganisasie en interaksie.

4.5.2. Taalevolusie in aksiome

Moltmann (1993:205) trek die konsekwensie van die evolusionêre deur na bepaalde ankers vir denke aangaande die sisteemdeel van die kosmos.

- Die onderskeie sisteme waaruit die kosmos opgebou is, funksioneer as nie-geslote sisteme, sodat die geheel van die kosmos ook as vloeibaar en oop verstaan moet word.
- Die evolusie van oop sisteem lei tot komplekse sisteme wat oneindig ontwikkel, sodat die heelal verstaan kan word as self-transenderend.
- Die heelal is 'n deelnemende sisteem waarin die moontlikhede van verbindings tussen dele oneindig is en die simbiose groei.
- Die sisteem is gerig op groei met die oog op die toekoms en die moontlikhede, sodat dit 'n afwagende sisteem is.

Vanuit die oorweging van sisteme in 'n normatiewe teologiese sin kan bepaalde onderliggende waardes afgelei word wat in die kontinuum van taal en taling in die kerk as aksiome kan funksioneer.

Waardes wat uit bogenoemde afgelei kan word en as aksiome in die ruimtelike kontinuum funksioneer, sou kon insluit, openheid, inklusiwiteit, dialogies, visioenêr, interdisiplinêr, skeppend, sinergie, versorging en lewegewend.

'n Verstelde kerklike taalpraktyk kan dus bemiddel word deur taal en taling in die gemeentelike praktyk te belyn volgens bepaalde waardes (aksiome) wat getrou is aan die ruimtelike en evolusionêre aard van psige en taal.

HOOFSTUK 5

5. DIE PRAGMATIESE TAAK

In hoofstukke 2-4 is geargumenteer om die ruimtelike en evolusionêre verstaan van taal te bewys as geldige raamwerk waarmee taal en taling in die kerklike praktyk verander kan word ten einde die situasie van ‘n hedendaagse vertaling van die evangelie te begelei. Hiermee is die take van interpretasie en normatiewe teologiese oorwegings in die ondersoek na taal en taling afgehandel en word die laaste taak van die prakties-teologiese ondersoek aangepak, naamlik die pragmatiese taak (Osmer. 2008:4).

In hoofstuk 5 word die winste van die ruimtelik-evolusionêre benadering tot taling in verband gestel godsdienste en kerklike taal ten einde ‘n moontlike versterkte kerklik praktyk, soos wat in die pragmatiese taak beoog word, aan die hand te doen.

5.1. Taal en die Kerk

5.1.1. Die aard van godsdienstige taal

Van Niekerk (1994:279) analiseer die spreke oor God aan die hand van analogieteorie. Dit is ‘n studieveld wat reeds dateer vanaf Thomas Aquinas, maar in die hedendaagse debat gekleur word deur die post-metafisiese klimaat en dit wat die “linguistic turn” genoem word – die skuif vanaf ‘n instrumentalistiese na ‘n ontologiese taalbeskouing. In laasgenoemde skuif, wat ingevolge hierdie studie die meer betekenisvolle is, word taal veel meer as hulpmiddel en het eerder ‘n inherente hermeneutiese funksie.

Die kern van die probleem wanneer godsdienstige taal ondersoek word, is die vraag na ‘n punt van verwysing (Van Niekerk 1994:281). Dieselfde terme word gebruik in beide teologiese en nie-teologiese taal terwyl die betekenis daarvan in diverse kontekste verskil – die betekenismodi van taal is dus nie *univokasie* nie. *Ekwivokasie* (Van Niekerk 1994:281) is egter ook nie die verwysing van betekenis nie en “analogie” word as die middeweg tussen hierdie twee modi beskou.

“Alle teologiese spreke is analogies” (Van Niekerk 1994:283). In die analogieteorie staan metaforiese uitdrukking van kennis voorop sodat godsdienstige taal naby aan poëtiese taal lê.

Dit gaan hierin om verbeeldingryke konstruksies wat oor tyd heen hulself bewys as effektiewe heenwysers na dit waarna die mens in godsdiens reik en die konstruksies word simbole van dit waaroor mens nie direk kan praat nie. McCarron (1996:295) stel: “Any affirmation about God can be no more than metaphor” en argumenteer dat teologie as beskrywende wetenskap en die literatuur as dramatiese wetenskap in godsdienstige taal versoen word. ‘n Belangrike gevolgtrekking in die verband is egter dat indirekte spreke nie onpresiese spreke is nie. Die aard van poëtiese taal as werklikheidskeppend verklaar die herdefinisie van godsdienstige taal as *presies*: Dit beskryf die werklikheid en gaan verder daarin dat dit ook skeppend in die werklikheid optree. Van Niekerk (1994:284) haal Ricoeur aan: “With metaphor we experience the metamorphosis of both language and reality.” Godsdienstige taal het dus ‘n onmiskenbare kreatiewe komponent.

‘n Volgende dringende kwessie is die vraag na “grense” in taal. Gereformeer word hierdie grense getrek deur die gesaghebbende korpus van die Christelike tradisie – die Bybel. Jung (Mumm 2002:272) verwys vanuit sielkundige perspektief na die ooreenstemmende tradisies van verskillende godsdienste as resultaat van ‘n gekodifiseerde vorm van spesifieke menslike ervarings, sodat grense in godsdiens ook bepaal word deur die werking van die psige, en nie net deur die kerklike besluite aangaande dogmatiese en ander grense nie.

Nog ‘n belangrike gevolgtrekking wat Van Niekerk (1994:286) maak, is dat elke stelling oor God tegelyk ‘n ontkenning van daardie stelling is. Dit beteken dat die metaforiese aard van godsdienstige taal tegelyk werklikheid beskryf, maar nie vasgepen kan word in die wesenstelling nie. Metaforiese taal kry dit reg om tegelyk af te sluit en oop te breek. Die direkte implikasies van die analogiese aard van godsdienstige taal is dat dit ‘n voortgaande proses van interpretasie daarstel, dat dit taal as hermeneutiese rolspeler bevestig en dat dit die vloeibaarheid behou wat verhoed dat teologie tot ideologie groei (Van Niekerk 1994:288).

‘n Tema wat hierby aansluit, is die debat aangaande die onderskeid tussen die sakrale en sekulêre aard van taal. Jasper (1996:215) analiseer hierdie onderskeid aan die hand van ‘n verskeidenheid van digters se werk uit beide hierdie sfere. Jasper argumenteer dat die primêre verbeelding die ruimte is waarin die grense tussen die sakrale en sekulêre dowwer raak – nie verdwyn nie, en die ontmoetingspunt word vir die werklike, fiktiewe en moontlike.

Die belangrike gevolgtrekking in die huidige ondersoek is dat godsdienstige taal, weens die analogiese en metaforiese aard daarvan, by uitstek die ruimte skep waarin taal in wese en in aksie skeppend en transformerend kan wees. Dit is dus in die ruimte van die kerk en die liturgie wat die ruimtelik-evolusionêre verstaan van taal tot sy volle reg kan kom.

Of kerklike taalteorie en gebruik wel sodanig funksioneer, is 'n volgende vraag – veral wanneer kerklike taal as afgeleide van teologiese taal ook die rol moet vervul om deurlopend nuwe moontlikhede te skep vir die betekenis van beelde en simbole in die kerklike omgewing (Van Niekerk 1994: 285).

5.1.2. Kerklike en teologiese taal

Van Niekerk (1994:279) wys op die ooreenkomste tussen teologiese en daaglikse gebruikstaal in register, met die verskil dat teologie ander betekenis aan daardie registers gee weens die konteks van religieuse ervaring en metaforiese taal. Die nabyheid van die verskillende registers bring egter 'n kruisbestuiwing mee wat sorg dat een die ander vorm. Binne die godsdienstige tradisie neem die spreke oor God die primêre plek sodat nie-teologiese taal deur die teologiese taal gevorm word. Op soortgelyke wyse vorm teologiese taal kerklike taal, sodat die manier waarop taal en taling verstaan word alle kommunikasie binne die kerk vorm.

Christelike teologiese taal het egter oor tyd heen 'n verskeidenheid van vorme aangeneem. Gevolglik het kerklike taal en kommunikasie oor tyd heen verskillend daar uitgesien en hierdie fokuspunkte in besluitneming vergestalt. Murphy (1994:169) tref 'n basiese onderskeid in die teologie van verskillende tydvakke. In die teologie van die Middeleeue is gesoek na gevestigde deduktiewe gevolgtrekkings en is gepoog om 'n versoening te bring tussen teologie en die ander dissiplines. Mettertyd het hierdie fokus oorgegaan in die beklemtoning van die filosofiese, sodat die reformasie die teenpool van die Skrif opgestel het. Hierin is argumentasie gegrond in skriftuurlike gevolgtrekkings.

Die reformasie het in reaksie op die voorafgaande teologiese tydvak deurlopend oor die kwessie van waarheid tussen twee ekstreme punte geargumenteer (Murphy 1994:174). Met die Verligting het die rede na vore getree en is gepoog om alle tradisionele gesag omver te gooi. Dit het meegebring dat die teologie eerstens 'n argument moet voorhou ten einde vanuit die teks te argumenteer.

Hierdeur het die “redelike” natuurlike teologie ontwikkel wat universeel aanvaarbaar sou wees. In die moderne teologie het die vraag opnuut na die Bybel en weg van die natuurlike teologie verskuif. Hierin is gesoek na ‘n verantwoordelike wyse van interpretasie gegrond in ‘n definisie van wat die Skrif is (Murphy 1994:178). Hierdie hantering van die Skrif vind ook weerklank in die postmoderne hantering van die Bybel waarin die klassieke tekste herwaardeer word as kontekstuele werke en waar dit gaan om die soeke die gemene deler tussen verskillende benaderings in die Christendom (Du Toit 2000:90).

Die kontak tussen teologiese en die daaglikse taal van die kerklike gemeenskap is egter te vinde in die praktiese belewenis van “geloof”. Dit is die geloofservaring van lidmate wat eis dat teologie beoefen moet word en dit is die uitkomst van die teologiese ondersoek wat weer op sy beurt die *gestalt* vorm vir die geloofservaring van die persoon en gemeenskap (Cochrane 1994:35).

Wittgenstein (1953:190) bespreek op semantiese vlak die rol van die “ek glo” in taal deur te verwys na *Moore se paradoks*: dat wanneer iemand sê dat hy “glo dit is die geval”, hy daarmee die betekenis gee dat dit wel die geval is, terwyl die hipotese van die eerste stelling in geheel verskil van laasgenoemde werklikheid. In hierdie paradoks lyk dit wat gesê word dus anders as dit wat bedoel word. Geloof bly ‘n onvasvatbare dinamika in die registers van beide kerklike en teologiese taal.

In kerklike taling moet dus ‘n wyse gevind word waarop die beweeglikheid van die taal en geloof weerspieël word – die ruimtelik-evolutionêre verstaan van taal.

Ook Boff (1987:78) verdedig teologie as ‘n wetenskap van deurleefde geloof teenoor ‘n definisie van teologie as ‘n projek wat vertrek uit die werklikheid van die lewe. Teologiese taal is egter vir Boff (1987:127) by uitstek ‘n gekontroleerde taal, sodat dit die taak van die teoloog bly om die formele refleksie op geloofservaring binne die grense van die geloof te hou. Die streng wetenskaplike struktuur van die teologie moet dus so gevorm word dat dit uiteindelik geloof as vertrekpunt en eindpunt dien. Du Toit verwys in die verband na Eliot se bekende stelling: “We must not cease from exploration and the end of all our exploring will be to arrive where we began and to know the place for the first time” (2000:63).

Die teologiese raamwerk neem die voortou in die interaksie tussen teologiese en kerktaal gerig op geloof. Die effek hiervan is dat kerktaal dikwels die akademie versinnebeeld en gedistansieer staan van die taal van geloof in die lewe van die gelowige buite “kerktyd” om. Kerklike taal kan en moet dus doelbewus gevorm word ten einde die geloofservaring te dien. Die taalsisteem onderliggend tot kerklike kommunikasie en kommunikasie van die evangelie moet dus in wese die lewegewende waardes van die evangelie vergestalt.

Omdat godsdienstige taal as analogie en metafoor die potensiaal dra om werklikhede te skep, moet dit veral in die kerklike ruimte wees waar die eksistensiële dryf van taal in teologie en kerk sigbaar word (Van Niekerk 1994:284).

5.1.3. Kerklike taal: eksistensiël gesien

Van Niekerk (1994:281) beklemtoon die ontologiese aard van taal as argument vir die skeppende moontlikhede van teologiese en kerklike taal. Taal is “die medium waarin en waardeur die werklikheid self verskyn of sigself by ons aanmeld”. Taal as medium beskou is dus nie ‘n instrumentalistiese definisie of een gerig op die funksie nie, maar wel een gerig op die eie aard en rol van die sisteem. Hierdie eksistensiële benadering is deel van die herwaardering van die kognitiewe kapasiteite en prosesse van taal as subsisteem van die psige in die dissiplines van linguistiek, psigologie, filosofie en teologie.

Die skuif na die ontologiese beskouing van taal veronderstel dus dat hierdie sisteem iets te doen het met die essensiële van menswees. Die klem op *Gestalt* weerlê vrese dat so ‘n stelling liniêr na die hoogste waarheid soek en beklemtoon eerder die waardering van verskillende modaliteite in eie aard en die netwerke en verbande tussen verskillende bevoegdhede ten einde ‘n geheel van betekenis te skep. Du Toit (2000:59) wys daarop dat die reaksie teen modernisme nooit voorheen so fel was soos nou nie. In hierdie reaksie is daar weer die herwaardering van ortodokse spiritualiteit wat ontologies gefokus is.

Teologies kan die eksistensiële klem in kerklike taal begrond word in ‘n teologie van die Kruis. Moltmann (1974:65) wys op die onmoontlikheid van kennis van God buite die kruis, omdat God homself daar volkome met die eensaamheid en dood van die mens versoen het. Hierin vergestalt God self die gebrokenheid van die syn van die mens.

In die kruis word die geheel van die persoon opgeneem in die pyn en sterwe van Christus, ten einde in geheel deel te wees van die hoop en nuwe lewe in die opstanding. Taal in die kerklike omgewing moet hierdie evolusionêre beweging in struktuur en omwenteling vergestalt. Wanneer taal as ruimtelike kontinuum verstaan word, word die moontlikheid van die gemeente of struktuur as liturgiese ruimte werklik.

5.1.4. Kerklike taal en die liturgiese ruimte

Die analogiese spreke oor God is gebore uit doksologie en loop ook uit op doksologie. (Van Niekerk 1994:294).

Van Niekerk beskou die gerigtheid en oorsprong van spreke oor God as gefundeer in die vererende motief van geloofskennis - 'n menslike daad van spreke oor God (Van Niekerk 1994:290). Die potensiaal van die metaforiese in godsdienstige taal om nuwe betekenis aan normale registers te gee, word bepaal en verwerklik wanneer godsdienstige taal gerig is op die eer van God. Betekenis word gerealiseer in sig van die *Deo Gloria*.

Die kreatief-ontologiese funksie van taal is dus ook doksologies gerig. Dit bevestig die eskatologiese dimensie van teologiese, godsdienstige en kerklike taal. Die gerigtheid volgens die hoop en belofte van 'n volle kennis van God in die toekoms. Ons "taal" met die hoop dat wat ons verklaar en uitspreek in die "eendag" as waar bevestig sal word.

Wimberley (1999:175) argumenteer vir die narratiewe benadering ten einde die proses van beweging effektief in die gemeenskap te "taal". Die dryf van teologiese en kerklike taal na die eendag en vanuit die eendag, wat reeds in wese doksologies is, kom byeen in die herhaalde integrasie van die verhale van Christus en die gemeente en die individu.

Die narratief van bevryding word ten diepste versinnebeeld in die nagmaal. Die verhaal van Christus bied die storielyn en drama waarin die lewe van die persoon en gemeenskap sin maak. Binne die verhaal wat afspeel, word die indirekte en onmoontlike binne die gegewes van tyd en ruimte waar – spesifiek so omdat die simboliese en metaforiese taal van die kerklike ruimte hierdie moontlikheid begelei.

Die simboliese word in die gemeente vergestalt in die liturgie. Liturgie is daardie dissipline van simbool wat die misterie van God se teenwoordigheid moet en wil vertolk vir die persoon en gemeenskap. Saliers (1994:146) stel dat hierdie vertolking alleen kan geskied wanneer die liturgiese van die gemeente ruimtelik verstaan word.

Dit hou in dat die doksologiese van kerklike taal deurlopend as liturgiese ruimte funksioneer waardeur die metaforiese moet sigbaar word. In die liturgie neem die tydlose vorm aan, en word die verhaal van die verlede een van die hede (Saliers. 1994:143). Binne die liturgie word tyd dus opgehef en toegevoeg sodat die metaforiese konstruksies beide getoets en bevestig word. Die liturgie is dus die raamwerk waarbinne die geheel van kerklike kommunikasie moet plaasvind – dit fasiliteer tegelyk die tydlose, en wys die tydelike uit. Dit is ook binne die ruimte van die liturgiese dat aangesluit word by die prinsipe van *Gestalt*.

Morisey wys daarop dat die liturgiese ruimte die vrese en hoop van mense moet uitbeeld, en tegelyk daarmee aansluiting by die geheel van die mensdom moet vind (1998:238). Hierdie gedagte moet uitgebrei word ten einde daarop te wys dat die liturgie die onderskeid tussen die sakrale en die sekulêre moet ophef ten einde die geheel van die lewe deel te maak van die narratief van beweging in Christus. Die doksologiese van godsdienstaal is dus presies gerig op die algehele heerskappy van God en word die mite dat sommige areas buite sy reik en/of sy ryk lê daardeur weerspreek (Kraft 1983:37).

Gaum haal Bria aan: “The eucharistic liturgy... sends the faithful to celebrate ‘the sacrament of the brother’ outside the temple in the public marketplace, where the cries of the poor and the marginalized are heard” (2002:52). Die kerklike sisteem moet as deel van die publieke arena gesien word. Dit word noodsaaklik vir ‘n sisteem wat die ruimtelike van die evangelie verreken. Die kerk dien op die markplein as die liturg van die Lewe. Die markpleinliturg vorm taal ontologies, sodat effektiewe kommunikasieteorie plek maak vir taling wat mense as deel van die sekulêre omgewing begelei.

Fountain (1996:133) verklaar dat in die taal van metafoor en simbool in die liturgiese ruimte God self beliggaam word. Die taak van die markpleinliturg is dus om so te taal dat mense op die markplein God kan ontmoet.

Die ontmoeting gebeur wanneer die kognisie en sisteme van 'n kerklike ruimte en persoonlike begrip gesamentlik spreek van die kernwaardes van die evangelie wat as aksiome funksioneer vir daardie sisteem.

Taalverandering in the liturgiese ruimte bied die geleentheid op die ruimtelike en evolusionêre potensiaal van taling deel te maak van die denk- en leefruimte van mense in alle aspekte van lewe. Taling in die geskiedenis van apartheid dien as kragtige voorbeeld van die invloed van 'n taalsisteem in die kerklike praktyk.

5.1.5. Kerklike Taal: die geskiedenis as voorbeeld

Tilley verklaar dat sosiale sisteme deur geld en mag gedryf word. Hierdie dryfvere vervang taal as raamwerk vir betekenis eerder as wat waardes die sosiale strukture dryf (1995:7). Bepaalde waardeverbintenisse vorm taalsisteem, betekenis en oordrag so dat lewe geneem en nie gegee word nie.

Kinghorn (1986:47) wys op die vormende faktore van die teologie van Apartheid. Hy verwys na die sosiaal-ekonomiese situasies van 1920-1940, die romantiese volksbegrip, die hoogbloei van rassisme, ens. Hierdie buitekerklike dryf het die teologie gevorm op baie dieselfde manier as wat Habermas so skepties van sisteem beweer.

Veral die *corpus christianum*, die puriteinse invloede en die hermeneutiese vakuum word as belangrike faktore aangedui wat teologiese taal begrens het. Spesifieke benaderings tot die Skrif en tot die verhouding tussen kerk en staat het die teologie gevorm, wat uiteindelik die kerklike kultuur gevorm het. So byvoorbeeld het die Du Plessis-saak teweeg gebring dat skepties kritiese denke merendeels die nekslag toegedien is. 'n Keuse is gemaak vir 'n geslote sisteem.

'n Goeie voorbeeld van taal en taling se rol in die kerklike sisteem is egter die 1857 sinode besluit vir afsonderlike bediening met die berugte argument van "de zwakheid van sommigen" (Borchardt 1986:76).

Volgens Borchardt (1986:76) moet daarop gelet word dat hierdie besluit alleen gerig was op nagmaalgeleenthede met verskeie gemeentes in gedagte waar meer as een taal bedien moes word – ‘n aanduiding dat die bedoeling nie in geheel vir aparte kerke was nie.

Hierdie besluit het egter gelei tot ‘n besluit in 1880 vir aparte kerke en die formulering van aparte sendingbeleid. Hierdie besluite het oor tyd heen as konstruksies van verwysing na die “ordeninge van God” integriteit gevind vir die kerklike struktuur en neerslag gevind in die formulering van ‘n teologie van apartheid.

Babin (1991:77) wys op vier skemas van Christelike kommunikasie, naamlik die modulêre, die alfabetiese, vriendskap en die skema van die gees. Waar die ander skemas fokus op verhoudings, fokus die alfabetiese skema op gesistematiseerde idees, redelikheid en streng gedefinieerde terreine. Hierdie skema is die een wat gefunksioneer het in die apartheidsteologie. Belangriker as verandering was instandhouding. Beweging is verplaas met statiese sekuriteit. Gevestigde strukture en besluite was simbole van orde en mag – wat onder andere in argitektuur gereflekteer is.

Wanneer die ruimtelik aksiomatiese kontinuum op die geskiedenis toegepas word, sien die navorser ‘n sisteem wat eksklusief werk, geslote funksioneer, kritiek ontmoedig, outoritêr funksioneer en moontlikhede afsluit.

Die karaktertrekke van die kontinuum getuig van waardes (aksiome) wat nie getuig van die evangeliese skopus wat lewegewend en transformerend is nie en gevolglik bevraagteken moet word as geldige kontinuum in kerklike taal.

‘n Ruimtelike sisteem getrou aan die evangelie sou optimaal kon funksioneer met waardes van beweging en groei en oneindige moontlikhede en ruimtes skep vir die inklusiewe proses van skepping en geloofsuitdrukking wat noodsaaklik is vir die hedendaagse kommunikasie van die evangelie.

‘n Verandering in die taalsisteem van kerklike kommunikasie sal dus verandering in die kerklike praktyk kon bewerkstellig.

5.1.6. Kerklik aksiome: rede en misterie

Verskillende aksiomatiese temas kan met die oog op 'n verstelde taalpraktyk volgens die ruimtelik-evolutionêre benadering oorweeg word. Soos in hoofstukke 2-4 aangedui is, moet sodanige oorwegings egter in pas staan met die psigiese en teologies-antropologiese aanwysers van *gestalt* en die *imago Dei*.

'n Primêre tema in die verband wat as voorbeeld oorweeg kan word, is die funksie van misterie in godsdienstige taal en kerklike praktyk, en veral dan in soverre misterie in konflik staan met die rol van die rede in taal en taling in die kerklike omgewing.

Ten opsigte van die rede, verwys Kirk en Vanhoozer na die sogenaamde “Cartesian anxiety”, waarmee verwys word na die tradisionele soeke na 'n stabiele tuiste vir betekenis, waarheid en kennis (1999:46). Teenoor Descartes se plasing hiervan in die bewuste, plaas verskeie denkers vandag hierdie tuiste in intersubjektiewe praktyk en prosedure. Die vraag wat Kirk en Van Hoozer probeer vra, is of hierdie skuiwe werklik 'n oplossing bied vir die soeke na geregverdigde en waar oortuiging (1999:47). Derrida noem hierdie projek *logosentrisme* waarmee verwys word na die plasing van die *logos* – kennis en betekenis, in 'n gesaghebbende “sentrum” soos die rede.

Kirk en Van Hoozer wys egter op die hedendaagse krisis in epistemologie deur die swak basis van die fondasieteorie vir die epistemologie te verklaar: dat onfeilbare oortuiging die fondasie is vir kennis en 'n deduktiewe netwerk die sisteem versterk (1999:36). Hierteenoor bevraagteken holistiese denkers die “dogma” van betekenis direk ekwivalent tot ervaring, sowel as die hiërargiese eenrigtingdenke vanaf die fondasie (Kirk en Van Hoozer 1999:40).

Die alternatiewe vir rasionaliteit en epistemologie wat Kirk en Van Hoozer (1999:49) voorstel is “practice, poetry, play and power”. Eersgenoemde vra na die skuif weg van die soeke na die universele kriteria van rasionaliteit, na 'n analise van die verskillende woordeskat van verskillende taalsisteme as die ruimte van kennis en kognisie. Die poëtiese vra na 'n skuif weg van instrumentalisme na wat Heidegger noem die “denke wat ontvang eerder as begryp” in die kunstenaar se ontmaskering van dit wat waar is.

Om te speel, vra ook na 'n klem op die linguistiese sisteme as spel waarmee wel doelgerig ondersoek gedoen word na die onmoontlike van die denke. "Power" vra na die realistiese besef dat die soeke na kennis tegelyk en altyd soeke is na mag, en dat hierdie proses bewus hanteer moet word.

Die dekonstruksieteorie plaas voortdurend die uitdaging van bewussyn voor die rede, sodat die inherente soeke na geslotenheid in sisteem en rede, deurlopend ondersoek en bevraagteken kan word. Hieronder word ook die spel in taal wat die moontlikheid van onmoontlike moontlik maak, die kreatiewe proses, mee weggedoen. Dit is die onredelike dood van die rusper wat die skoenlapper lewe gee wat redelik word as proses van skepping. Dit is die misterieuse van die "gees van die mens" wat teenoor die evolusionêre wil staan, wat die redelike van die verbeelding skep, en die onredelike van ontskepping wat die redelike van skepping moontlik maak.

'n Prototipekategorie wat as vertrekpunt vir 'n basisteoretiese ondersoek kan dien, is "misterie" as noemer vir dit wat buite die veld van die verklaarbare, die moontlike, lê – daardie onverklaarbare wat aan die hart van die teologie en kerklike praktyk staan.

Barth (Johnson 1997:44) verklaar dat die misterie in God gesetel is en nie in enige teorie oor God nie. Die misterie van God verGestalt in die Triniteit van skepping, versoening en verlossing. Die misterie van die Gans Andere begrond die teologie en is intens innoverend omdat dit werk met die kreatiewe identiteit van God.

In die konsep "misterie" moet onderskei word tussen misterie, die misterieuse en mistiek. Burson en Walls (1998:86) wys op Basinger se onderskeid tussen verskillende konstruksies waarmee teenstellings gebruik word om betekenis te ontsluit. Die *verbale legkaart* verwys na die blote opklaring van 'n stelling soos "jy moet sterwe om te kan lewe". Spanning verdwyn wanneer betekenis uitgelê word.

Misterie funksioneer as 'n tweede tipe konstruksie in hierdie verband as 'n konstruksie wat wel bonatuurlik is, maar geen inherente teenstelling inhou nie. Hierdie tipe van konstruksie is dus alleen onvoltooide rasonale inligting.

Tydlike Agnostisisme verwys na konstruksies wat op die oog af teenstellend is, maar ten diepste geensins versoenbaar is nie, en *paradoks* verwys na konstruksies wat direk teenstellend is: alle stellings is waar, maar die punt van kontak tussen die stellings is geheel onsigbaar.

Die kategorieë van Basinger kan gebruik word ten einde die “misterieuse” te verklaar. “Misterie” funksioneer as die prototipekategorie waartoe daardie konstruksies hoort wat misterieus blyk te wees soos in die paradoks. Misterie is daardie kategorie wat geskep word vir die geheel van ervarings waarvoor geen verklaring gevind kan word nie, of verklarings waarvoor die verklaring te ver buite die “normale gang van argument lê”.

In onderskeid van “mistiek” kan net kortweg gestel word dat mistiek wel in betekenis raakpunte het met “misterie” maar dat dit na ‘n geheel ander kategorie van ervaring wys wat meer moontlikhede tot redelike verklaring bied.

Die mistiek word algemeen beskou as ‘n bepaalde spiritualiteit wat fokus op die dissiplines van stilte, “solitude” en meditatiewe nadenke (Nouwen 1981:15). Johnston (1985:100) verklaar egter dat die misterieuse van die mistiek is dat dit nie ‘n dissipline van afstand is nie, maar van handeling. Hierin vergelyk hy dit met *satjagraha* soos deur Ghandi vergestalt wat dui op die krag van waarheid – die handeling van liefde.

Die mistiese gaan dus oor betekenis in ander fasette van die “vreemd-natuurlike” as misterie.

“Misterie” as prototipekategorie kan die eenheid van betekenis wees wat as basisaksioom uiteindelik die ruimtelik evolusionêre kontinuum binne die kerklike praktyk tot sy reg kan laat kom.

5.2. Gevolgtrekking

Die studie het ‘n prakties-teologiese verkenning aangepak ten einde die volgende hipotese as geldig te bewys:

Die verstaan van taal en taling as ‘n ruimtelik-evolusionêre sisteem kan ‘n platform bied vir die hedendaagse vertaling en kommunikasie van die evangelie.

In hoofstuk 2 is geargumenteer dat 'n besondere eenheid tussen taal en die mens se potensiaal om betekenis en kennis te vind, bestaan. Hierdie gevolgtrekking word opgebou uit 'n analise van verskillende benaderings tot psige. Hierin word veral gesteun op die beginsel van *Gestalt* wat die ruimtelike van die psige bevestig. Vervolgens word die sistematiese van taal geanaliseer vanuit die linguistiese wetenskap en filosofie, met 'n bespreking van Wittgenstein se analogie van spel as belangrike vertrekpunt. Kategorisering as basiese funksie van taal word vanuit die kognitiewe benadering in die teorie van prototipe van Taylor ondersoek. Kortweg word ook op wyses waarop die kapasiteit tot taal verwerf word, gewys en die funksionering van betekenis in gemeenskap ondersoek. Gerig op die hipotese argumenteer hierdie hoofstuk dat die ruimtelik evolusionêre benadering tot taal by uitstek die komplekse netwerke en moontlikhede van die psige verreken en by aansluit.

In hoofstuk 3 is geargumenteer dat spesifieke benaderings in die epistemologie en antropologie die evolusionêre aard van die mens en taal as modaliteit van die mens bevestig. Hierin word inleidend gewys op die verskeidenheid van epistemologiese en antropologiese benaderings, en word tentatiewe voelers uitgesteek na sinvolle teorie. Hierin word veral 'n keuse gemaak vir die evolusionêre epistemologie wat Van Huyssteen ondersoek het. In die ondersoek na antropologiese wegwysers is die skeppingsteologie van Moltmann ondersoek. Daarin is die kreatiewe en evolusionêre wese van die mens in verhouding tot God en skepping bevestig. In lyn met die proses van skepping so kardinaal vir groei, word die belang van paradigma ondersoek, en taal as medium waardeur skuiwe plaasvind, gestel. Hierdie hoofstuk argumenteer dus dat epistemologiese en antropologiese gronde te vinde is vanuit die teologie wat die hipotese van die ruimtelik evolusionêre ondersteun. Die verwerwing van taal, die verband tussen taal en kommunikasie as afsonderlike maar nabye sisteem en die geldigheid van taal alleenlik in gemeenskap is ook verken.

In hoofstuk 4 is argumenteer vir die ruimtelik-evolusionêre verstaan van taal en taling aan die hand van die aksiomatiese benadering. Die matriks en kontinuum as model hiervoor word teen die agtergrond van die instrumentalistiese teorie vir kommunikasie ondersoek. Die uitleg van die aksioombenadering word opgevolg met 'n analise van die ruimtelik-evolusionêre verstaan van taal en die potensiaal daarvan vir die uitleg van die skuiwe in taal en betekenis te verduidelik. Op grond hiervan is die teorie oor taalverandering kortweg beskou as agtergrond

vir 'n analise van die teorie van evolusie. Evolusie word vanuit verskillende hoeke as vertrekpunt verdedig vir die wesensaard van taal. Die hoofstuk sluit af met 'n verwysing na die relatiewe aard van die rede, en die potensiaal van die misterie as vertrekpunt in die ruimtelik-evolutionêre sisteem van taal.

In hoofstuk 5 word die winste van die ondersoek in verband gestel met verskillende toepaslike aspekte van die kerklike praktyk. Die pragmatiese taak word afgesluit deur misterie aan te voer as 'n basisaksiomatiese tema as oorweging om verandering in taal en taling in kerklike praktyk te weeg te bring.

5.3. Slot

Die sin van 'n ruimtelike evolutionêre verstaan van taal rus in die psige van die mens, die mens in verhouding tot God en skepping en die eie aard van die sisteem van taal. Die noodsaak vir hierdie kontinuum van taal is gebore in die soeke na verandering, maar ook na integriteit in die proses-integriteit wanneer die sisteem van “sosiale konstruksie” wat opgestel word eksistensieel die waardes van lewegewendheid en kreatiwiteit in God en mens verreken.

The biblical vision of human creativity involves transcendence and ethics, celebration and grace. Creativity is seen as a sign of the sharing by humans of the image of the divine creator and as involving the exchange of gifts in recognition of the abundance and wonder of the creation (Galbraith 1998:35).

Die menslike potensiaal tot skepping word verklaar in die verwysing na verbeelding. As liggaam het die mens deel aan herskepping deur die vermoë om die “maaksel” van God – die werklikheid waarin ons staan, te vorm en te herorganiseer. Maar, die mens het die vermoë tot skepping in soverre as wat die persoon die onbekende kan visioneer en met oortuiging die weg kan soek tot daardie realiteit. Die proses tussen 'n visie van 'n toekoms en die realisering daarvan, is die proses van evolusie.

Taal as ruimte waarin en waardeur die kreatiewe proses van menswees plaasvind, moet in wese dus evolutionêr en kontinu wees.

God's all-inclusiveness manifests itself in the infinite multiplicity of the ways that lead to Him, each of which is open to one man... whatever you do may be a way to Me, provided you do it in such a manner that it leads you to Me (Buber 1985:5).

Taal as gedeelde werklikheid tussen individue skep die potensiaal tot interaksie en moet dus van so 'n aard wees dat dit 'n sisteem-ruimte gee aan elke persoon om sy of haar weg te vind.

BRONNELYS

- Altman, N. 2010. *The Analyst in the Inner City*. 2nd Edition. New York: Taylor and Francis.
- Aitchison, J. 1989. *The Articulate Mammal*. London: Routledge.
- Babbie, E. 1998. *The practice of social research*. London: Wadsworth.
- Babin, P. 1991. *The New era in Religious Communication*. Minneapolis: Fortress Press.
- Bluck, J. 1989. *Christian Communication Reconsidered*. Geneva: WCC Publications.
- Boff, C. 1987. *Theology and Praxis*. Maryknoll: Orbis Books.
- Borchardt, C.F.A. Die "swakheid van sommige" en die sending, in Kinghorn, J. (red) 1986. *Die NG Kerk en Apartheid*. Johannesburg: MacMillan.
- Bosch, D.J. 1991. *Transforming Mission, Paradigm Shifts in Theology of Mission*. New York: Orbis Books.
- Brueggemann, W. 1993. *The Bible and Postmodern Imagination*. London: SCM Press.
- Buber, M. Heart searching and the particular way, in Garvey, J. (red). 1985. *Modern Spirituality*. London: Darton, Longman & Todd.
- Burson, S.R. & Walls, J.L. 1998. *CS Lewis & Francis Schaeffer*. Downers Grove: InterVarsity Press.
- Buys, BR. 2000. *Geloofwaardige getuienis vir ons tyd: Krog en die Kerk in gesprek*. BD-Skripsie. Stellenbosch: US.
- Campbell, T. 1981. *Seven Theories of Human Society*. Oxford: Clarendon Press.
- Charlton, W. 1970. *Aesthetics*. London: Hutchinson & Co.
- Chomsky, N. 1993. *Language and thought*. Wakefield: Mayer Bell.
- Cilliers, A.P. 2002. *Geloof in die God wat rêrig is: tussen verwarring en verwondering oor God*. Wellington: Lux Verbi.
- Clifford, B. Recent developments in Memory, in Radford, J & Govier, E. (reds) 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.
- Cochrane, J.R. Theology and Faith, in De Gruchy, J. & Villa-Vicencio, C. 1994. *Doing Theology in Context*. Maryknoll: Orbis Books.
- Codrington, GG. 2004. *Mind the Gap*. Johannesburg: Penguin Books.
- Copi, IM. 1982. *Introduction to Logic*. New York: Macmillan.
- Corey, G. 2001. *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*. Belmont: Brooks/Cole Publishing Company.
- Covey, S.R. 1989. *Seven Habits for Highly Effective People*. London: Simon & Schuster UK Ltd.
- Cox, H. The shape of the secular city, in Northcott, M. 1998. *Urban Theology*. London: Cassell.
- David, F.R. 1999. *Strategic Management*. New Jersey: Prentice Hall.
- De la Porte, A.E. Middestadbediening, in Van Rensburg, G. en Hendriks J. 1994. *Vernuwing in Jeugbediening*. Pretoria: Engedi.
- Degenaar, J.J. 2008. *Tweede refleksie: 'n keur uit die denke van Johan Degenaar*. Stellenbosch: Sun Press.
- Dewey, J. Experience and expression, in Lipman, M. 1973. *Contemporary Aesthetics*. Boston: Allyn and Bacon.
- Dudley, C.S. & Ammerman, N.T. 2002. *Congregations in Transition*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Du Rand, J. 2002. *Ontluisterde wereld*. Cape Town: NBD/Paarl Print.
- Du Toit, B. 2000. *God?* Bloemfontein: CLF.
- Edwards, F. The wonder, agony and promise of creation, in De Gruchy, J. & Villa-Vicencio, C. 1994. *Doing Theology in Context*. Maryknoll: Orbis Books.

Ellens, JH. 1987. *Psychotheology: Key Issues*. Pretoria: UNISA.

Ellul, J. Thunder over the city, in Northcott, M. 1998. *Urban Theology*. London: Cassell.

Esterhuyse, W.P. 1995. *Filosofiese Mensbeelde*. Stellenbosch: US Drukkery.

Fisher, H. Developmental Psychology, in Radford, J & Govier, E. (reds) 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.

Fisher, H. Three accounts of Human development, in Radford, J & Govier, E. (reds) 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.

Fountain, J.S. Postmodernism, A theology, and the possibility of language as Universal Eucharist, in Porter, SE (red). 1996. *The Nature of Religious Language*. Sheffield: Sheffield Academic Press.

Frankle, V.E. 1959. *Man's search for Meaning*. New York: Pocket Books.

Gabriel, C. The development of psychology as a science, in Radford, J & Govier, E. (reds) 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.

Gadamer, H.G. 1975. *Truth and Method*. New York: Seabury Press.

Gahagan, J. The foundations of Social Behaviour, in Radford, J & Govier, E. (reds) 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.

Gahagan, J. Social Interaction, in Radford, J & Govier, E. (reds) 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.

Galbraith, D. A people's astonishing vitality, in Northcott, M. 1998. *Urban Theology*. London: Cassell.

Gaum, LLB. 2002. *Liturgy and the Public Square*. University of Cape Town.

Govier, E. (reds) 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.

Govier, H. Basic Perceptual Processes, in Radford, J & Govier, E. (reds) 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.

Govier, H & Govier, E. The development of perceptual processes, in Radford, J & Govier, E. (reds) 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.

Green, G. 1989. *Imagining God*. San Francisco: Harper & Row.

Gregersen, NH. Varieties of Personhood: Mapping the Issues, in Gregersen, NH, Drees, WB & Görman, U. 2000. *The Human Person in Science and Theology*. Grand Rapids: Eerdmans.

Hammond, G. In the Belly of the whale: The rise and fall of religious language in the early modern period, in Porter, SE (red). 1996. *The Nature of Religious Language*. Sheffield: Sheffield Academic Press.

Harris, T.A. 1967. *I'm OK – You're OK*. London: Random House.

Haught, J.F. 2000. *God after Darwin: a theology of evolution*. Boulder, Co: Westview Press.

Hiebert, PG. 1999. *Missiological Implications of Epistemological Shifts*. Harrisburg: Trinity Press.

Hockett, C. 1973. *Man's place in Nature*. New York: McGraw-Hill.

Jasper, D. Living Powers: Sacred and secular language in European Romanticism, in Porter, SE (red). 1996. *The Nature of Religious Language*. Sheffield: Sheffield Academic Press.

Johnson, PE. 1995. *Reason in the Balance*. Downers Grove: InterVarsity Press.

Johnson, WS. 1997. *The Mystery of God. Karl Bart and the Postmodern Foundations of Theology*. Louisville: Westminster John Knox Press.

Johnston, W. Mysticism in Action, in Garvey, J. (red). 1985. *Modern Spirituality*. London: Darton, Longman & Todd.

Jones, D. Defusing Gadamer's Horizons, in *Premise*. 1995. Vol II. Nr. 8

Jung, C.G. 1958. *The Undiscovered self*. London: Routledge.

Jung, C.G. 1959. *The Archetypes and the Collective Unconscious*. New York: Routledge.

Jung, C. Psychology and Religion, in Mumm, S (red). 2002. *Religion Today: a Reader*. Ashgate: Open University.

- Jung, C.G. Synchronicity, in Mumm, S (red). 2002. *Religion Today: a Reader*. Ashgate: Open University.
- Katangole, E.M. "African Renaissance" and the challenge of narrative theology in Africa, in *The Journal of Theology of South Africa*. 1998, Vol 102.
- Keane, M. The Spirit of Life, in De Gruchy, J & Villa-Vicencio, C. 1994. *Doing Theology in Context*. New York: Orbis Books.
- Kinghorn, J. Vormende faktore, in Kinghorn, J. (red) 1986. *Die NG Kerk en Apartheid*. Johannesburg: MacMillan.
- Kirk, J.A. & Vanhoozer, K.J. 1999. *To Stake a Claim*. Maryknoll: Orbis.
- König, A. The Broken Human Image of God, in De Gruchy, J. & Villa-Vicencio, C. 1994. *Doing Theology in Context*. Maryknoll: Orbis Books.
- Kraft, C.H. 1983. *Communication theory for Christian Witness*. Maryknoll: Orbis Books.
- Kramer, E.E. 1970. *The Nature and Growth of Modern Mathematics*. New York: Hawthorn Books.
- Kuhn, T.S. 1962. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kung, H. 1995. *Christianity: essence, history and future*. New York, NY: Continuum.
- Kung, H. 1997. *A Global Ethic for global politics and economics*. London: SMC.
- Lakeland, P. 1997. *Postmodernity: Christian identity in a fragmented age*. Minneapolis: Fortress Press.
- Larson, S and Brendton, L. 2000. *Reclaiming our prodigal sons and daughters*. Indiana: NES.
- Lirk, JA and Vanhoozer, KJ. 1999. *To Stake a Claim*. Maryknoll: Orbis Books.
- Long, TG. 2001. *Beyond the Worship wars*. Alban Institute.
- Louw, G.S. 1999. *Identeit as liggaamlikheid in Hooglied 1:5-6*. Stellenbosch: US Drukkery.
- McCarron, K. Expressing the Inexpressible: Religious language and the Unholy, in Porter, SE. (red) 1996. *The Nature of Religious Language*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- McCauley, R. 2000. *Making your world different*. Randburg: Rhema Publishing.
- McClung, F. 1991. *Seeing the City with the eyes of God*. New York: Chosen Books.
- McDermott, I. & Jago, W. 2001. *The NLP Coach*. London: Judy Piatkas.
- Meylahn, J-A. 2007. "I am the way and the truth and the life. No one comes to the Father except through me (Jn 14:6)." Fundamental postfoundational evangelism in a postmodern plural society, in *Nederduitse Gereformeerde Teologiese Tydskrif*, vol. 48, no. 3 & 4, pp. 533-544.
- Moltmann, J. 1974. *The Crucified God*. Minneapolis: Fortress Press.
- Moltmann, J. 1993. *God in Creation*. Minneapolis: Fortress Press.
- Morisey, A. Praxis, Prayer and liturgy in a secular world, in Northcott, M. 1998. *Urban Theology*. London: Cassell.
- Mufwene, S.S. 2001. *The Ecology of Language Evolution*. Cambridge: University Press.
- Mumm, S. 2002. *Religion today: a reader*. Aldershot: Ashgate.
- Murphy, N.C. 1994. *Reasoning and Rhetoric in Religion*. Valley Forge: Trinity Press International.
- Need, S.W. 1996. *Human Language and Knowledge in the light of Chalcedon*. New York: Peter Lang.
- Niebuhr, R. 1949. *Faith and history: a comparison of Christian and modern views of history*. London: Nisbet.
- Nouwen, H.J.M. 1981. *The Way of the Heart*. London: Daton, Longman & Todd.
- Nouwen, H. 1985. *With open hands*. New York: Ballantine.
- Orford, J. 1992. *Community Psychology*. West Sussex: John Wiley.

- Pato, L.L. African Theologies, in: De Gruchy, J & Villa-Vicencio, C. 1994. *Doing Theology in Context*. New York: Orbis Books.
- Pinsent, P. Religious Persuasion and the Language of Poetry, in Porter, SE (red). 1996. *The Nature of Religious Language*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Ponelis, F.A., Van der Merwe, H.J.J.M., De Klerk, G.J. en De Klerk, W.J. Die opkoms en ontwikkeling van die Taalwetenskap, in Van der Merwe, H.J.J.M. 1969. *Inleiding tot die Taalkunde*. Pretoria: Van Schaik.
- Posthumus, M.J. Fonologie, in Van der Merwe, HJJM (red). 1969. *Inleiding tot die Taalkunde*. Pretoria: Van Schaik.
- Pratchett, T. 2001. *Thief of Time*. London: Corgi Books.
- Radford, J. Manipulation of Information, in Radford, J & Govier, E. (reds) 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.
- Raschke, CA. 1979. *The Alchemy of the Word*. Missoula: Scholars Press.
- Radford, J. Manipulation of Information, in Radford, J & Govier, E. (reds). 1980. *A Textbook of Psychology*. London: Sheldon Press.
- Rebel, J.J. 1981. *Pastoraat in Pneumatologies Perspektief*. Kampen: JH Kok.
- Russell, B. On Denoting, in *Mind*, New Series, Vol. 14, No. 56. October 1905. JSOT.
- Saliers, DE. 1994. *Worship as Theology*. Nashville: Abingdon Press.
- Schreiter, R.J. Who is a local theologian, in Northcott, M. 1998. *Urban Theology*. London: Cassell.
- Smit, D. The Self-Disclosure of God, in De Gruchy, J. & Villa-Vicencio, C. 1994. *Doing Theology in Context*. Maryknoll: Orbis Books.
- Smith, H. 2001. *Why Religion Matters*. San Francisco: Harper Collins.
- Stoker, H.G. 1967. *Oorsprong en Rigting. Deel 1*. Kaapstad: Tafelberg.
- Stoker, H.G. 1970. *Oorsprong en Rigting. Deel 2*. Kaapstad: Tafelberg.
- Taylor, C. 1989. *Sources of the self: the making of the modern identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, J.R. 1995. *Linguistic Categorisation*. Oxford: Clarendon Press.
- Taylor, K. 1998. *Truth and Meaning: An Introduction to the Philosophy of language*. Oxford: Blackwell.
- Tilley, TW. 1995. *Postmodern Theologies*. Maryknoll: Orbis Books.
- Tomlinson, D. Christianity for a New Age, in Mumm, S (red). 2002. *Religion Today: a Reader*. Ashgate: Open University.
- Tomlinson, J. 1999. *Globalization and Culture*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Van der Merwe, H.J.J.M., Taalprosesse, in Van der Merwe, HJJM (red). 1969. *Inleiding tot die Taalkunde*. Pretoria: Van Schaik.
- Van der Merwe, HJJM, De Klerk, GJ, De Klerk, WJ en Ponelis, FA. Die opkoms en ontwikkeling van die Taalwetenskap, in Van der Merwe, HJJM (red). 1969. *Inleiding tot die Taalkunde*. Pretoria: Van Schaik.
- Van Huyssteen, JW. 1998. *Duet or Duel. Theology and Science in a Postmodern World*. London: SCM Press.
- Van Niekerk, A.A. Om oor God te praat: Analogiese spreke as skepping en onthulling, in *NGTT*. 1994. Vol 3 Deel II.
- Van Niekerk, A.A. 2005. *Geloof sonder sekerhede*. Epping: ABC Press.
- Van Rensburg, J. Bediening aan die stadsjeug in 'n postmoderne konteks, in *Genex*. 2002. Uitgawe 10. Stellenberg NGK.
- Vanier, J. 1989. *Community and Growth*. London: Darton, Longman & Todd.
- Wainwright, G. 1980. *Doxology*. London: Edworth Press.
- Wallace, JA. 1995. *Imaginal Preaching*. New York: Paulist Press.

- Ward, G. 1995. *Barth, Derrida and the Language of Theology*. Cambridge: University Press.
- Wardhaugh, R. 1972. *Introduction to Linguistics*. New York: McGraw-Hill.
- Wardhaugh, R. 1993. *Investigating Language*. Oxford: Blackwell.
- Watts, F. 2002. *Theology and Psychology*. Aldershot: Ashgate.
- Watts, F. The Multifaceted Nature of Human Personhood: Psychological and Theological Perspectives, in Gregersen, NH, Drees, WB & Görman, U. 2000. *The Human Person in Science and Theology*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Wimberley, EP. Liturgy and the Narrative Psychology in the Formation of Self, in: Rector, LJ & Santaniello, W. 1999. *Psychological Perspectives and the Religious Quest*. Lanham: University Press of America.
- Wittgenstein, L. 1953. *Philosophical Investigations*. Oxford: Basil Blackwell.
-